

Kuzey Makedonya'da Topluluklara Mensup Kadınların Siyasi ve Kamusal Hayata Katılımı

Kuzey Makedonya'da Topluluklara Mensup Kadınların Siyasi ve Kamusal Hayata Katılımı

Başlık: Kuzey Makedonya'da Topluluklara Mensup Kadınların Siyasi ve Kamusal Hayata Katılımı

Hazırlayan: Demokrasi Enstitüsü "Societas Civilis" - Üsküp (IDSCS)
Aleksandra Yovevska Corceviç
Vlora Reçica

Yayıncı: AGİT Üsküp Misyonu

Çeviri: KONSTAN DOOEL Üsküp

Grafik tasarım: POLYESTERDAY

Kasım, 2024

Bu yayındaki materyaller yalnızca referans amaçlıdır. AGİT, bu belgenin hazırlanmasında azami özeni göstermiş olmasına rağmen, sunulan tüm bilgi, talimat ve tavsiyelerin doğruluğu ve eksiksizliği veya herhangi bir yazım hatası konusunda hiçbir sorumluluk kabul etmez. Bu yayının içeriği, burada ifade edilen görüşler, fikirler, bulgular, yorumlar ve sonuçlar mutlaka AGİT'in resmi politikasını veya pozisyonunu yansıtmaz. Bu nedenlerden dolayı, bu yayında yer alan bilgilerin veya sonuçların güvenilirliğinin olası sonuçları konusunda AGİT'e karşı herhangi bir iddiada bulunulamaz.

ISBN: 978-92-9271-414-7

osce Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Skopje

İÇERİK

I. Yönetici Özeti	5
1. İkincil Araştırma: Özet	5
2. Birincil araştırma: Özet	6
2.1. Siyasi katılım – katılım, istek ve motivasyon düzeyine ilişkin genel durum	6
2.2. Toplumdaki kadınların siyasetteki algıları – etnik ve kültürel algılar, bakış açıları ve zorluklar	8
3. Öneriler	9
II. Metodoloji	11
III. Giriş	15
IV. İkincil araştırma: azınlık topluluklarından kadınların siyasi katılımına genel bir bakış	16
1. Bağlam	16
2. Kuzey Makedonya’da cinsiyet eşitliğine ilişkin normatif ve kurumsal mekanizmalar	19
3. Topluluklardan kadınların siyasi hayata katılımı	24
V. Birincil araştırma	35
1. Siyasi katılım – katılım, istek ve motivasyon düzeyine ilişkin genel durum	35
2. Toplumdaki kadınların siyasetteki algıları – etnik ve kültürel algılar, bakış açıları ve zorluklar	65
VI. Sonuçlar	100
VII. Öneriler	104

Kuzey Makedonya'daki topluluklardan kadınların siyasi ve kamusal hayata katılımına ilişkin bu yayını desteklemekten gurur duyuyorum. Bu rapor, çoğu zaman karar alma alanında yeterince temsil edilmeyen kadınların engellerine, katkılarına ve isteklerine ışık tutuyor. Bu araştırma, verilerin incelenmesinden daha fazlasıdır; bu, topluluklardaki kadınların cesaretinin ve dayanıklılığının bir kanıtıdır ve seslerinin duyulması ve liderliklerinin gelişmesi için yollar bulma ihtiyacının altını çizer.

Bu raporun bulguları hem düşündürücü hem de ilham vericidir. Karşılaştıkları sayısız zorluğa rağmen bu kadınlar, topluluklarına ve ötesine paha biçilmez katkılarda bulunmaya devam ediyor. Ancak neredeyse her adımda ayrımcılık ve önyargıdan sınırlı kaynaklara ve destek yapılarına kadar engellerle karşılaşılıyorlar. Bu yayın, bu gerçekleri çok açık bir şekilde anlatmakta ve bunların üstesinden gelmek için bir yol haritası sunmaktadır. Anlamlı katılımın ve temsilin sadece idealler değil aynı zamanda demokratik ve adil bir toplumun temel bileşenleri olduğunu bize hatırlatır.

Topluluklardaki kadınlar, siyasi ve kamusal yaşamı etkilemek için eşit fırsatları hak ediyor ve bu fırsatların istisna değil, kural haline geldiği bir toplum yaratmak için çalışmak bizim görevimizdir. Bu rapor, politika yapıcıların, sivil toplumun ve toplulukların, tüm kadınların tam katılımını teşvik eden kapsayıcı bir toplum vizyonu etrafında birleşmeleri için bir eylem çağrısıdır.

Bu yayının değişim için hem kaynak hem de katalizör görevi görmelidir. Bu sayfalarda ortaya konulan bulgular ve tavsiyeler eylemi teşvik edecek, işbirliğine yardımcı olacak ve bizi liderlikteki çeşitliliğin kutlandığı ve tüm kadınların ortak geleceğimizi şekillendirme konusunda güçlendirildiği bir dünyaya yaklaştıracak.

Bu raporla AGİT Üsküp Misyonu, topluluklardaki kadınların haklarını savunma konusundaki kararlılığını teyit ediyor. Onların sesini yükseltmeye ve önlerine çıkan engelleri kaldırmaya kararlıyız. Gerçek eşitliğe giden yol sürekli çaba gerektirir ve biz bu vizyonu gerçekleştirmek için ortaklarımız ve topluluklarımızla birlikte çalışmak üzere uzun vadede buradayız.

Büyükelçi Kilian Wahl,
AGİT Üsküp Misyonu Başkanı

I. Yönetici Özeti

Kadınlar, hem zengin ülkelerde hem de gelişmekte olan bölgelerde siyasi katılım ve nüfuz açısından erkeklere göre önemli ölçüde daha az elverişli bir siyasi konumdadır. Azınlık topluluklarından kadınlar sıklıkla cinsiyetleri ve etnik kökenleri nedeniyle çifte ayrımcılığa maruz kalmaktadır.¹ Böyle bir dezavantaj benzer şekilde Kuzey Makedonya'da çoğunlukta olmayan topluluklara mensup kadınlar arasında da görülmektedir. Bu nedenle, bu çalışma, Kuzey Makedonya'da çoğunlukta olmayan topluluklardan kadınların siyasi katılımının kapsamı ve koşulları hakkında kapsamlı bir inceleme yapmayı, bu topluluklardan kadınların siyasi ve kamusal hayata katılma girişimlerinde karşılaştıkları çok yönlü eşitsizlikleri vurgulamayı amaçlamaktadır. Çalışma, 1002 katılımcı ve altı görüşmeyi içeren saha araştırması yoluyla birincil veri toplamanın yanı sıra ikincil veri analizini gerektiren nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir karışımını kullanmaktadır.

1. İkincil Araştırma: Özet

Kadınların kamusal hayata sınırlı katılımı, yerleşik ataerkil normların, geleneksel cinsiyet rollerinin ve stereotiplerin doğrudan bir sonucudur. Erkeklerin kamusal hayata hakim olma eğilimi varken, kadınlardan öncelikle ev ve ailedeki bakım rollerini yerine getirmeleri beklenmektedir.² Bu model ülke genelinde yaygın bir özellik olmasına rağmen, çoğunlukta Makedon topluluğuna kıyasla Roman ve Arnavut toplulukları arasında daha belirgindir.

1 UNICEF, "Azınlık Çocuklarının ve Kadınların Haklarının Desteklenmesi: UNICEF - Azınlık Hakları Grubu Politika ve Uygulamalarına Genel Bakış", 2010.Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste mevcuttur:<https://www.refworld.org/pdfid/4d8ae7782.pdf>.

2 "2018 Batı Balkanlar ve Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddete ilişkin toplumsal algılar", UN Women | Avrupa ve Orta Asya. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adresten ulaşılabilir: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/05/2018-public-perceptions-of-ge-and-vaw-in-the-western-balkans-and-turkey-0><https://eca.unwomen.org//digital-library/publications/2019/05/2018-public-perceptions-of-ge-and-vaw-in-the-western-balkans-and-turkey.>, "plainCitation": "2018 Public Perceptions of Gender Equality and Violence Against Women in the Western Balkans and Turkey", UN Women | Europe and Central Asia, accessed 9 December 2021, <https://eca.unwomen.org//digital-library/publications/2019/05/2018-public-perceptions-of-ge-and-vaw-in-the-western-balkans-and-turkey.>, "noteIndex": 56}, "citationItems": [{"id": "UH-8qxhRd/f18xxxMj", "uris": ["http://zotero.org/users/3878557/items/UNF7GUHB"], "uri": ["http://zotero.org/users/3878557/items/UNF7GUHB"], "itemData": {"id": "865", "type": "webpage", "abstract": "The \2018 Public Perceptions of Gender Equality and Violence against Women\ Infosheets provide insight of current and dominant attitudes and perceptions (and the factors that influence them."}]

Yasal çerçeveye ilişkin olarak, Kuzey Makedonya cinsiyet eşitliğini teşvik etmeyi amaçlayan nispeten istikrarlı ve kapsamlı bir normatif ve kurumsal çerçeveye sahiptir. 2000 yılından sonra, aşağıdakiler gibi çeşitli faktörlerin etkisiyle önemli ilerleme kaydedildi: Milletvekilleri (2002) ve yerel yönetimdeki meclis üyeleri aday listelerinde yeterince temsil edilmeyen cinsiyetler için kotaların getirilmesi (2004); AB üyeliğine aday ülke statüsünün kazanılması (2005); ve Kadın Erkek Eşit Fırsatlar Kanunu'nun kabul edilmesi (2006). Ancak bu normatif çerçevenin uygulanması ve desteklenmesinde hâlâ zorluklar bulunmaktadır.³

Siyasi partilerin parlamento ve yerel özyönetim meclis üyeliği aday listelerinde yeterince temsil edilmeyen cinsiyetin temsiliyi sağlamak amacıyla zorunlu kotaların uygulanması, kadınların siyasetteki varlığının artmasına neden olmuştur. Ancak bu yerlerin çoğu Makedon kadınlar tarafından işgal edilmekte ve onları hemen Arnavut toplumundan kadınlar takip etmektedir. Buna karşılık, daha küçük topluluklardan gelen kadınlar bu tür fırsatların büyük ölçüde dışında bırakılmakta ve bu durum özellikle Roman kadınların karar alma pozisyonlarındaki temsili değerlendirildiğinde daha da görünür hale gelmektedir. Tam tersine, hükümet veya belediye başkanlığı gibi kotaların belirlenmediği siyasi rollerde kadınların temsili önemli ölçüde düşük veya tamamen yoktur.

Cinsiyet dengesine ilişkin uluslararası göstergeler, Kuzey Makedonya'da kadınların temsilinde dengesizlik ve çok sayıda alanda farklılıklar olduğunu göstermektedir. Cinsiyet ayrımlarını dört boyutta izleyen Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi (GGIG): ekonomik katılım ve fırsat; eğitimsel başarılar; sağlık ve hayatta kalma; ve siyasi güçlenme, Kuzey Makedonya'yı %71,1'lik cinsiyet farkıyla 146 ülke arasında 73'üncü sırada yer almaktadır.⁴

2. Birincil araştırma: Özet

2.1. Siyasi katılım – katılım, istek ve motivasyon düzeyine ilişkin genel durum

Tüm topluluklardan kadınların siyasi katılımı büyük ölçüde seçimlerde oy kullanmaya eşdeğerdir. Sonuç olarak, tüm topluluklardan kadınların %72'si veya daha fazlası doğrudan siyasete dahil olmuyor ve siyasete dahil olmak konusunda kişisel bir istekleri yoktur. Siyasete girmeme kararlarının temel nedeni, tüm katılımcıların ilgisizliğidir. Görüşülen kadın siyasetçiler bu konuda anlayışlı olduklarını ifade ederek siyasetin özellikle kadın siyasetçiler için "kirli" bir iş olduğunu özellikle vurguladılar. Öte yandan, siyasete dahil olan

3 "AĞİT Başkanlığı Sırasında İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Durumlarının Değerlendirilmesi", Helsinki İnsan Hakları Komitesi, Nisan 2023.

4 "Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu 2023", Dünya Ekonomik Forumu (weforum.org). Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste bulunabilir: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/>.

veya dahil olmak isteyen tüm farklı topluluklardan kadınların iki temel motivasyonu, toplumdaki durumu etkileme ve iyileştirme arzusu ile kendi ülkelerindeki durumu etkileme ve iyileştirme ihtiyacıdır. Toplum iyileştirme ihtiyacı, görüşülen kadın politikacılar arasında da temel motivasyon kaynağı olurken, kendi toplumlarını iyileştirme ihtiyacı, görüşülen Roman toplumundan kadın politikacılar tarafından özellikle vurgulanmıştır.

Son seçimlerde oy kullanma hakkını kullananlar, katılımın %73 ile %95 arasında değiştiği diğer topluluklarla karşılaştırıldığında %63'lük katılım oranıyla Roman kadınlar arasında en düşük seviyede idi. Kişisel siyasi görüşler ve tutarlı siyasi değerler, tüm topluluklardan kadınların çoğunun oy verdiği tek temel olsa da, bu oran Arnavut kadınları arasında daha düşüktür (%47). Görüşülen kadın politikacıardan bazıları, kadınların siyasi görüşlerini ifade etme özgürlüğünün, özellikle de etnik kökene bakılmaksızın daha küçük, daha kapalı çevrelerde yaşayan kadınlar arasında düşük olduğunu belirtti.

Boşnak ve Makedon kadınlar hariç (sırasıyla %25 ve %17) tüm topluluklardan kadınların siyasi partilere katılımı yaklaşık %10'dur. Ancak kadınların siyasi partilere katılımı çoğunlukla üyelikle sınırlıdır. Görüşülen kadın politikacıların siyasete nasıl girdiklerini araştırırken, altı kişiden beşi, siyasi parti içinde önceden aktif veya önemli bir katılım olmaksızın parti lideri tarafından tanındıklarını belirtti.

Tüm topluluklardan kadınların yaklaşık yarısı veya daha fazlası, siyasi bir karar alınırken kendi çıkarlarının dikkate alınmasını istiyor; en düşük oran ise Roman kadınlar arasındadır (%44). Ayrıca Roman ve Ulah kadınlar bu konuda en yüksek düzeyde ilgisizlik göstermektedir (sırasıyla %54 ve %52). Siyasi bir kararın kendi çıkarlarına aykırı olması durumunda tepki vermek istemediğini belirten kadınların oranı Roman kadınlar arasında en yüksek seviyededir (%65). Görüşülen siyasetçiler, kadınları siyasi hakları konusunda bilgilendirmenin ve onları hakları için mücadele etmeye teşvik etmenin önemini vurguladılar.

Kadınlar, sahip oldukları bilgi ve becerilerin yüksek siyasi pozisyonlara ulaşmak için yeterli olmadığına inanıyor. En fazla özgüven, tüm topluluklardan kadınların gerekli bilgi ve becerilere sahip olup olmadıkları konusunda bölünmüş olduğu, en yerel önerilen pozisyon olan belediye meclis üyesi pozisyonunda kaydedildi. Roman kadınlar bu duruma bir istisnadır; yalnızca %6'sı bu siyasi pozisyonun gerekliliklerini karşıladığına inanıyor. Bu belirsizlik, ankette önerilen siyasi pozisyon yükseldikçe artıyor; bu nedenle Roman ve Ulah kadınlar başbakan veya devlet başkanı gibi roller için kendilerini yetersiz hissediyorlar. Görüşülen politikacılar, kültürel çevremizin onlara alçakgönüllülüğü öğrettiği ve hırslarını teşvik etmediği için kadınların kendi yeteneklerine ve bilgilerine güvenmediklerine inanıyor.

2.2. Toplumdaki kadınların siyasetteki algıları – etnik ve kültürel algılar, bakış açıları ve zorluklar

Tüm toplulukların önemli bir yüzdesi (Sırp kadınları arasında %10'dan Arnavut kadınları arasında %36'ya kadar) Roman topluluğuna diğerlerine kıyasla daha ayrımcı davranıldığına inanmaktadır. Bu algı Roman kadınların %92'si tarafından paylaşılmaktadır. Görüşülen kadın politikacıların tümü, çoğunlukla cinsiyetlerine bağlı olarak, ancak bazı durumlarda cinsiyetleri ve etnik kökenlerinin birleşimiyle bağlantılı olarak ayrımcılıkla karşılaştıklarını veya hâlâ karşılaşmakta olduklarını iddia etti.

Çoğu kadın, Kuzey Makedonya'da kadınların siyasi ve kamusal yaşamda yeterince temsil edilmediği konusunda hemfikirdir. Bu algı benzer şekilde çoğunlukta olmayan topluluklara mensup kadınların siyasi hayattaki temsiline de yansımakta; çoğunluk pratikte görünmez olduklarını belirtmektedir. Tüm topluluklardan kadınlar neredeyse oybirliğiyle, siyasi hayata daha fazla kadının katılmasının ülke için daha iyi olacağı konusunda hemfikirdir. Öte yandan, Sırp kadınların %41'inden Roman kadınların %84'üne kadar, tüm topluluklardan kadınların çoğunluğu da kadınların her şeyden önce iyi bir eş ve anne olmaları ve ev işlerine bakmaları gerektiği görüşünü paylaşmaktadır. Görüşülen politikacılar, kadınların siyasette yeterince temsil edilmediği konusunda hemfikirdir ve bunun başlıca nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır: bu alana dahil olma konusundaki istek ve kararlılığın eksikliği ve kadınların siyasette kaynaklara erişiminin zayıf olması. Bir milletvekili ayrıca siyasetimizin ve toplumumuzun etnik çeşitliliği yalnızca Makedon ve Arnavut topluluklarının temsiliyle eşitlendiği, geri kalanları hariç tuttuğu sonucuna vardı. Hepsi ayrıca toplumun kadınlardan ev ve aile bakımı yükünü üstlenmelerini beklediğini ve kadınların geleneksel olarak bu beklentilere bağlı kalarak onları aktif siyasi katılımdan caydırdığını belirtiyorlar.

Tüm topluluklardaki kadınlar, kadınların siyasetteki azınlık toplulukları ilgilendiren kararları etkileme gücüne sahiptir. Olumlu yanıtların en yüksek yüzdesi Sırp kadınlar arasında (%40), en düşük ise Ulah kadınlar arasında (%26) kaydedildi. Görüşülen kadın politikacılar, yalnızca azınlık topluluklarından kadınların değil, genel olarak kadınların da siyaseti etkileme gücünün erkeklere kıyasla daha az olduğu konusunda hemfikirdir. Ayrıca bu durumun, toplumumuzda kadın ve erkeklerin uyguladığı farklı yaşam tarzları ve geleneksel cinsiyet rollerinden güçlü bir şekilde etkilendiğini ve bunların karar alma süreçleriyle doğrudan ilişkili olduğunu ileri sürüyorlar.

Tüm toplumlardan kadınlar, kadın politikacıların siyasi hayatı daha az yozlaşmış, daha az şiddet içeren hale getireceğine ve ülkedeki sosyal korumayı güçlendireceğine inanmaktadır. Kadınların çoğunluğu, kadın siyasetçilerin kendi politikalarının uygulanmasında erkekler kadar etkili olamayacağına inanmıyor; Arnavut kadınları hariç, %51'i bunun tam tersini düşünüyor. Ayrıca Roman kadınların (%47) ve Makedon kadınların (%37) çoğunluğu, diğer topluluklardaki kadınların çoğunluğunun aksine, siyasette erkeklerin siyasette kadınlar adına karar almasına katılmıyor.

Liderlik tarzını olumlu algıladıkları bir siyasi liderin ismi sorulduğunda, tüm toplumlardaki kadınların büyük çoğunluğu bir erkek ismi verdi. Üstelik halk, azınlık topluluklarından kadın politikacıları nadiren dinliyor. Yani yedi topluluğun beşinde kadınların %83'ünden fazlası geçen hafta bir kadının konuşmasını duymadığını veya okumadığını belirtti.. Bir milletvekili, kadın siyasetçilerin kamuoyunda daha az görünür olduğunu kabul etti ve bu sorunu, tanıtım amaçları için mevcut kaynakların sınırlı olmasına bağladı.

Kadınlar aynı zamanda çoğunlukta olmayan topluluklardan kadınların yakın gelecekte yüksek siyasi konumlara ulaşma olasılığı konusunda da şüphecidirler. Kadınların yarısından fazlası (%54) çoğunlukta olmayan topluluklardan kadınların ülkenin başkanı olma ihtimalinin düşük olduğuna inanıyor ve %40'ı bunun hiçbir şekilde gerçekleşmeyeceğine inanıyor.

Kadınların üçte ikisinden fazlası, eğer belirli bir topluluğun kotasını doldurmak bir devlet kurumunda iş bulmak için gereken tek koşul olsaydı, kendilerini asla başka bir topluluğa ait ilan etmeyeceklerini belirtti. Aynı zamanda, tüm farklı toplumlardan kadınlar bu uygulamanın kendi toplumlarında sıklıkla uygulandığına inanmaktadır.

3. Öneriler

Farklı topluluklara mensup kadınların siyasi alanda halihazırda yeterince temsil edilmediği dikkate alındığında, bu eşitsizliği düzeltmek için acil ve kapsamlı eylemlere ihtiyaç vardır. Daha kapsayıcı bir siyasi ortamı teşvik etmek ve farklı kökenden gelen kadınları güçlendirmek için aşağıdaki çok yönlü stratejileri öneriyoruz:

Siyasi Partiler ve Temsil: Siyasi partiler, farklı topluluklardan kadınların kendi saflarında temsilini artırmaya acilen öncelik vermelidir. Herkes için eşit şartlar sağlamak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için siyasette hem erkeklere hem de kadınlara eşit destek ve eşit kaynaklar sağlanmalıdır.

Eğitim ve Farkındalık: Kadın hakları ve kadınların siyasi katılımına ilişkin eğitim ve farkındalığın teşvik edilmesi çok önemlidir. Buna kadınları bilgilendirme ve güçlendirme ile siyasi katılım ve aktivizm kültürünü teşvik etme çabaları da dahildir.

Etkinleştirme Ortamı: Kadınların aktif siyasi katılımı için uygun ortamın yaratılması ve geliştirilmesi esastır. Bu, onların katılımına mani olan engellerin ve önyargıların kaldırılmasını gerektirir.

Politikaların Uygulanması ve Korunması: Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, taciz, ayrımcılık ve nefret söyleminin önlenmesine yönelik politikaların güçlendirilmesine ihtiyaç vardır. Etnik köken, siyasette kadınlarla ilgili davalara özel olarak odaklanılmalıdır. Ayrıca bu koruma politikalarının etkililiğini sağlamak için sıkı uygulama ve izleme mekanizmaları gereklidir.

Karar Almada Eşitlik: Kadınların siyasette tüm karar alma organlarında eşit oranda temsil edilmesini güvence altına alacak politikaların oluşturulması gerekmektedir. Çeşitlilik ve katılım bu önlemler aracılığıyla aktif olarak teşvik edilmelidir.

Kültürel ve Sosyal Engellerin Aşılması: Kadınların siyasete aktif katılımını engelleyen kültürel ve sosyal engellerin belirlenmesi ve ele alınması çok önemlidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sürdüren kalıp yargıların ve normların yıkılmasına yönelik girişimlerin başlatılması gerekmektedir.

Mentorluk ve Liderlik Gelişimi: Politikadaki kadınlara veya bunu yapmak isteyenlere yönelik mentorluk ve liderlik geliştirme programlarının başlatılması esastır. Bu programlar becerilerin geliştirilmesi için rehberlik, destek ve fırsatlar sağlayabilir.

Cinsiyet Kotalarının İyileştirilmesi: Kadınların siyasi kurumlarda asgari temsilini sağlamak için cinsiyet kotaları iyileştirilmelidir. Bu, karar alma organlarında cinsiyet dengesinin sağlanmasına yönelik önemli bir adımdır.

Veri Toplama ve Şeffaflık: Devlet kurumları ve yetkili bakanlıklar, kadınların siyasi ve toplumsal katılımına ilişkin güvenilir verileri acilen toplamalı ve yayınlamalıdır. Cinsiyet eşitliğine ilişkin genel veriler de sistematik olarak belgelenmelidir.

Yasama Sonrası Denetim: Hesap verebilirliğin ve etkinliğin sağlanması amacıyla toplumsal cinsiyet eşitliği ve topluluk haklarına ilişkin mevzuatın uygulanmasını denetleyecek yasama sonrası denetim mekanizmalarının kurulması gerekmektedir.

Kaynaklara Yatırım Yapmak: Ülkede toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik normatif ve kurumsal çerçevenin uygulanması yönünde daha önemli bir kaynak yatırımına ihtiyaç vardır.

Yasaların Cinsiyete Duyarlı Ön Denetimi: Mevzuat ve politikalar, kadınların farklı geçmişlerini dikkate alacak şekilde tasarlanmalı, böylece karar vericilerin bilinçli kararlar vermelerine olanak sağlanmalıdır.

Yeni Cinsiyet Eşitliği Kanunu'nun Kabulü: Bu yasa, toplumsal cinsiyet meselelerine sistematik bir yaklaşım getiriyor ve yeni bir ulusal toplumsal cinsiyet mekanizmasının savunuculuğunu yapıyor.

Çocuk Bakım Tsisleri ve Yaşlı ile Engelli Kişiler İçin Profesyonel Personel: Bakım altyapısına yatırımın artması ve ek profesyonel personelin işe alınması, kadınların siyasette desteklenmesi ve bakım sorumluluklarının hafifletilmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

II. Metodoloji

Bu araştırma, farklı topluluklardan kadınların siyasal ve kamusal hayata katılımlarını ele almakta ve kadınların devletin siyasal ve kamusal yaşamına katılımlarını geliştirecek etkili önlem ve mekanizmalar için öneriler sunmaktadır. Nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir kombinasyonunu kullanan çalışma, hem birincil hem de ikincil verileri analiz etmektedir. Veri toplama süreci şunlardan oluşmaktadır:

- kapsamlı bir literatür taraması,
- ilgili mevzuatın incelenmesi,
- temsili veya ulusal bir örneklem üzerinde yürütülen yüz yüze anketler ve
- yarı yapılandırılmış görüşmelerin yapılması.

İkincil araştırma

Bu araştırma metodolojisi, yetkili çalışmalar, politika ve araştırma makaleleri, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlardan gelen raporların yanı sıra bilimsel makaleler ve yayınlar da dahil olmak üzere çeşitli kaynaklardan bilgi toplamayı içerir. Bu çalışmanın amaçları doğrultusunda, mevcut yetkili veriler dikkate alınmıştır. Çalışmanın genel verimliliğini artırmak için mevcut veriler kısaca özetlenmiş ve düzenlenmiştir. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin yasal ve kurumsal çerçeveye de incelenmiştir.

İnceleme, devlet kurumlarından, bakanlıklardan, Devlet İstatistik Ofisi'nden ve diğer yetkili kaynaklardan gelen verileri içermektedir. İkincil araştırma, azınlık topluluklarından kadınların karşılaştığı çağdaş eğilimler ve zorluklara odaklanmaktadır. Verilerin mevcut olduğu yıllarda azınlık topluluklarına mensup kadınların sosyoekonomik katılım düzeylerini takip eden boylamsal bir perspektif uygulanmıştır.

Birincil araştırma

- **Anket**

Ulusal düzeyde gerçekleştirilen yüz yüze ankette güvenilir veriler elde edildi ve bunlar daha sonra analiz edilerek kapsamlı bilgilere dönüştürüldü. Anket, kadınların siyasi katılımının çeşitli yönlerini değerlendirmek için tasarlanmış kapalı sorulardan oluşuyordu. Toplanan niceliksel veriler, SPSS İstatistikleri ve Microsoft Excel gibi yazılım araçları ve frekanslar ve çapraz tablolar gibi temel tanımlayıcı istatistiksel yöntemler kullanılarak işlendi;. İşlemeden önce veri tabanı, bu tür araştırmalarda yaygın olan girdi hatalarını ve atlamaları düzeltmek için kapsamlı kontrollerden geçirildi.

Birincil veri araştırması yoluyla, ilk elden veriler analiz edildi ve ulusal düzeyde kadınların siyasi ve kamusal katılımının çeşitli yönlerini ölçmek için kapsamlı bilgilere dönüştürüldü. Ankette, farklı topluluklardan kadınların siyasete ve kamusal katılım düzeyleri ve koşulları, kadınların siyasete katılımına ilişkin algıları incelendi ve elde edilen bilgilerin karşılaştırması yapıldı.

Veri toplamak için ulusal düzeyde yedi topluluğu temsil eden kadınlardan oluşan rastgele, çok aşamalı, tabakalı bir örneklem kullanıldı. Kullanılan metodoloji, yüz yüze bilgisayar destekli kişisel görüşmeden (Bilgisayar Destekli Kişisel Görüşme, CAPI) oluşuyordu. Anketin kapsadığı örneklem büyüklüğü %3 hata payı ve %95 güven düzeyiyle N = 1002 idi. Doldurulmuş ve geçerli anketler 16.06.2023 ile 10.07.2023 tarihleri arasındaki dönemde toplanmıştır. Cevapların doğruluğunu sağlamak için anketin Makedonca ve Arnavutça olmak üzere iki dilli versiyonu kullanıldı.

Tablo 1. Katılımcıların demografik yapısı

		Toplam örnek	Yüzde
		Sayı	Sütun N %
Toplamda	Toplamda	1002	100
Yaş	18-29	206	20
	30-39	162	17
	40-49	257	27
	50-59	213	20
	60-69	164	16
Toplum	Makedon kadınlar	564	64
	Arnavut kadınlar	258	26
	Roman kadınlar	39	3
	Türk kadınlar	42	4
	Sırp kadınlar	30	1
	Boşnak kadınlar	35	1
	Ulah kadınlar	34	1
İkamet yeri	Kentsel çevre	783	59
	Kırsal çevre	219	41
Bölge	Vardar	66	8
	Doğu	84	8
	Güneybatı	91	10
	Güneydoğu	82	8
	Pelagonya	101	12
	Polog	129	14
	Kuzeydoğu	91	8
	Üsküp	358	33

• Röportajlar

Ek bir veri toplama yöntemi olarak araştırmanın daha soyut yönlerine değinmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu röportajlar, azınlık topluluklarından kadınların siyasi katılımını daha derinlemesine inceleyen kapsamlı bir anlayış sağlamıştır. Görüşmeler sırasında yapılan açık tartışmalar, bu konuyla ilgili çeşitli olgular hakkında ek bilgiler ortaya çıkarmıştır. Ayrıca yarı yapılandırılmış görüşme anketi, başlangıçta amaçlanan saha araştırması sorularının ötesine geçerek veri toplamayı kolaylaştırmıştır.

Bu görüşmelerin örnekleme, siyasi katılımları ve etnik kökenlerine göre seçilen 6 kadından oluşmaktadır. Ağustos 2023'te gerçekleştirilen röportajlar, araştırma konusuyla yüksek düzeyde ilgisi nedeniyle seçilen siyasi ve kamusal katılım alanlarına odaklanmıştır. Bu görüşmeler, saha araştırmasının tamamlanmasından ve sonuçlarının ilk kez gözden geçirilmesinden sonra gerçekleşmiş ve bu, ek bilgilerin tartışılması fırsatını sağlamıştır.

Görüşmelerden elde edilen nitel veriler içerik analizi ve söylem analizi yöntemleriyle işlenmiştir. Güvenilirlik, belirlenen temaları temsil etmek üzere tasarlanan ve verilere sistematik olarak uygulanan kodların kullanılmasıyla desteklenmiştir. Görüşmelerin analizi, tekrar eden kalıpların incelenmesini gerektirmiş bu da onların ayrıntılı yorumlanmasına olanak sağlamıştır. Bu analizlerden elde edilen bulgular, kadınların siyasi katılımının çeşitli yönlerine ışık tutmak amacıyla metne kusursuz bir şekilde entegre edilmiştir.

III.

Giriş

Bu araştırma, özellikle kadınların siyasi katılımına odaklanarak, Kuzey Makedonya'daki cinsiyet eşitliğine ilişkin daha geniş söyleme katkıda bulunmayı amaçlıyor. Temel amacı, kadınların kamusal katılımını değerlendirerek azınlık topluluklarının *ülkedeki siyasi hayata katılımlarını ve bu konudaki algılarını* incelemektedir. Dünya çapında kadınlar parlamentodaki sandalyelerin yalnızca %24'ünü işgal ediyor; bu oran erkeklere kıyasla çok daha düşük.⁵ Buna karşılık, Kuzey Makedonya'da kadın milletvekillerinin sayısında sürekli bir artış yaşanıyor. Temmuz 2020'deki parlamento seçimlerinin ardından anayasaya katılan Meclis'te 41 kadın milletvekili veya %39,1 vardı; bu oran, kadınların milletvekillerinin %40'ını oluşturduğu önceki parlamento bileşiminden (2016-2020) daha azdı.⁶ Ancak kadınların yönetici rollerindeki temsili yetersiz kalıyor; Başbakan, Devlet Başkanı veya Meclis Başkanı gibi üst düzey pozisyonlarda tek bir kadın bile bulunmuyor. 2020-2024 döneminde *hükümet bileşiminde 20 hükümet pozisyonundan yalnızca beşinde kadınlar yer alırken, 81 belediye başkanından yalnızca ikisi kadındı*. Sabit kotaların bulunmadığı bölgelerde kadınların katılımı genellikle asgari yasal gereklilikler civarında seyrediyor ve toplumdaki kadınların siyasi katılımı dikkate alındığında durum daha da zorlaşıyor.

Kuzey Makedonya'da kadınların kamusal yaşamda karşılaştığı çok yönlü zorluklar göz önüne alındığında, bu çalışma, kadınların siyasi katılım düzeyini ve koşullarını vurgulamayı amaçlamaktadır. Araştırma, öncelikle azınlık topluluklarından kadınların siyasi katılımının bağlamını araştırmak ve ardından yerel yasal çerçeveye genel bir bakış yapmak üzere yapılandırılmıştır. Çalışma daha sonra anketler ve görüşmeler yoluyla birincil veri toplamanın ana hatlarını çizmektedir. Son olarak çalışma, kadınların siyasal katılımını geliştirmeye yönelik politika, mekanizma ve eylemlere ilişkin sonuç ve öneriler sunmaktadır.

5 "SDG 5: cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınları ve kız çocuklarını güçlendirmek", BM Kadınları. Erişim tarihi: 9 Aralık 2023. Şu adreste mevcuttur:<https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-and-the-sdgs/sdg-5-gender-equality>,"plainCitation":"SDG 5: Achieve Gender Equality and Empower All Women and Girls", UN Women, accessed 9 December 2021, <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-and-the-sdgs/sdg-5-gender-equality>,"noteIndex":1,"citationItems":[{"id":"UH8qxrD/xwTdlKDI","uris":["http://zotero.org/users/3878557/items/662ERCNM"],"uri":["http://zotero.org/users/3878557/items/662ERCNM"],"itemData":{"id":884,"type":"webpage","abstract":"How can women help achieve gender equality and empower all women and girls?","container-title":"UN Women","language":"en","title":"SDG 5: Achieve gender equality and empower all women and girls","title-short":"SDG 5","URL":"https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-and-the-sdgs/sdg-5-gender-equality","accessed":{"date-parts":[{"2021",12,9}]}}],"schema":"https://github.com/citation-style-language/schema/raw/master/csl-citation.json"}] <https://unstats.un.org/sdgs/gender-snapshot/2023/GenderSnapshot.pdf>.

6 Ulusal Parlamentoların Uluslararası Veritabanı, Parline: IPU Açık Veri Platformu. Erişim tarihi: 9 Aralık 2023. Şu adresten ulaşılabilir: https://data.ipu.org/node/171/basic-information?chamber_id=13391.

IV. İkincil araştırma: azınlık topluluklarından kadınların siyasi katılımına genel bir bakış

1. Bağlam

Kuzey Makedonya, etnik bölünmeler ve eşit tanınma talebinde bulunan etnik Arnavutların boykotuyla 8 Eylül 1991'de yapılan ulusal referandumla bağımsızlığını kazandı.⁷ Fikir birliği olmamasına rağmen, aynı yılın Kasım ayında, etnik Makedonların diğer etnik gruplara göre daha avantajlı bir konuma yerleştirildiği Anayasa kabul edildi.⁸ Başlangıç kısmı Ocak 2019'da Prespa Anlaşması ve Ohri Çerçeve Anlaşması kapsamında değiştirilerek bir etnik grubun dilinin tercih edilmesi kaldırıldı.⁹ Özellikle Makedonlar ve Arnavutlar arasındaki etnik gerilimler bağımsızlıktan on yıl sonra tırmandı ve 2001'de şiddetli çatışmalara yol açtı.¹⁰ Ağustos 2001'de imzalanan Ohri Çerçeve Anlaşması ile etnik gruplar arası ilişkilere ilişkin pek çok kurumsal değişiklik getirilmiş olup bunlar günümüzde de geçerliliğini korumaktadır.¹¹ Ohri Çerçeve Anlaşması esas olarak Arnavut nüfusunun haklarına odaklanırken, diğer topluluklar büyük ölçüde bu düzenlemelerin ve

7 Konestska, Tsvete. "Etnik çatışmadan sonra: çatışma sonrası Bosna-Hersek'te politika oluşturma", Güneydoğu Avrupa Çalışmaları, 2014;

Gzim Krasniçi, "Yasak Meyve: Kosova ve Makedonya'da İslam ve Kimlik Politikaları", Güneydoğu Avrupa ve Karadeniz Bölgesi Çalışmaları 11, no. 2 (1 Haziran 2011): 191-207, 2011.

8 Krasniçi, Gzim "Yasak Meyve: Kosova ve Makedonya'da İslam ve Kimlik Politikaları", Güneydoğu Avrupa ve Karadeniz Bölgesi Çalışmaları 11, no. 2 (1 Haziran 2011): 191-207, 2011.

9 EVB, "Makedon hükümeti dört anayasa değişikliği taslağını kabul etti", Avrupa Batı Balkanlar (blog), 2 Kasım 2018. <https://europeanwesternbalkans.com/2018/11/02/government-macedonia-adopts-drafts-four-constitutional-amendments/>.

10 EVB, "Makedon hükümeti dört anayasa değişikliği taslağını kabul etti", Avrupa Batı Balkanlar (blog), 2 Kasım 2018. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adresten ulaşılabilir: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/11/02/government-macedonia-adopts-drafts-four-constitutional-amendments/>.

11 "Ohri Çerçeve Anlaşması | AGİT", 2001. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adresten ulaşılabilir: <https://www.osce.org/skopje/100622>.

politikaların dışında kaldı.¹² Belirli bir vatandaş kategorisi olarak kadınlar da etnik gruplar arası ilişkileri düzenleyen bu tür belge ve politikaların dışında tutuldu.

2021'deki son resmi nüfus sayımı, kalıcı nüfusun %58'inin kendilerini Makedon, %24'ünün Arnavut, %4'ünün Türk, %3'ünün Roman, %1'inin Sırp, %1'inin Ulah, %1'inin Boşnak ve %8'inin kendilerini diğer olarak beyan ettiğini gösterdi'. Nüfus sayımı verileri, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin toplam kalıcı nüfusunun %50,4'ünün kadın ve %49,6'sının erkek olduğunu göstermektedir.¹³

Eyalet anayasaları ve ulusal yasalar, kadın ve erkek arasında tam eşitliği açıkça güvence altına alıyor ve aynı zamanda kadınların karşılaştığı zorlukların farklı doğasına saygı duyan kesişimsel bir bakış açısıyla olmasa da, toplulukların haklarını da düzenliyor. Cinsiyetler arasında hukuki ehliyet farklılıklarının bulunmaması, kadınların siyasi katılım, mülkiyet sahipliği, dava açma ve daha birçok konuda yasal kısıtlamalarla karşılaşmadığı anlamına gelmektedir. Ancak eşitliği garanti eden yasal hükümlere rağmen kadınlar sıklıkla siyasi faaliyetlerden dışlanmakta ve haklarını kullanmakta zorlanmaktadır. Kırsal kesimdeki kadınların karşılaştığı zorluklar, kentsel alanlardaki kadınların karşılaştığı zorluklardan daha fazladır.¹⁴ Karar alma süreçlerine sınırlı katılımları, sağlık hizmetlerine sınırlı erişimleri ve sahip oldukları ekonomik fırsatların daha az olması, şiddete karşı savunmasızlığın artmasına katkıda bulunuyor.¹⁵ Ayrıca, özellikle Roman kadınları etkileyen kültürel ve sosyal engeller, özellikle Romanların eğitimsel kazanımlarının önemli ölçüde düşük olduğu ve Roman kadınların en büyük eşitsizliklerle karşı karşıya olduğu ve bu durum daha sonra onların eğitim fırsatlarını etkilediği göz önüne alındığında, duruma başka bir karmaşıklık katmanı daha eklemektedir. Siyasi ve ekonomik hayata katılım.¹⁶

12 Lucian Aurescu, Bogdan ve Basie-Mallory, Claire. "Venedik Komisyonu tarafından 114. Genel Kurul Toplantısında kabul edilmiştir (Venedik, 16-17 Mart 2018)", 2018, 18.

13 Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'ndeki nüfus, hane halkı ve apartman sayımı, 2021. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste mevcuttur: <https://www.stat.gov.mk/pdf/2022/2.1.22.10Popis-mk-en.pdf>.

14 Nezir, Lindita ve Azizi, Abdullah. "Hukuk ve gelenek arasında: Makedonya'daki Arnavut toplumundan kızların aile mülklerinin mirasına katılması/katılmaması" uygulaması, 2018. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste mevcuttur: https://revistia.org/files/articles/ejis_v4_il_18/Lindita.pdf.

15 Toşeska, Marina. 2021, "Kırsal kadınların Makedon toplumundaki konumu", Kırsal Kalkınma Derneği, Yerel Eylem Grubu 'Tarım Lideri'. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste bulunabilir: https://lagagrolider.mk/sites/default/files/polozhbata_na_ruralnite_zheni_vo_makedonskoto_opshtestvo.pdf.

16 "Hiçbir çocuk dışarıda bırakılmamalı" Çocuklar için eşitlik oluşturmak. | UNICEF Kuzey Makedonya", 2012. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adresten ulaşılabilir: https://www.unicef.org/northmacedonia/media/3081/file/MK_2013_SitAnChildrenFindings_Report_ENG.pdf, accessed 8 December 2021, <https://www.unicef.org/northmacedonia/reports/leave-no-child-behind-building-equity-children>, "plainCitation": "Leave No Child Behind Building Equity for Children | UNICEF North Macedonia", accessed 8 December 2021, <https://www.unicef.org/northmacedonia/reports/leave-no-child-behind-building-equity-children>, "noteIndex": 64, "citationItems": [{"id": "UH8qxrD/N5Cct-kcm", "uris": [{"http": "http://zotero.org/users/3878557/items/F63HLANL"}, {"uri": "http://zotero.org/users/3878557/items/F63HLANL", "itemData": {"id": "823", "type": "webpage", "title": "Leave no Child Behind Building Equity for Children | UNICEF North Macedonia", "URL": "https://www.unicef.org/northmacedonia/reports/leave-no-child-behind-building-equity-children", "accessed": {"date-parts": [{"2021", 12, 8}]}, "schema": "https://github.com/citation-style-language/schema/raw/master/csl-citation.json"}]}], "schema": "https://github.com/citation-style-language/schema/raw/master/csl-citation.json"}

CEDAW komitesi ayrıca Roman kadınların sağlık, adalet ve diğer haklara erişimde keskin ayrımcılığa karşı özellikle savunmasız olduklarını belirtiyor.¹⁷

Ülke, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW), BM Pekin Eylem Platformu'nu, İstanbul Sözleşmesi'ni imzalayarak ve AB mevzuatını uygulayarak cinsiyet eşitliğini ve kadınların güçlendirilmesini sağlama konusunda açık bir taahhütte bulunmuştur. AB Hukukunun Kabulüne İlişkin Ulusal Programa (NPAA) uygun olarak ilgili reformlar gerçekleştirilmiştir.

Ancak, uluslararası anlaşmaların ve Anayasa'nın onaylanmasının 9. maddesinde "cinsiyet, ırk, ten rengi, ulusal ve sosyal köken, siyasi ve dini inanç, mülkiyet ve sosyal konuma bakılmaksızın tüm vatandaşların özgürlükler ve haklar bakımından eşit olduğu" belirtilmesine rağmen, kadınların topluluklardan korunmasına yönelik özel hükümler bulunmamaktadır. Bu ihmal, azınlık topluluklara mensup kadınları farklı düzeylerde ve biçimlerde ayrımcılığa maruz kılmaktadır; ancak Anayasa'nın 10. Maddesi vatandaşların "cinsiyet, ırk, din, ulusal, sosyal ve siyasi mensubiyet temelinde" ayrımcılığını açıkça yasaklamaktadır.¹⁸ Anayasal korumanın etkisinin tam olarak anlaşılabilmesi için, Anayasanın üstlendiği yükümlülükleri destekleyecek şekilde yasal çerçevenin incelenmesi gerekmektedir.

Bu alanda yürütülen araştırmaların çoğu, Kuzey Makedonya'daki topluluklardan kadınların ayrımcı konumunu da çeşitli yönlerden doğrulamaktadır. 2023 Eşit Fırsatlar Barometresi, etnik kökene dayalı ayrımcılığın ikinci en yaygın ayrımcılık biçimi olduğunu vurguluyor; ankete katılanların yarısından fazlası (%53) bunu belirtirken, cinsiyet ayrımcılığı da insanların %40'ı tarafından dile getirilmiştir.¹⁹ Bu rakamlar dikkate alındığında eyalette etnik köken ve cinsiyete dayalı çifte ayrımcılığa maruz kalan topluluklardan kadınların konumu ideal olmaktan uzaktır.

Ayrımcılığın temellerine ilişkin daha fazla bilgi, engelli kadınların siyasi haklara erişim konusunda engelli erkeklere göre daha savunmasız olduğunu ortaya koymaktadır. Engellilerin siyasete katılımı incelendiğinde, engelli olmayan vatandaşların %69'unun bedensel engelli bir erkeğin milletvekili olması yönünde oy kullandığı, ancak engelli kadınlarda bu oranın %11'e düştüğü görülmektedir. Kamuoyunun bu algısı, stereotiplerin yalnızca engellilikle değil, aynı zamanda engellilikle birlikte cinsiyete dayalı olarak da varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Buna ek olarak anket, genel kamuoyuna benzer şekilde siyasi partilerin de engelli erkekleri engelli kadınlardan daha fazla destekleme olasılığının daha yüksek olduğunu belirtmektedir.²⁰

17 Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, CEDAW (2020), "İhtiyari Protokol'ün 7 (3) Maddesi uyarınca Komite tarafından No. 143/2019". Erişim tarihi: 25 Haziran 2024. Şu adresten ulaşılabilir: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n20/344/18/pdf/n2034418.pdf?token=8Qcmtxc6gHuyfCebXr&fe=true>.

18 Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasası. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste mevcuttur: <https://www.sobranie.mk/ustav-na-rm.nsp.x>.

19 Ayrımcılığı Önleme ve Koruma Komisyonu (KSZD), Makedonya Uluslararası İşbirliği Merkezi (MCIS), 2023, "Rapor: eşit fırsatlar için barometre". Erişim tarihi: 25 Haziran 2024. Şu adreste mevcuttur: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/0/560037.pdf>.

20 Koçoşka, Elena. 2018, "Engelli kişilerin siyasi katılımının analizi", AGİT Üsküp Misyonu. Erişim tarihi: 25 Haziran 2024. Şu adreste bulunabilir: https://www.osce.org/files/Analytics%20of%20the%20Political%20Participation%20of%20PwDs_ENG.pdf.

Genel duruma farklı açılardan bakıldığında, 2022 Cinsiyet Eşitliği Endeksi, Kuzey Makedonya'da cinsiyet eşitliği açısından artan bir eğilim olmasına rağmen, üç yıllık bir sürede 2,5 puanlık bir artış kaydedildiğini vurgulamaktadır. Artış hızı yavaştır (2022 – 64,5 puan; ve 2019 – 62 puan; maksimum 100 üzerinden). 'Güç' alanına ilişkin endeks puanında da siyasi, ekonomik ve toplumsal güç alt alanlarındaki hemen hemen tüm göstergelerdeki iyileşme nedeniyle belli bir iyileşme gözlenmektedir. Ancak bu alan, Kuzey Makedonya'nın en düşük puan aldığı ikinci alan olup en yüksek cinsiyet eşitsizliğine işaret etmektedir.²¹

2. Kuzey Makedonya'da cinsiyet eşitliğine ilişkin normatif ve kurumsal mekanizmalar

1920'lerde ve 1930'larda kadınlar, kadın haklarını geliştirmek ve çeşitli alanlarda cinsiyet eşitliğini savunmak için küresel olarak bir araya gelmeye ve işbirliği yapmaya başladı. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı ve kadınların durumunu iyileştirmeyi amaçlayan uluslararası kurum ve araçları içeren uluslararası girişimler oluşturuldu.. Bu küresel çabalar, ulusal yasaların yazımını ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik normların ve kurumsal mekanizmaların gidişatını önemli ölçüde etkilemiştir. Uluslararası eğilimlere uygun olarak Kuzey Makedonya, cinsiyet eşitliğine ilişkin yasal ve kurumsal çerçevesini yıllar içinde kademeli olarak geliştirdi.

SFR Yugoslavya'nın önceki siyasi sisteminden miras kalan, Kuzey Makedonya'da kadın hakları ve cinsiyet eşitliğine yönelik cinsiyete duyarlı yasal çözümler başlangıçta sınırlıydı. Yeni kurulan egemen devletteki politika yapıcılarının bu çözümleri geliştirmesi ve ilerletmesi gerekiyordu. 1991'de, Yugoslavya'dan ayrılma referandumu sırasında, ilk cumhurbaşkanı Kiro Gligorov, konuşmasında cinsiyete duyarlı bir dil kullanarak cinsiyet, din veya etnik kökene bakılmaksızın tüm vatandaşlar için eşitliği anayasal olarak destekleyen demokratik bir devletin inşasına yönelik ilk adımları attı.

Tarihsel yasal çerçeve analiz edildiğinde, Kuzey Makedonya'nın bağımsızlığının ilk on yılında (1991-2000), toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili yedi önemli yasal belgenin kabul edildiği dönemde, kayda değer bir ilerleme döneminin zaten gerçekleştiği görülmektedir. 2000'den 2010'a kadar 14 yasal çözüm daha kabul edildi; bu, toplumsal cinsiyete duyarlı yasal çerçevede önemli bir artışı temsil etmektedir. Bu gelişmeye katkıda bulunan faktörler arasında şunlar yer almaktadır: Siyasi rollerde kadınların sayısının artması; ülkenin 2005 yılında AB üyeliğine adaylığı; ve 2006 yılında Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Kanunu'nun kabul edilmesi.

21 Baševska, Mariya. 2022, "Kuzey Makedonya için cinsiyet eşitliği endeksi, 2022". Erişim tarihi: 25 Haziran 2024. Şu adreste bulunabilir: <https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/Gender%20Equality%20Index%20for%20North%20Macedonia%20%282022%29.pdf>.

Anayasal düzenleme Kuzey Makedonya'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, uluslararası yasal standartlara bağlı kalarak cinsiyet ve uyuşma bakılmaksızın eşit hakların güvence altına alınmasını sağlar. 9. Madde, sivil ve siyasi özgürlüklerde kadın ve erkek arasındaki eşitliği açıkça garanti etmektedir. Ancak Anayasa, cinsiyet ayrımı gözetmeyen bir dil kullanmakta ve her iki cinsiyete de "vatandaş/vatandaş" olarak atıfta bulunmakta hamilelik, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim veya üreme haklarından ya da biyolojik ve toplumsal cinsiyet arasındaki kesişimden açıkça bahsetmemektedir.

Anayasal taahhütleri eyleme dönüştüren, **2006 yılında kabul edilen ve daha sonra değiştirilen Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Kanunu**, sosyal yaşamın çeşitli alanlarında fırsat eşitliğini teşvik eden temel bir yasal düzenleme olarak hizmet vermektedir. 2012 ve 2015'te yapılan değişiklikler, sivil toplum sektörü, AB ve AGİT/ODIHR'den gelen analizler ve geri bildirimlerle tespit edilen zayıflıkları gidererek yasanın kapsamını genişletmiştir. Kanun, Kadın ve **Erkek Eşit Fırsatlar Komisyonu, bakanlıklar arası gruplar ve toplumsal cinsiyet koordinatörleri gibi organları kurmuştur.**

2019 yılında hazırlanan rapor, komitelerin çoğunlukla görevlerinin farkında olmadığını ve özellikle azınlık topluluklarının yaşadığı belediyelerde nadiren **bir araya geldiğini belirten yerel düzeydeki zorluklara dikkat çekmiştir.** Kanun, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin üstesinden gelmek için özel geçici tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmakta ve kurumların uygulanan tedbirlere ilişkin yıllık raporlar sunmasını zorunlu hale getirmektedir.

Ayrımcılığın önlenmesi ve korunmasına ilişkin kanun 2020 yılında kabul edilen, ulusal mevzuatı AB standartlarıyla uyumlu hale getirerek ayrımcılığı önlemeyi ve ayrımcılığa karşı korumayı amaçlamaktadır. Başlangıçta eksiklikleri nedeniyle eleştirilen yasa, artık cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimi de ayrımcılık gerekçesi olarak içeriyor. **Kanun, ayrımcılığın farklı biçimlerinden bahsediyor ve Şubat 2021'den bu yana faaliyet gösteren Ayrımcılığa Karşı Koruma Komisyonu'nu kuruyor.** Kimliklerin iç içe geçmesi nedeniyle kadınların maruz kaldığı çeşitli ayrımcılık biçimleriyle mücadelede yasanın önemli bir rolü var. **Başvuranların kapsamlı bir incelemesi ilginç kalıpları ortaya çıkarıyor. Komisyonun hem cinsiyet hem de etnik kökeni dikkate alan 2021 raporu, Makedon şikâyetçilerin %61'inin erkek, %39'unun ise kadın olduğunu gösterdi. Öte yandan Arnavutların şikâyetleri yalnızca erkeklerden geliyordu.** Buna karşılık, Roman topluluğu içinde en çok şikâyetçi olan kişiler Roman kadınlardı. Şikâyetlerin analizi ayrıca bize, kadınların çoğunlukla eğitime dayalı ayrımcılık bildirdiğini, erkeklerin ise siyasi görüşleri ve etnik kökene dayalı ayrımcılık bildirdiklerini gösterdi.²² 2022 raporu, şikâyetlerin yüzde 42'sinin kadınlar tarafından yapıldığını, ayrımcılığın en yaygın gerekçelerinin ulusal veya etnik köken, kişisel özellikler ve sosyal statü, siyasi görüşler ve cinsiyet olduğunu gösteriyor.²³

22 "2021 Yıllık Raporu", Ayrımcılığın Önleme ve Koruma Komisyonu. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste mevcuttur: <https://kszd.mk/wp-content/uploads/2022/03/CPPD-Annual-Report-2021.pdf>.

23 "2022 Yıllık Raporu", Ayrımcılığın Önlenmesi ve Korunması Komisyonu. Erişim tarihi: 25 Haziran 2024. Şu adreste bulunabilir: <https://kszd.mk/wp-content/uploads/2023/05/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD-%D0%98%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-2022.pdf>.

Kadınların siyasette yetersiz temsil edilmesine yanıt vermek amacıyla, 2002 yılındaki **Milletvekili Seçimi Kanunu**, başlangıçta siyasi partilerin aday listelerinde yeterince temsil edilmeyen cinsiyet için %30'luk bir kota getirmiştir. Bununla birlikte, yetersiz doğruluk nedeniyle kadınlar genellikle listelerde daha alt sıralarda yer almakta ve bu da onların seçim başarılarını engellemektedir. 2006 **Seçim Kanunu**'nda milletvekili veya belediye meclis üyesi aday listelerindeki her üç yerden birinin daha az temsil edilene, yani kadınlara ayrılması ve böylece daha adil bir dağılım sağlanması öngörülmüştür. 2006 yılında Seçim Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle Milletvekili Seçimi Kanunu geçerliliğini yitirmiştir. 2014 yılında Seçim Kanunu'nda yapılan değişikliklerle kadın milletvekili ve meclis üyesi sayısının korunması ve artırılması garantileri verilmiş, ayrılan kadının yerine bir sonraki kadın adaya fırsat tanınmıştır. 2015 yılında yapılan değişiklikler, listelerdeki adayların en az %40'ının yeterince temsil edilmeyen cinsiyete ait olmasını ve belirli pozisyonlar için ek gerekliliklerin getirilmesini zorunlu kılmaktadır.

2014 yılında Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Korunması Kanunu'nun kabul edilmesiyle aile içi şiddetle mücadelede önemli bir adım atılmıştır. Ancak yasa, cinsiyet duyarlılığının olmaması, aile içi şiddetin cinsiyete dayalı olarak tanımlanmaması ve soruna yönelik hükümlerin yetersiz olması nedeniyle eleştirilmiştir. **Bu eksikliklerin farkına varılarak 2021 yılında yeni bir Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Korunması Kanunu kabul edilmiştir.** Bu yasanın temel amacı, mağdurlara etkin koruma sağlayarak kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek ve bastırmaktır. Eşitlik ilkelerine bağlı kalan ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıplaşmış yargıları ortadan kaldıran yasa, uluslararası anlaşma ve sözleşmelerle de uyumludur.

Meclis, 2017 yılında, 2018 yılında yürürlüğe giren **Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi – İstanbul** Sözleşmesi'ni onayladı. Sözleşme, devletlerin kadına yönelik şiddeti ve aile içi şiddeti sona erdirmeye yönelik yasalar, politikalar ve destek hizmetleri geliştirmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda 2021 yılında kabul edilen Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Korunması Kanunu, İstanbul Sözleşmesi ile tam uyumludur.

Bu mevzuat, kurumların toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi yönündeki çalışmalarını ve kadının korunmasına yönelik tedbirleri düzenlemektedir. Kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve aile içi şiddete ilişkin kurum, kuruluş, mağdur koruma hizmetleri ve veri toplanması arasındaki koordinasyona vurgu yapılmaktadır. Kanunun sözlüğü toplumsal cinsiyete duyarlı olup, "kadına yönelik şiddet", "kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet", "biyolojik cinsiyet", "toplumsal cinsiyet" ve "trans birey" gibi terimlere açıklık getirmektedir. Kanun, mağdurların etkin bir şekilde korunması amacıyla kurum ve kuruluşlara önleyici ve koruyucu tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Buna ek olarak, yasa, mağdurların yeniden entegrasyonuna yönelik geçici barınma, psikolojik danışmanlık, mali yardım, eğitim fırsatları ve istihdam tedbirlerini de içeren hükümler içermektedir.

Kanun aynı zamanda Avrupa Konseyi Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Sözleşmesi'nin Uygulanmasına Yönelik Ulusal Koordinasyon Organını da kurdu. Bu organ, stratejiyi ve ulusal eylem planlarını hazırlamak ve izlemekten, kurumsal çabaları koordine etmekten ve kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile aile içi şiddete ilişkin sözleşmenin ve ulusal politikaların uygulanmasını denetlemekten sorumludur.

2023 yılında 8 Mart Kadınlar Günü kutlamaları nedeniyle Meclis'in genel kurul toplantısında milletvekilleri Cinsiyet **Eşitliği Kanunu'nun çıkarılması** gereğini tartışmış ve bu kanunun yıl sonuna kadar çıkarılması gerektiği sonucuna varmıştı. Kanun taslağının amacı toplumda cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve merkezi ve yerel düzeyde toplumsal cinsiyet konularıyla ilgilenen kurumsal mekanizmaları güçlendirmektir. Kanun, basmakalıp yargılar ve önyargılarla başa çıkmak için gerekli olan kesişimsel ve toplumsal cinsiyet dönüştürücü yaklaşımları öngörmektedir. Ancak bu yasa taslağı, dini toplulukların teşvik ettiği ve organize ettiği bir direnişle karşılaştığından hâlâ kabul edilmeyi beklemektedir.²⁴

Buna ek olarak, diğer bazı kanunlar, tüzükler ve yasal belgeler, cinsiyet eşitliği ve etnik topluluklarla ilgili hususları özel hükümlerle düzenlemektedir. Hükümet ve organları, diğer konuların yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik stratejiyi ve buna eşlik eden eylem planlarını hazırlar.

Hükümet, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Kanunu uyarınca **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisini** hazırladı ve bu strateji daha sonra Meclis tarafından kabul edildi. Stratejinin temel amacı, toplumsal yaşamın her alanında kadın ve erkekler için fırsat eşitliğini teşvik etmektir. Strateji birkaç bölümden oluşmakta olup, toplumsal cinsiyet konularına ilişkin normatif ve kurumsal çerçeveyi içermekte, bu alandaki mevcut durumu analiz etmekte ve ulusal önceliklerin yanı sıra amaç ve önceliklere ulaşmaya yönelik yönergeleri ve önlemleri belirlemektedir.

2022-2027 dönemine ilişkin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi Temmuz 2022'de kabul edildi.²⁵ Bu strateji, bu alandaki dördüncü stratejik belgedir ve 2013-2020 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Stratejisi, 2007-2012 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı ve 1999 tarihli Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı'na dayanmaktadır. Yeni strateji (2022-2027), merkezi ve yerel düzeyde cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için etkili ve verimli bir sistem oluşturmak; kadınların kamusal ve özel yaşamın her alanında konumunun iyileştirilmesi; ve toplumsal cinsiyet stereotiplerinin bastırılması ve cinsiyet, cinsiyet kimliği ve cinsiyet kimliğine dayalı şiddet ve ayrımcılık yasağı kültürünün

24 Deutsche Welle, 2023, "Cinsiyet eşitliği – tabularla gerçeklik arasında sıkıştı". Erişim tarihi: 25 Haziran 2024. Şu adreste mevcuttur: <https://www.dw.com/mk/rodova-ednakvost-vo-mengeme-megu-tabuata-i-realnota/a-67362052>.

25 "Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2022-2027 kabul edildi", Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adresten ulaşılabilir: https://www.mtsp.gov.mk/pocetna-ns_article-mtsp-izglasana-strategijata-za-rodova-ednakvost-2022-2027-godina.nspix.

inşa edilmesini hedeflemektedir. 2022-2024 dönemini kapsayan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı şu anda uygulanmaktadır.

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Kanunu uyarınca Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı, stratejinin uygulanmasını izlemek ve uygulama faaliyetleri ile sonuçları hakkında yıllık raporlar yayınlamakla yükümlüdür. Bakanlığın Meclis'e sunduğu son rapor ise **2019 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi Uygulama Raporu olmuştur.**²⁶ Ancak gölge rapor, bakanlığın 2018-2020 Ulusal Eylem Planı'nın uygulanmasına ilişkin raporunun, Eylem Planı tarafından sağlanan göstergeleri takip etmediğini ve raporlama tarzının toplumsal cinsiyet eşitliğindeki ilerlemeye ilişkin net ve kapsamlı bir genel bakış sağlamadığını göstermiştir. Kuzey Makedonya'da veya 2018-2020 Ulusal Eylem Planı'nın uygulanma kapsamı.²⁷

Şu anki²⁸ Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti, 2020-2024 Çalışma Programında belirttiği gibi cinsiyet eşitliğine, cinsiyet stereotipleriyle mücadele ve cinsiyete dayalı şiddetin ortadan kaldırılmasına kararlıdır. Program, kadınların yürütme ve seçilmiş hükümet pozisyonlarındaki temsilini artırmaya yönelik aktif bir politikayı vurgulamaktadır. Spesifik politikalar arasında kadın çiftçilerin desteklenmesi, sporda toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi, kadınların işgücü piyasasında hareketsiz kalmasının azaltılmasına yönelik istihdam önlemlerinin uygulanması ve şiddet mağduru kadınların yeniden entegrasyonuna yönelik bir programın başlatılması yer almaktadır.

Ayrıca, Hükümet tarafından kabul edilen Ulusal Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı Stratejisi (2022-2026), hakların ve fırsat eşitliğinin desteklenmesine yönelik hedefleri, önlemleri ve göstergeleri tanımlamaktadır. Özellikle etnik topluluklar ve kadınlar gibi savunmasız sosyal grupları hedef alarak kişisel özelliklere dayalı ayrımcılığa karşı koruma sağlama misyonuyla insan haklarının, eşit fırsatların ve herkes için ayrımcılık yapılmamasının hayata geçirilmesini öngörmektedir. Strateji, iş, istihdam, eğitim, bilim, spor, kültür, sosyal koruma, adalet, idare ve mal ve hizmetlere erişim gibi çeşitli alanları kapsamaktadır.

Hükümetin Yoksulluğu ve Sosyal Dışlanmayı Azaltmaya Yönelik Ulusal Stratejisi (2010-2020), kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesine güçlü bir şekilde odaklanarak yoksulluk ve sosyal dışlanmayı ele alıyor. **Kadınlar, özellikle de kırsal bölgelerden, etnik topluluklardan ve aile içi şiddet mağdurlarından olanlar arasında sosyal dışlanma ve yoksulluk oranlarını azaltmak için olumlu önlemler getiriyor.** Strateji, özellikle kadınlar da dahil olmak üzere hassas gruplar için sağlığın iyileştirilmesine yönelik kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ihtiyacını kabul etmektedir. Sonuç olarak, kadınların işgücü piyasasına katılımının artırılması, istihdam ve ücret farklılıklarının azaltılmasına yönelik tedbirlerle toplumsal cinsiyet eşitliğinin artması ön plana çıkmaktadır.

26 "2019 Yılı Cinsiyet Eşitliği Stratejisinin Uygulanmasına İlişkin Yıllık Rapor", Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste bulunabilir: https://www.sobranie.mk/2020-2024-aktivnosti-ns_article-prezentacija-na-evaluacijata-na-strategijata-za-rodova-ednakvost-2013-2020.nsp.

27 "2018 ve 2019 dönemi için Cinsiyet Eşitliği Stratejisinin uygulanmasına ilişkin gölge raporu", Reactor, 2020. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adresten ulaşılabilir: <https://shorturl.at/iIF79>.

28 Bu rapor 2023 yılında yazılmıştır.

kadın olduğunu gösteriyor.³¹ Bu kadar az temsil, kadın sorunlarına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin mevzuatın öncelikli olmadığını gösteriyor.

Ancak kadınlar cinsiyet kotalarını başarıyla savundular ve bu da kadın milletvekili sayısında önemli bir artışa yol açtı. Şu anda Meclis'te 51 kadın milletvekili var ve bu oran %42,5'i temsil ediyor.³² Görev sayısındaki artış, 2020 yılında yapılan parlamento seçimlerinden sonra, hükümet yapısının yeniden yapılandırılması nedeniyle erkek milletvekillerinin yönetici pozisyonlarına geçmesi veya 2021 yılında belediye başkanı olması ve kadınların parlamentodaki boş koltukları «sandviç sistem» yoluyla doldurmasına olanak sağlamasıyla başladı.

Parlamento tartışmaları ve yasama süreçleri için ilk forum görevi gören komitelerle ilgili olarak, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Meclisi Parlamenter Enstitüsü (PI) tarafından yürütülen bir araştırma, toplam 21 komiteden sekizinin daha düşük bir performansa sahip olduğunu ortaya koydu. Kadınların temsil oranı %27'nin altına düşmektedir. Bunun tersine, yalnızca tek bir komite – Finansman ve Bütçe Komitesi – eşit cinsiyet temsiliyle övünebilir. Dokuz komitede kadınların temsili %50'nin üzerindedir; Kadınlar ve Erkekler için Eşit Fırsatlar Komitesi, yedek olarak görev yapan iki erkek milletvekili dışında yalnızca kadın üyelere sahip olmasıyla dikkat çekmektedir.

Kadın milletvekilleri çoğunlukla eğitim, kültür ve sosyal politika gibi “yumuşak” alanlarla ilgili komitelerde temsil ediliyor. Sonuç olarak kadınlar, basmakalıp bir şekilde “erkek” olarak kabul edilen konuları ele alan komisyonlarda özellikle yer almamaktadır.³³ Komisyonların yönetim yapısı, gündemi belirleme konusunda daha fazla yetki ve dolayısıyla toplumsal cinsiyetle ilgili konuların dahil edilmesinde daha fazla özgürlük sağladığından önemli bir rol oynamaktadır. Parlamento Enstitüsü'ne göre, 21 komiteden yalnızca altısında kadın başkan bulunmaktadır ve altısında başkan yardımcısı olarak görev yapan kadın milletvekilleri vardır.³⁴ Kadınlar, en fazla çalışan sayısını oluşturmalarına rağmen genel olarak parlamento idaresinde lider pozisyonlara sahip değillerdir.³⁵

Komitelerin yanı sıra Meclis'in diğer yapılarında da karar verici olarak kadın milletvekillerinin bulunması esastır. Bu nedenle kadınların parlamento gruplarının koordinatörleri

31 Petkovska, Neda. “Yerel seçimler 2021. Belediye başkanları ve seçilmiş temsilciler için aday listelerine cinsiyet perspektifinden genel bakış”, Reactor - Research in Action, (blog), 2021. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste bulunabilir: <https://reactor.org.mk/en/publication-all/local-elections-2021-review-of-candidate-lists-for-mayors-and-selected-representatives-from-gender-aspect/>.

32 Uluslararası Ulusal Parlamentolar Veri Tabanı, Parline: IPU Açık Veri Platformu, 2023. Erişim tarihi: 9 Aralık 2023. Şu adreste bulunabilir: https://data.ipu.org/node/171/basic-information?chamber_id=13391.

33 Yovevska Corceviç, Aleksandra. Yaneska, Sara. Demokrasi Enstitüsü “Societas Civilis” - Üsküp (IDSCS). “Gerekli veya kısır: Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin parlamento yapılarında kadınların temsili (1990 – 2020), 2020. 11 Aralık 2023'te erişildi. Şu adreste mevcuttur: https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2020/08/Kratok_dokument_za_javna_politika_Br.31_2020_SustinskoiliSterilno.pdf.

34 Yovanovska, Eva. Koroveşovska, Fani. Parlamento Enstitüsü. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Meclisi. “Kadın milletvekillerinin sayısı ve partiler arası işbirliği, nüfuslarını güçlendirecek bir faktör olarak”, 2023. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste mevcuttur: <https://cutt.ly/QwtUTen9>.

35 Retsitsa, Vlora “Parlamento Yönetiminin Rutledge El Kitabı.”: Kuzey Makedonya'nın parlamenter idaresi”, 2023. Rutledge Handbooks.

rolünde temsiline artırılması ve Meclis gündeminin oluşturulduğu koordinasyon toplantılarına katılımları özellikle önem taşımaktadır. Aralık 2023'e kadar beş parlamento grubunun bulunduğu mevcut parlamento yapısında (2020-2024), yalnızca bir parlamento grubunun koordinatörü olarak bir kadın vardı. Arnavutlar için İttifak'ın (AA) parlamento grubu, Aralık 2021'de koordinatör olarak Ilire Dauti'yi atadı. Ancak bir yıldan kısa bir süre içinde, Eylül 2022'de milletvekili Dauti istifa etti ve yerine partisinden bir erkek milletvekili geçti. Kadınlar daha çok koordinatör yardımcısı olarak görülüyor; Mojeme Koalisyonu ve Demokratik Bütünleşme Birliği'nin (DUI) her biri birer koordinatör yardımcısına sahipken, Makedonya İç Devrim Örgütü - Makedonya Ulusal Birliği Demokrat Partisi (VMRO-DPMNE) ve "Yeniden Yapılanma Makedonya" koalisyonunun her birinde iki koordinatör yardımcısı bulunuyor.

Kotalara ve "sandviç sistemine" rağmen, tüm topluluklardan kadınlar erkeklerden daha az temsil ediliyor. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Anayasası'nın giriş bölümünde açıkça belirtilen, çoğunlukta olmayan altı topluluktan yalnızca üçünün Parlamentoda kadın milletvekili var: Arnavut toplumundan dokuz milletvekili, Boşnak toplumundan bir milletvekili ve Roman toplumundan bir milletvekili. toplum. Bunun dışında Meclis'te Yahudi cemaatini temsil eden bir milletvekilinin yanı sıra Makedon-Müslüman cemaatinden de bir milletvekili bulunuyor. Bu rakamlar, çoğunlukta olmayan topluluklardan kadınların Parlamentodaki sandalyelerin yaklaşık %10'una sahip olduğunu gösteriyor. Hiçbir parlamento komitesinin başında çoğunlukta olmayan topluluklardan bir kadın bulunmuyor. Karşılaştırma yapmak gerekirse, Parlamentoda çoğunluk topluluğuna mensup 38 milletvekili bulunuyor ve bunların altısı komitelere başkanlık ediyor. 2002 yılında zorunlu kotaların getirilmesi, ilk Arnavut milletvekilinin seçimini kolaylaştırdı ve böylece siyasi partilerin aday listelerinde yeterince temsil edilmeyen cinsiyetin daha fazla temsil edilmesi ihtiyacına yanıt vermeye başladı. Şu anda parlamento sandalyelerinde (resmi olarak ilan edilmiş) engelli kadın veya erkek bulunmuyor, bu da bu topluluktaki kadınları temsil edilmediği ve diğer sosyal gruplarla karşılaştırıldığında dezavantajlı durumda bırakıldıkları anlamına geliyor.

Tablo 2. Sayılara göre milletvekilleri (1990–2023)

Tarih	Kadın sayısı
2023–03	51
2021–11	50
2021–07	48
2020–10	47
2020–08	46
2020–07	43
2019–12	48
2019–08	47
2018–08	46
2017–10	45
2017–05	41
2016–12	38
2014–07	41
2014–04	40
2014–01	42
2013–01	34
2012–01	42
2011–06	38
2009–12	39
2009–01	38
2008–06	36
2007–01	35
2006–07	34
2002–09	21
1998–01	9
1994–01	4
1990–01	5

Kadınların Meclis'te temsili konusunda, gayri resmi bir danışma organı olan Milletvekilleri Kulübü, hem mevzuat hem de partiler arası uyum açısından kadın haklarının geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu organ, Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti'nin bölgesel projesi çerçevesinde 2003 yılında yerel ortakların desteğiyle kuruldu: Makedon Kadın Lobisi, Makedonya Ulusal Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi ve Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı Cinsiyet Eşitliği Tanıtım Departmanı.³⁶ Kadınların katılımı itibarıyla bu

³⁶ Milletvekilleri Kulübü, Parlametonun web sitesi. Erişim tarihi: 2 Aralık 2023. Şu adreste bulunabilir: <https://www.sobranie.mk/detali-na-klub.nsp?groupId=c547f202-efee-4bd8-a01b-46e04c3849e0>.

organdaki çoğunlukta olmayan toplulukların sayısı, Parlamentodaki kadın milletvekillerinin sayısına bağlı olarak yıllar içinde dalgalanmıştır.

Tablo 3. Temsilciler Kulübünde çoğunlukta olmayan topluluklardan milletvekilleri

Dönem	Kadınlar itibaren azınlık toplulukları	Kadınlar itibaren çoğunluk topluluğu
2020–2023	13 ³⁷	38
2016–2020	5	41
2014–2016	8	34
2011–2014	8	34
2008–2011	6	36
2006–2008	7	29

2020 seçimlerine baktığımızda, kadınların hem ulusal düzeyde hem de bireysel seçim bölgelerinde siyasi partilerde en yüksek temsili, DUI'nin IE4'te tarafından sunulan aday listelerinde %48 ve %60'lık toplam temsil ile gözlemlendi. IE1, IE2, ve IE5'te cinsiyetler %50 oranında eşit temsil edilirken, IE3 (%40) ve IE6'da (%45) temsil %50'nin altına düştü.³⁸ Seçim sonuçları, aday listelerinde kadınların temsiline %50'den az olduğu IE6'da meclis sandalyelerinin çoğunluğunun elde edildiğini gösterirken, kadınların en yüksek temsiline sahip olan IE4'te DUI tek bir meclis sandalyesi bile kazanamadı.³⁹ Bu, daha fazla sayıda kadın adayın partiye daha az oy vereceği anlamına gelmiyor. Bu seçim bölgelerinde ve önceki seçim dönemlerinde DUI parlamento yetkilerini garanti altına alamamıştı. Bu durum, kadınların, fiili durumu değiştirmeden yalnızca yasal yükümlülükleri yerine getirmek için başarısız listelere girdiğini gösteriyor. Sunulan listelerin yalnızca %24'ünün kadınları içerdiğini belirtmekte fayda var.⁴⁰ Sonuç olarak, partiler yasal olarak zorunlu kılınan kotalara uyuyor ancak kadınların aday listelerindeki konumu konusunda hala iyileştirmeler yapılmaktadır.

Demokrasi Enstitüsü'nün Kuzey Makedonya'daki çeşitli siyasi partiler üzerinde yaptığı analiz, bu partilerin tüzüklerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların siyasete katılımına farklı derecelerde bağlılık olduğunu ortaya çıkardı. VMRO-DPMNE, 16. maddesine cinsiyet eşitliğini vurgulayan genel bir hüküm eklemiş, doktrininin 8. bölümünde ise cinsiyet eşitliği aile bağlamında ele alınmıştır. SDSM, tüzüğünün 2. maddesinde kadın

37 Anayasanın Önsözünde açıkça adı geçen altı toplulardan üçünün (9 Arnavut, 1 Boşnak ve 1 Roman) 11 parlamento temsilcisi ve iki küçük topluluğun (1 Yahudi ve 1 Makedon Müslüman) 2 parlamento temsilcisi.

38 "Seçim reformlarına destek. 2020 Parlamento Seçimleri – Sosyal ve Siyasi Katılım Prizması Yoluyla Aday Listelerinin Analizi", 2020. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste mevcuttur: <https://electoralreforms.mk/wp-content/uploads/2020/06/Candidate-List-Analytics-MK.pdf>.

39 Aynısı.

40 Aynısı.

ve erkek eşitliğine olan bağlılığını ifade etmekte ve Kadın Forumunu özel bir kuruluş olarak öne çıkarmaktadır; ancak kadınların katılımını artıracak herhangi bir mekanizma bulunmamaktadır. Arnavutlar için İttifak, tüzüğünün 24. maddesinde cinsiyet ayrımcılığını yasaklamakta ve parti yapılarının bir parçası olarak Kadınlar Meclisi'ni kurmuş, bu meclisin başkanı da partinin çeşitli yönetim organlarında yer almaktadır. Alternativa, kadınların parti organlarına en az %30 oranında katılmasını taahhüt etmekte, bu da somut bir yasal taahhüt göstermektedir. DUI, kararlarını Genel Konsey'e sunan ve Kadın Forumu başkanının hem merkezi hem de yerel düzeyde katılımını sağlayan Kadın Forumu'nu 80. maddede kurmuştur. Levica, tüzüğünün 5. maddesinde toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili hedeflerini ifade etmekte ve şu anda 2020 parlamento seçimlerinde kadınların temsiline ilişkin yasal kotaları aşmaktadır⁴¹; ayrıca parti tüzüğünün 53. maddesinde Anti-Faşist Kadın Cephesi'nin (AFJ) sol feminizmi savunan kalıcı bir çalışma organı olarak kurulması öngörülmüştür.

LDP, bireysel özgürlüklerin ve hakların korunmasını ve geliştirilmesini ana hedefi olarak belirlemekte ve yönetim organlarında temsil edilen Kadın Forumu da dahil olmak üzere 88a maddesinde toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşıma yer vermektedir. DOM, Madde 1'de cinsiyete bakılmaksızın tüm vatandaşların eşitlik hakkını garanti eder ve parti organlarında en az %40 cinsiyet temsili taahhüt eder. BESA hareketi, tüzüğünde evrensel bir hak olarak kadının konumunun geliştirilmesine odaklanmakta ve parti yapıları içerisinde farklı düzeylerde Kadın Forumu'nu kurmuştur.⁴²

Şeffaflık ve toplumsal cinsiyeti kapsayan etkinliklerin daha iyi anlaşılması için partilerin web sitelerini düzenli olarak güncellemeleri gerekmektedir. Ayrıca, bu partilerin liderlik yapılarında kadınların temsiline ilişkin bir inceleme, farklı düzeylerde cinsiyet çeşitliliğinin gözlemlenmesiyle birlikte iyileştirme için alan olduğunu göstermektedir. SDSM'de başkan yardımcılığı görevi bir kadına aittir. Dört başkan yardımcısından üçü erkek, biri kadındır; Merkez Yönetim Kurulu'ndaki 123 üyenin %49'unu kadınlar temsil etmektedir; 17 üyeli İcra Kurulu'nda sekiz kadın yer almaktadır. VMRO-DPMNE'de İcra Komitesi 9'u kadın, 18'i erkek olmak üzere 27 üyeden oluşmaktadır. Merkez Komite'de Kadınlar Birliği'nden üyeler yer almakta ancak konuyla ilgili ayrıntılı bilgi mevcut değildir. Levica'da kadınlar, oy kullanma hakkına sahip 46 üyeden oluşan Merkez Komite'de %24 oranında temsil ediliyor. Yedi üyeli Başkanlık Divanı'nda yalnızca bir kadın yer alıyor. Alternativa'da yedi başkan yardımcısı arasında yalnızca bir kadın bulunurken, 40 üyeli başkanlığın %30'u kadındır. DUI hakkında sınırlı bilgi mevcut olup web sitesinde yalnızca başkanın ofisinin ayrıntıları mevcuttur. Medyada çıkan haberler, Ekim 2022'de kadın başkan yardımcısı Arbana Paşoli'nin seçildiğine işaret etmektedir. Arnavutlar için İttifak partisinin web sitesindeki bilgilerin eksik olması kapsamlı bir analizi zorlaştırıyor.

41 Donev, Nikola. "Siyasi sahnede cinsiyete duyarlı Meclis ve cinsiyet eşitliği: Kuzey Makedonya'daki mevcut duruma genel bakış", 2023, IDSCS. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste mevcuttur: https://idsocs.org.mk/wp-content/uploads/2023/07/1_WEB_A4_ENG-4.pdf.

42 Aynıısı.

Çevrimiçi kaynaklar Buyare Abazi'nin Ocak 2023'te başkan yardımcılığına seçildiğine işaret ediyor. Analizler ayrıca siyasi partilerin liderlik ve yapılarındaki çeşitliliğin eksikliğini vurgulamaktadır. Şu anda Meclis'te bulunan 23 partiden yalnızca ikisi kadınlar tarafından yönetilmektedir: LDP ve DOM.⁴³

Kadınların Meclis'te temsili şu ana kadar en üst seviyede, kotaların olmadığı yerlerde kadınların temsili ya çok düşüktür ya da hiç yoktur. Kadınların idari bakanlık rollerinde yeterli temsili yoktur. 1991'den bu yana kurulan ilk hükümette bakanlık görevine tek bir kadın bile seçilmedi. Kadınların bakanlık pozisyonlarına dahil edilmesi, 2004 yılında ikinci hükümetin kurulmasıyla birlikte arttı; iki kadın, bakanlık pozisyonlarının %15,4'ünü temsil ederek bakan olarak atandı. Hükümetin son yapısında kadın sayısı 20 kamu görevinden beşi, yani dördü kadın bakan ve bir başbakan yardımcısıdır.⁴⁴

Bu durum, özellikle kadınların katılımının genel olarak düşük olduğu, azınlık topluluklarından kadınların katılımının ise neredeyse hiç olmadığı yönetici pozisyonları için geçerlidir. 1991'den 2021'e kadar olan dönemde hükümetlerin bileşiminde yürütme gücünü 139 erkeğe (%85) karşılık 24 kadın (%15) temsil ediyordu. Bakanlık pozisyonundaki kadınların etnik yapısına bakıldığında 20'si Makedon, ikisi Arnavut ve bir kadın da Yahudi cemaatinin temsilcisidir. Hükümette Roman kadınlar veya daha küçük toplulukların kadın temsilcileri yoktu.⁴⁵ Temmuz 2020'deki parlamento seçimlerinin ardından Sosyal Demokratlar DUI ile koalisyon kurarak Parlamenteoda çoğunluğu ve hükümet kurma yetkisini elde etti. Bununla birlikte, cinsiyet eşitliğinin SDSM'nin gündeminde üst sıralarda yer almasına ve stratejik hedeflerinin bir parçası olmasına rağmen,⁴⁶ hükümetin yapısı bu taahhüdü yansıtmıyordu. Kadınlar bu hükümette yalnızca dört bakanlık pozisyonuna ve bir başbakan yardımcılığına sahipti; bunların hiçbiri azınlık topluluklarından gelmiyordu. Bu pozisyonlardan üçü, Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı gibi genellikle "yumuşak" kabul edilen bakanlıklarla ilgiliydi. 16 bakanlıktan yalnızca iki kadın bakan yardımcılığı görevini yürütüyordu ve yalnızca biri Arnavut toplumundandı.⁴⁷

43 Aynıı.

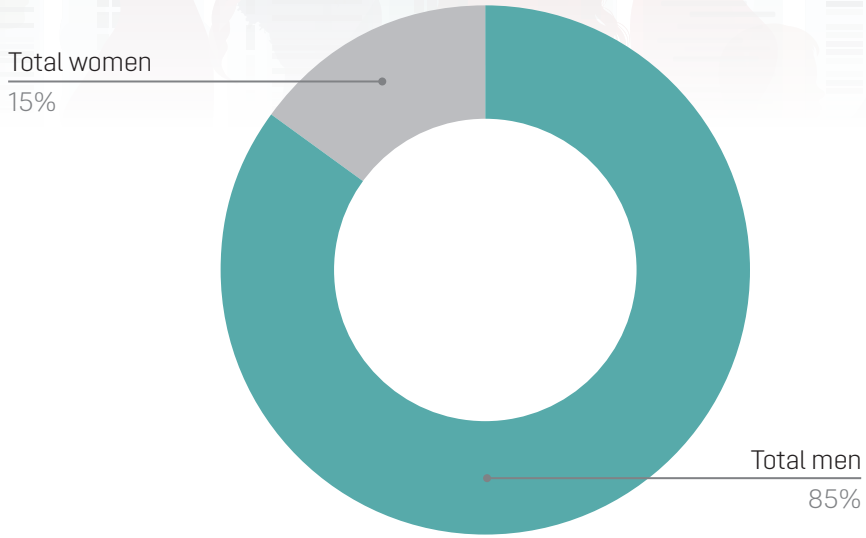
44 "Kuzey Makedonya'da kadınlar ve erkekler: cinsiyet eşitliği trendlerine istatistiksel genel bakış", BM Kadınları, Üsküp, 2022. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adresten ulaşılabilir: https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-10/EN_WandM-NMK-Report_WEB_0.pdf.

45 "R. Hükümetinin yeni bileşimi mi? S. Makedonya, liderlik pozisyonlarında kadın ve erkeklerin adil temsili ilkesini takip ediyor mu ve temsil ettiği toplumun cinsiyet çeşitliliğini yansıtıyor mu?", Reactor, 2020. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste mevcuttur: <https://shorturl.at/doCPZ>.

46 Petkovska, Neda. "Yerel seçimler 2021. Belediye başkanları ve seçilmiş temsilciler için aday listelerinin toplumsal cinsiyet perspektifinden incelenmesi".

47 Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti, web sitesi. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste mevcuttur: <https://vlada.mk/vlada-ministerstva>.

Grafik A. 1991-2021 döneminde hükümetlerin cinsiyet kompozisyonu

Kurumsal liderlik pozisyonlarının, özellikle de hükümet tarafından atananların cinsiyet kompozisyonunu incelediğimizde, bu yönetim yapılarının yalnızca %29'unun kadınlardan oluştuğunu ortaya koyduk. Şöyle ki, atananların sadece %5'inin kadın olduğu kurumlarda yönetici pozisyonlarında ciddi bir farklılık görülmektedir. Azınlık topluluklarından kadınlar özellikle bu liderlik pozisyonlarında yeterince temsil edilmiyor.⁴⁸

Kadınlar, seçim kampanyaları sırasında siyasi partilere aktif olarak katılmakta ancak atamalarda ve yetki paylaşımında sıklıkla dışlanmayla karşı karşıya kalmaktadırlar. Gerçek etki parti liderlerinin ve çoğunlukla erkek olan yakın çevrelerinin elinde yoğunlaşıyor. Belediye başkanlarının seçimi doğası gereği siyasi partilerle bağlantılıdır ve aday gösterme stratejileri, kadınların daha fazla temsil edilmesi konusundaki sınırlı başarıyı önemli ölçüde etkilemektedir. Geçmişte kazanma şansının düşük olduğu veya siyasi açıdan daha zor olduğu belediyelerde partiler genellikle kadınları aday gösteriyor. Bu nedenle, hükümetin 50/50 cinsiyet temsiline yönelik taahhüdü yalnızca beyan niteliğindedir.⁴⁹

Kadınların siyasete yeterince korunmaması, kadınların katılımının düşük olmasına katkıda bulunan bir diğer önemli faktördür. Siyasi parti üyeleri, aktivistleri ve temsilcileri için temel güvenceleri yoktur çünkü tüzükleri veya davranış kuralları cinsiyete dayalı şiddeti ele almamaktadır. Kuzey Makedonya'da kadın politikacıların %65'i parti görevlerini yerine getirirken şiddete maruz kalmaktadır.⁵⁰

48 Popoviç, Miša ve Pankovski, Marko "Kim sorumlu orada?", IDSCS (blog), 2019. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste en ulaşılabilir: <https://idscs.org.mk/en/portfolio/whos-governing-there/>.

49 "AGİT Başkanlığı Sırasında İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Durumlarının Değerlendirilmesi", Helsinki İnsan Hakları Komitesi, Nisan 2023.

50 "Şiddete hayır." Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste mevcuttur: <https://nezanasilstvo.mk/>.

Kadınların yerel yönetici pozisyonlarındaki temsili son birkaç on yılda sürekli olarak düşüktür. Ülkenin bağımsızlığını kazanmasından bu yana yapılan yedi yerel seçimde, 25 yıllık dönemde 642 erkek belediye başkanına karşılık yalnızca 18 kadın belediye başkanı seçilmiştir. 1996 ve 2009 gibi belirli yıllarda hiçbir kadın belediye başkanlığı koltuğuna oturamadı. Seçilen kadın belediye başkanlarının en yüksek yüzdesi %7,4 (6 kadın) ile 2017 yılında kaydedilmiştir. Belediye başkanı olarak sınırlı sayıda olmalarına rağmen kadınlar seçim kampanyalarına aktif olarak katılmakta ve fikirlerini ifade etmektedirler. En fazla kadın belediye başkanı adayı 2013 yılında kaydedilmiş ve 2017 yılında belediye başkan adaylarının %37,5'i kadın olmuştur. 2021'de yalnızca iki kadın belediye başkanı seçildi, bunlardan biri Üsküp Şehri belediye başkanıdır.⁵¹

Kadınların karar alma pozisyonlarına sınırlı erişimlerinin nedenlerinden biri, liderlik rollerine aday olarak aldıkları desteğin yetersiz olmasıdır. Kadınların hem yerel hem de merkezi düzeyde karar alma pozisyonlarında bulunmaması, siyasi partilerdeki iç desteğin yetersiz olması, siyasette kadınlara yönelik yaygın nefret söylemi ve toplumda hakim olan cinsiyet rolleri, stereotipler ve önyargılarla yakından ilgilidir.⁵²

2021 seçimleri, ülkede cinsiyet eşitliğinin eksikliğini ortaya çıkardı ki bu hiç de sürpriz değildi. Siyasi partiler, siyasi örgütlenme ve katılım açısından kilit öneme sahip olmalarına rağmen kadınların üyeliği ve katılımına ilişkin yayınlanmış veriye sahip değiller. Kadınların siyasete katılımının acı gerçeği, 2021 yerel seçimlerinde kadın aday sayısının az olmasıyla ortaya çıktı. 299 belediye başkanı adayından yalnızca 25'i kadındı ve bu oran yalnızca %8'i temsil ediyordu. Kadınlar tüm meclis üyesi adaylarının %45'ini oluşturmalarına rağmen, aday listelerinin yalnızca %19'unun başında yer aldılar.⁵³ Yani siyasi partiler, açık belediye başkanı aday listelerinde kadınların yer aldığı azınlık toplulukları, DUI ve Arnavut Demokrat Partisi'nden (DPA) yalnızca birer Arnavut kadınla sınırlıydı.

Sonuçlar özellikle cesaret kırıcıydı çünkü 80 belediye ve Üsküp kentinden yalnızca ikisinde kadın belediye başkanı vardı. Üsküp şehri, ülkenin bağımsızlığından sonra ilk kadın belediye başkanına kavuştu; diğeri ise doğudaki kırsal bir belediye olan Staro Nagoriçane'nin belediye başkanıdır; bu da toplam belediye başkanlığı koltuk sayısının yalnızca %2,5'ine karşılık gelmektedir. Her iki kadın belediye başkanı da çoğunluk topluluğundandır. 2017 yerel seçimlerinde kadınlar, Kalkandelen ve Araçinovo'yu yöneten ikisi etnik Arnavut topluluğuna ait olmak üzere altı belediyeyi kazandı.

Belediye meclislerinin cinsiyeti ve etnik yapısına ilişkin kapsamlı veri olmamasına rağmen, 2017 yerel seçimlerinden elde edilen bilgiler, seçilmiş 1.388 meclis üyesinden yalnızca 415'inin kadın olduğunu ve bu tür organlar için yasal olarak öngörülen %30 eşliğinin

51 "Kuzey Makedonya'da kadınlar ve erkekler: cinsiyet eşitliği trendlerine istatistiksel genel bakış", BM Kadınları, Üsküp, 2022. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adresten ulaşılabilir: https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-10/EN_WandM-NMK-Report_WEB_0.pdf.

52 Aynısı.

53 Petkovska, Neda. "Yerel seçimler 2021. Belediye başkanları ve seçilmiş temsilciler için aday listelerinin toplumsal cinsiyet perspektifinden incelenmesi".

altında kaldığını ortaya koymaktadır. Bu, kadınların siyasi temsiline ilişkin kotalara olan bağımlılığın devam ettiğini vurgulamaktadır.

Siyasi katılım için eşit fırsatları destekleyen yasal çerçeve tatmin edici görülse de, pratikte uygulanması çoğu zaman başarısız olmaktadır. Kadınların, özellikle de etnik Makedon ve bir dereceye kadar etnik Arnavut kökenlilerin siyasete katılımı önemli ölçüde sınırlıdır. Parlamentoda küçük topluluklardan kadınların temsili oldukça düşüktür; yalnızca bir Roman kadın ve bir Boşnak kadın bulunmaktadır. Üstelik, daha küçük toplulukların parlamentodaki temsili yalnızca büyük siyasi partilerle koalisyon kuran erkekler tarafından temsil edildiğinden, Türk, Ulah ve Sırp kadınlarının ciddi bir eksikliği söz konusudur. Kadınların bu yetersiz temsili, kadınların genel olarak yetersiz temsil edildiği ve daha küçük topluluklardan kadınların pratikte bulunmadığı hem idari hem de yerel düzeylere kadar uzanmaktadır.

• Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi

UNDP Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GIE), toplumsal cinsiyet eşitsizliğini insani gelişmenin üç önemli yönü aracılığıyla ölçer: a) anne ölümleri ve ergen doğum oranlarıyla ölçülen üreme sağlığı; b) kadınların işgal ettiği parlamento sandalyelerinin yüzdesi ve en azından bir miktar orta öğretime sahip 25 yaş üstü yetişkin kadın ve erkeklerin yüzdesi ile ölçülen güçlendirme; ve c) 15 yaş üstü kadın ve erkek nüfusun işgücüne katılım oranıyla ölçülen, işgücü piyasasına katılım olarak ifade edilen ekonomik durum.⁵⁴

IRN'nin değeri ne kadar yüksek olursa, kadınlarla erkekler arasındaki farklar o kadar orantısız olur ve insani gelişme açısından kayıplar da o kadar büyük olur. IRN, 162 ülkede kadınların konumunu izliyor ve insani gelişmenin ana alanlarındaki cinsiyet eşitsizliğine ilişkin öngörülerini öne çıkarıyor. Yani cinsiyet eşitliği açısından en üst sıralarda yer alan on ülke Avrupa kıtasındandır.

IRN endeksine göre Batı Balkan ülkeleri Karadağ için 32. sıradan (IRN 0,109) Arnavutluk için 39. sıraya (IRN 0,181) yükseldi. Sırbistan 36'ncı (IRN 1,132), **Kuzey Makedonya** 37'nci (IRN 0,143) ve Bosna-Hersek 38'inci (IRN 0,149) oldu. Bu yakınlık Batı Balkan ülkelerinde kadın ve toplumsal cinsiyet konularına yaklaşımın yaklaşık olarak aynı düzeyde olduğunu göstermektedir.

• Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi

Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi (GGGI), cinsiyet farklarının gelişimini dört temel boyutta izlemektedir: (i) ekonomik katılım ve fırsat, (ii) eğitimsel kazanım, (iii) sağlık ve hayatta kalma ve (iv) siyasi güçlenme. Endeks, zaman içinde bu boşlukların kapatılmasına

⁵⁴ UNDP, "Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GRI). İnsani Gelişme Raporları, 2020. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adreste bulunabilir: [http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-IPH?utm_source=EN&utm_medium=GS-R&utm_content=US_UNDP_PaidSearch_Brand_English&utm_campaign=CENTRAL&c_src=CENTRAL&c_src2=GSR&gclid=CjwKCAiAnO2MBhApEi_WA8q0HYRcdfW6RB0uwjzpFpnl_7KeHqc1AzUBUpCwC-sB4wys-D2oD8_g4R65BoCNjgQAvD_BwE.12,8\]\]](http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-IPH?utm_source=EN&utm_medium=GS-R&utm_content=US_UNDP_PaidSearch_Brand_English&utm_campaign=CENTRAL&c_src=CENTRAL&c_src2=GSR&gclid=CjwKCAiAnO2MBhApEi_WA8q0HYRcdfW6RB0uwjzpFpnl_7KeHqc1AzUBUpCwC-sB4wys-D2oD8_g4R65BoCNjgQAvD_BwE.12,8]]),"issued":{"date-parts":["2020"]}},"schema":"https://github.com/citation-style-language/schema/raw/master/csl-citation.json"}>

yönelik ilerlemeyi de takip ediyor. 2023 GRJ raporu⁵⁵146 ülkeyi indeksliyor. IGRJ, sonuçları 0'dan 100'e kadar bir ölçekte ölçmektedir; bu sayede sonuçlar eşitliğe olan mesafe, yani kapatılan cinsiyet farkının yüzdesi olarak yorumlanabilmektedir. 2021 raporunun genel bulguları, "eşitliğe ortalama mesafenin %68 olduğu, 2020'ye kıyasla bir geri adım olduğu (-0,6 yüzde puanı)" sonucuna vardı. İlerleme mevcut gidişatıyla devam ederse, dünyadaki cinsiyet farkının kapatılması 135,6 yıl alacak. Belirli alanları analiz edersek, siyasi yetkilendirmedeki cinsiyet farkı gözlemlenen dört boyut arasında en büyüğüdür ve bugüne kadar sadece %22 oranında cinsiyet farkı kapanmıştır. Ekonomik katılım ve fırsat açığı %58'lik kapalı farkla ikinci en büyük fark olmaya devam ediyor. Eğitime erişimde, sağlıkta ve hayatta kalmada cinsiyet farkı neredeyse kapanmış olup sırasıyla %95 ve %96 oranında kapanmıştır.

Batı Balkan ülkeleri arasında Sırbistan %78 kapalı cinsiyet farkıyla 19. sırada yer alırken, onu %77 kapalı cinsiyet farkıyla 25. sırada takip eden Karadağ ise %73,2 kapalı cinsiyet farkıyla 48. sırada yer alıyor. **%71,5'lik kapalı cinsiyet farkıyla Kuzey Makedonya ve %71,3'lük oranla Bosna Hersek listede sırasıyla 73'üncü ve 76'ncı sırada yer alıyor.**

55 "Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu 2021", Dünya Ekonomik Forumu, 2021. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023. Şu adresten ulaşılabilir: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2021/>.

V. Birincil araştırma

Birincil veri araştırmasının amacı, ilk elden elde edilen verilerin daha ileri analizini yapmak ve bunları ulusal düzeyde kadınların siyasi ve kamusal katılımının çeşitli yönlerini ölçmek için kapsamlı bilgilere dönüştürmektir. Ankette farklı etnik topluluklardan kadınların siyasete ve kamusal katılım düzeyleri ile koşulları incelenmiş, kadınların siyasete katılımına ilişkin algıları araştırılmış, ayrıca ek bir yöntem olarak alınan bilgilerin karşılaştırması da yapılmıştır. Veri toplama sürecinde araştırmanın daha soyut yönlerine değinmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler de gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler aracılığıyla daha derinlemesine veriler elde edilirken, açık tartışmalar azınlık topluluklarından kadınların siyasi ve kamusal katılımıyla ilgili bazı olgulara ışık tutmuştur.

Siyasi katılım için eşit fırsatlara ilişkin yasal çerçeve tatmin edici olmasına rağmen, her zaman doğrudan pratik uygulamaya dönüşmemektedir. **Analiz edilen birincil veriler, genel olarak kadınların siyasi ve kamusal katılımının düşük düzeyde olduğunu ve farklı etnik topluluklar arasında katılım düzeylerinin hala dalgalı olduğunu doğrulamıştır. Bu bağlamda, küçük topluluklardan kadınlar devletin siyasi yaşamında önemli ölçüde daha az yer alıyor ve onların gelecekte olası katılımına ilişkin koşullar da daha az umut verici görünmektedir.**

Aşağıdaki soru dizisinin yardımıyla, farklı etnik topluluklardan kadınların toplumdaki siyasi konumları, katılım istekleri ve hazır olma durumları ile bağlantılı olarak koşulları ve bakış açıları araştırılmıştır. Birincil araştırmalardan elde edilen veriler, kadınların genellikle siyasi yaşamın kenarında yer almasına rağmen tutum ve konumların da bir toplumdan diğerine farklılık gösterdiğini göstermektedir.

1. Siyasi katılım – katılım, istek ve motivasyon düzeyine ilişkin genel durum

Yerel yönetim kurumlarında ve merkezi düzeydeki kurumlarda kadınların %60'ı ağırlıklı olarak oy verme yoluyla katılıyor; ankete katılanların %33'ü ise hiçbir şekilde katılmadığını belirtti. Genel olarak, tüm azınlık topluluklarından kadınlar oy verme yoluyla daha fazla, diğer katılım biçimleriyle ise daha az katılım göstermektedir. Ancak bu yüzde farklı topluluklar arasında değişiklik göstermektedir. Makedon (%66), Arnavut (%49), Türk (%69), Sırp (%52) ve Boşnak (%77) topluluklarına mensup kadınların yarısı veya yarıdan fazlası siyasi oy kullanma haklarını kullandıklarını belirtti. Bu oran Roman (%21) ve Ulah kadınlar (%22) arasında

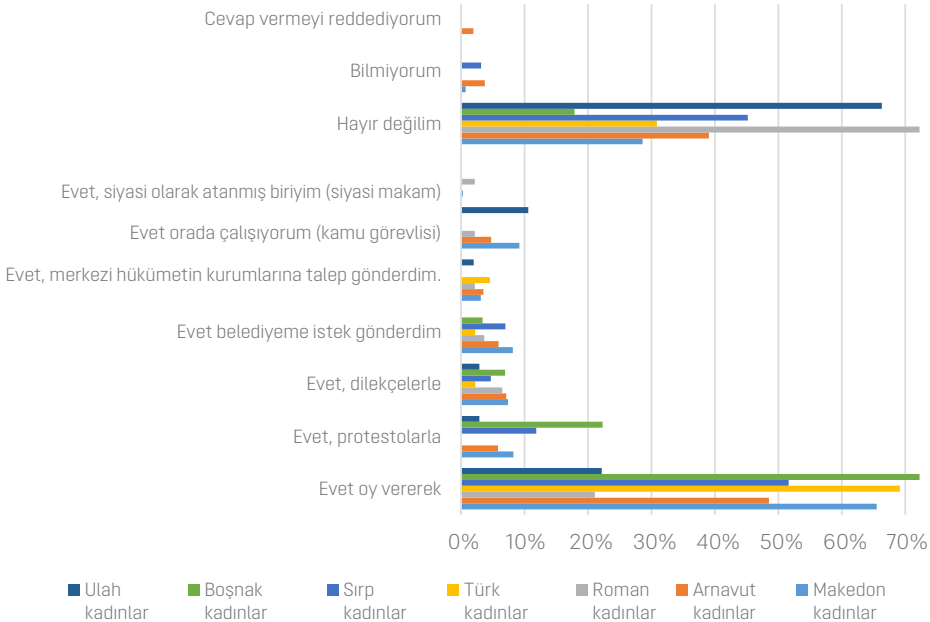
önemli ölçüde daha düşüktür. Sonuç olarak, siyasete katılmadığını iddia eden Roman (%79) ve Ulah kadınların (%66) oranı diğer topluluklara göre daha yüksek olup, bunu Sırp kadınlar (%45) ve Arnavut kadınlar (%39) takip etmektedir. Boşnak kadınların %22'si ve Sırp kadınlarının %12'sinin gerçekleştirdiği protestolar dışında, diğer siyasi katılım biçimleri genel olarak kadınlar arasında nadiren popüler oluyor veya hiç popüler değildir (Grafik 1).

Kadınların siyasete doğrudan katılım konusundaki isteksizliği anketin bir sonraki sorusuyla daha da doğrulandı. Siyasetle ilgilenip ilgilenmedikleri ya da en azından geleceğe dahil olmakla ilgilenip ilgilenmedikleri sorulduğunda, tüm topluluklardan kadınların %72'sinden fazlası olumsuz yanıt verdi. Bu oran Ulahlar arasında en yüksek orandır (%87). Bu soruya yanıt veren Boşnak kadınlar (%27) arasında önemli ölçüde olumlu yanıtlar gözlemlendi; bunları Makedon kadınlar (%15), Roman kadınlar (%13) ve Ulah kadınları (%13, Grafik 2) takip etti.

Görüşmeler sırasında görüşme yapılan kişilerle siyasete katılım düzeyi de tartışıldı. Hepsi oybirliğiyle kadınların siyasete, özellikle de kadınların siyasete katılması konusunda hemfikirdi. Ülkede azınlık toplulukların siyasete katılım düzeyi önemli ölçüde düşüktür. Ülkedeki bir azınlık topluluğunun üyesi olan milletvekillerinden biri, açıklamasıyla yerinde bir ikilemi gündeme getirdi: "Dünya nüfusunun yüzde 50'sinin kadın olduğu bir ortamda, kadınların liderlik pozisyonlarında olmaması, hatta olmaması nasıl mümkün olabilir? siyasete karşmanın gerekli olup olmadığı tartışılmıyor."

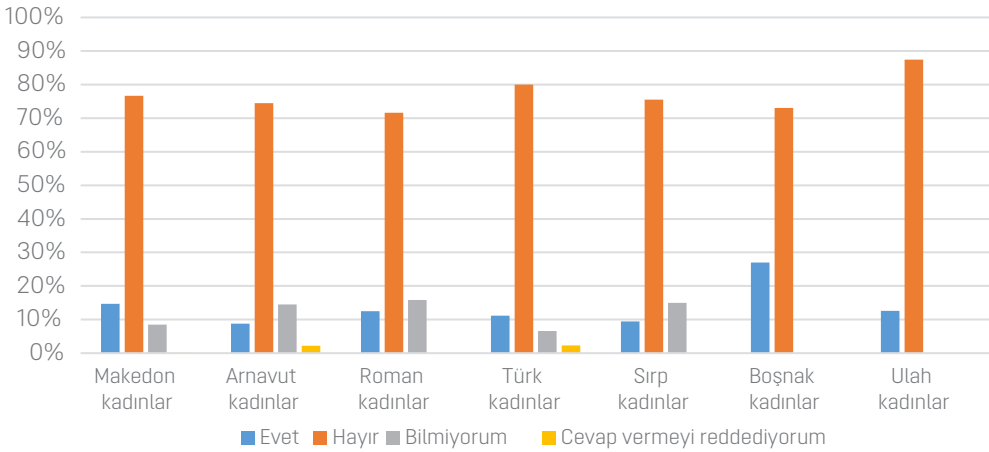
Genel olarak farklı etnik kökene sahip kadınların siyasete katılımı seçimlerde oy kullanmaya eşdeğerdir.

Grafik 1. Yerel yönetimlerinize bağlı kurumlarda veya merkezi düzeydeki kurumlarda herhangi bir şekilde yer aldınız mı? (%)

Tüm topluluklardan kadınların siyasete doğrudan katılımları ve kişisel katılım istekleri yoktur.

Grafik 2. Siyasetle ilgileniyor musunuz ya da gelecekte yer almakla ilgileniyor musunuz? (%)

Daha detaylı incelendiğinde, etnik kökeni ne olursa olsun siyasete karışmadığını ve siyasetle ilgilenmediğini belirten kadınların, kararlarının ana nedeni olarak ne cinsiyetlerini ne de etnik kökenlerini/dinlerini belirtmedikleri ortaya çıktı. Tüm topluluklarda hakim olan cevap, asıl nedenin siyasetle hiçbir ilgilerinin olmaması olduğudur. Bu gerekçeyi belirten kadınların oranı Boşnak kadınlarda %27 ile Türk kadınlarında %66 arasında değişmektedir (Grafik 3).

Ayrıca, eğitim/nitelik konusunda özgüven sorunları, yaşları ve “siyasetin kirli iş olduğu” algısı da tüm etnik gruplarda temel neden olarak gösterildi; topluluklar arasında bazı yüzde farklılıkları görüldü. Örneğin, Türk kadınlarının %22’si ve Roman kadınların %13’ü kendilerini siyasete liderlik etme konusunda yetersiz görüyor; bu oran Arnavut kadınları (%8), Makedon kadınları (%5) ve Sırp kadınları (%3) arasında daha düşüktür. Boşnak ve Ulah kadınlar kendileri bu algıyı paylaşmıyor (Grafik 3).

Türk toplumu dışında diğer tüm toplumlarda siyasete katılmak için ideal yaşta olmadıklarına inanan kadınlar var ve bu oran Makedon kadınları arasında %5’ten Sırp kadınları arasında %13’e kadar değişiyor. “Siyaset kirli bir iş” ifadesi Türk ve Boşnak kadınların sırasıyla %5 ve %6’sı, Makedon ve Arnavut kadınların %7’si, Sırp kadınların %9’u ve Ulah kadınlarının %12’si için ilk mazerettir. Ev görevleri yalnızca Boşnaklarda (%19) önemli bir engel olarak gösteriliyor. Boşnak kadınların %19’u, Ulah kadınların %7’si, Makedon, Roman ve Sırp kadınların %6’sı, Makedon, Roman ve Sırp kadınların Arnavut kadınların %3’ü siyaset sahnesinin halihazırda sadece siyasi pozisyonlarını sürdüren bazı kişiler

tarafından işgal edilmiş olmasından duyulan hayal kırıklığını temel faktör olarak belirtiyor. (Grafik 3).

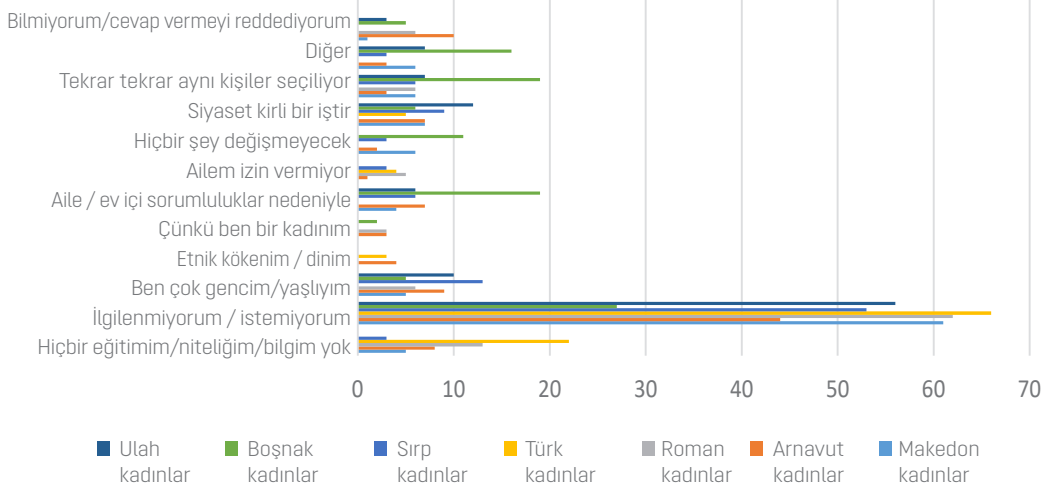
Siyasete karışmama kararlarının ikinci bir nedenini belirtmeleri istendiğinde farklı topluluklar arasında yanıtlar daha fazla farklılık gösterdi. Genel olarak “siyasetin kirli iş olduğu” algısı, eğitim/nitelik eksikliği ve yaş engeli hemen hemen her toplumda sıklıkla dile getirildi. Yani “siyasetin kirli bir iş olduğu” görüşü en çok Ulah kadınları (%31), Boşnak kadınlar (%30), Makedon kadınlar (%26) ve Türk kadınları (%22) arasında yaygındır. Ayrıca Roman kadınların %26’sı ve %13’ü Sırp ve Ulah kadınların %12’si siyasete katılmak için gerekli eğitim/niteliklere sahip olmadıklarına inanırken, diğer topluluklarda bu oran %8’in altındadır. Yaş da tüm kadınlar arasında bir engel olarak görülüyor, ancak yüzde dalgalanmaları vardır. Siyasete katılmanın önündeki ikinci engel olan yaş faktörü, Roman kadınlar (%21) ve Ulah kadınları (%26) arasında en yüksek seviyededir. Boşnak kadınlar (%18), Arnavut kadınlar (%12) ve Makedon kadınlar (%11) aile ve ev içi sorumlulukları, yüzde 10’un altında olan diğer etnik kökenlerden kadınlara kıyasla, siyasi katılım açısından daha büyük bir yük olarak görüyorlar (Türk kadınlar - %8, Ulah kadınlar - %6, Grafik 4).

Bu konuyla ilgili görüşülen tüm kişiler, kadınların bu tür tepkilerinin arkasındaki mantığı anladıklarını ve özellikle vurguladıkları şeyin toplumumuzda siyasetin, özellikle de kadın siyasetçiler için “kirli bir iş” olduğu olduğunu dile getirdiler. Rahatsızlığa ilişkin birinci elden deneyimlerini paylaştılar ve politikacı olarak profesyonel kariyerleri sırasında sırf kadın oldukları için yaşadıkları nefret söylemini paylaştılar. Azınlık topluluğuna mensup bir milletvekili şunları söyledi: *“Onlar (siyasi muhalifler) sizin söylediklerinizin dışında nasıl giyindiğinize, makyajınıza, şişman veya zayıf olduğunuza, topuklu ayakkabı giyip giymediğinize odaklanıyorlar, taytınız yırtılmış mı, botoks yaptırdınız mı... bu sorunun çözümü yok... Siyasi ortamda sosyal ağlara botlarla bağlanan siyasi partiler varsa, bunun olacağını kabul etmeniz yeterli. Hepsi iki veya üç günde geçer”*. Arnavut bir milletvekili ayrıca şunları söyledi: *“Siyaset kadınlara karşı çok zalimdir, çünkü çoğu zaman söylediklerinize göre değil, nasıl görüldüğünüze göre yargılanacaksınız. Bir kadın olarak görünüşünüze ve söylediklerinize yatırım yapmalısınız ki onun sadece görünüş için orada olduğunu söylemesinler.”*

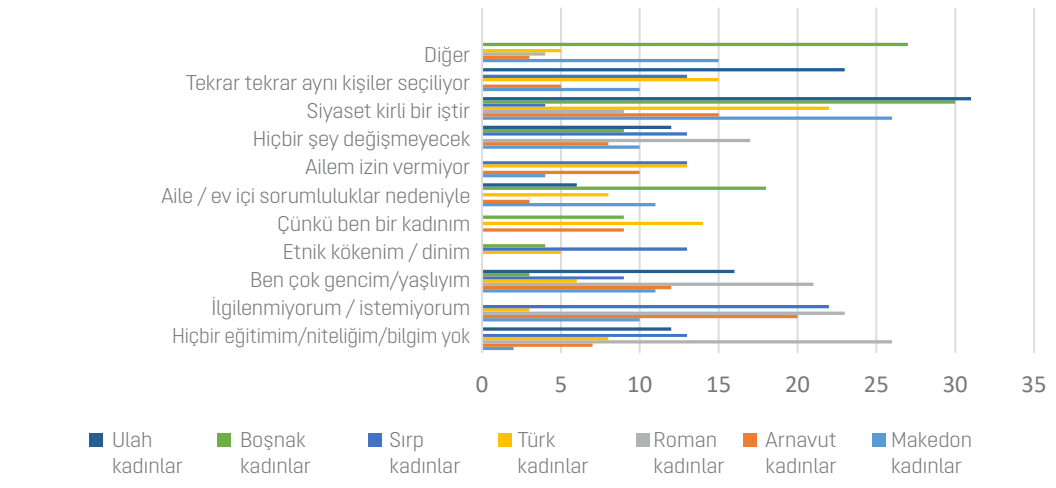
Ancak etnik Arnavut olan bir hükümet temsilcisi, kadınların siyasete karışmamak için bahane olarak kullandıkları nedenleri aşmalarının, bu engelleri aşmalarının ve karar alma sürecini kendi bünyelerine almalarının ne kadar önemli olduğunu vurguladı: *“Kadınlar, aileden, partnerden, kocadan, kayınvalideden vb. beslenen siyasete girmemeleri için kafalarında bu canavarı yarattılar... bu korkuyu yenmemiz lazım... Siyaset artık bir hale geldi. kirli bir iş, kirli bir şey ama siyaset, konumumuzu etkili bir şekilde iyileştirmek için kullanabileceğimiz bir araçtır... bu korkunun üstesinden gelmemiz gerekiyor.”*

Kadınlar siyasetten ayrılmalarının ilk nedeni olarak cinsiyetlerini ve dini/etnik aidiyetlerini göstermiyorlar.

Grafik 3. Cevabınız hayırsa siyasete girmeme kararınızın nedenleri nelerdir? (ilk sebep)

Grafik 4. Cevabınız hayırsa siyasete girmeme kararınızın ikinci nedeni nedir? (%)

Öte yandan, siyasete katıldığını veya katılmaya hazır olduğunu belirten kadınların hırsları araştırıldığında, farklı topluluklardaki tüm katılımcılar arasında iki motivasyon hâkimdir: a) siyasetteki durumu etkileme ve iyileştirme ihtiyacı, ve b) kişinin kendi toplumundaki durumu etkileme ve iyileştirme ihtiyacı. İki alternatife ilişkin sonuçlara daha yakından baktığımızda, Arnavut kadınların (%69), Roman kadınların (%67) ve Ulah kadınlarının

(%61) büyük çoğunluğunun kendi toplumlarındaki durumun iyileştirilmesi gerektiğini belirttiklerini görüyoruz. Bunu bir bütün olarak toplumdaki durumun etkilenmesi ve iyileştirilmesi ihtiyacı takip ediyor (Arnavutlar - %59, Romanlar - %52, Ulahlar - %39). Çoğunluğun siyasete katılımın temel motivasyonu olarak toplumu bir bütün olarak etkileme ve iyileştirme ihtiyacına saygı duyduğu diğer topluluklarda durum tam tersidir (Türk kadınlar - %79, Sırp kadınlar - %76, Boşnak kadınlar - %70 ve Makedon kadınlar) - %66 ve bunu kendi toplumlarına müdahale etme ihtiyacı takip ediyor (Makedon kadınlar - %50, Sırp kadınlar - %50, Boşnak kadınlar - %26 ve Türk kadınlar - %21, Grafik 5).

Neredeyse tüm topluluklardan önemli sayıda kadın, ülkedeki kadın hakları da dahil olmak üzere insan haklarının iyileştirilmesi için siyasete katılma motivasyonuna sahiptir. Ulah kadınların yarısından fazlası (%61) ve Roman kadınların (%52) yanı sıra Makedon kadınların %42'si, Arnavut kadınların %32'si, Sırp kadınların %24'ü ve Türk kadınların %21'i bu davayı destekliyor. Öte yandan Boşnak kadınların yalnızca %4'ü ülkedeki kadın hakları da dahil olmak üzere insan haklarını iyileştirme motivasyonu ile hareket ediyor. Çoğunluk olmayan toplulukların durumlarının iyileştirilmesi ihtiyacı, Roman kadınların %52'si, Makedon kadınların %26'sı, Ulah kadınlarının %23'ü, Arnavut kadınların %17'si ve Boşnak kadınların %13'ü için bir teşviktir. Ülkedeki siyasi sahnede aktif olmak, Ulah kadınlarının yalnızca %23'ü ve Makedon ve Arnavut yanıt verenlerin sırasıyla %6 ve %5'i için kişisel bir tutkudur (Grafik 5).

Hemen hemen tüm topluluklarda siyasete bir tür kişisel çıkar için gireceğini söyleyen kadınların yüzdesi de önemlidir. Yani Sırp kadınların %50'si, Roman kadınların %48'i ve Makedon kadınların %31'i kişisel istihdam veya yakın bir aile üyesinin istihdamı için siyasete girmektedir. Ayrıca Roman kadınların %32'si, Ulah kadınlarının %23'ü, Makedon kadınların %21'i ve Arnavut kadınların %12'si başka kişisel çıkarlar için siyasete giriyor (Grafik 5).

Muhataplarımız siyasete girme nedenlerini de tartıştılar ve verdikleri yanıtlar, katılımcıların yanıtlarıyla belli ölçüde örtüşmektedir: Toplumun ilerlemesine yardımcı olma ihtiyacı; ülkedeki kadınların konumunu iyileştirmek; ve topluluklarının koşullarını iyileştirmek için verilen yanıtlar arasında öne çıkıyor. Daha küçük bir topluluğa mensup olan bir devlet kurumunun yöneticisi şunları söyledi: *"Değişiklik yapma ihtiyacını hissettim ve siyasete aktif katılım yoluyla değişikliklerin özellikle ülkemizde yaşayan benimki gibi küçük topluluklar için gerekli, görünür ve kalıcı olabileceğini düşündüm."* Benzer şekilde, daha küçük bir topluluğa mensup bir milletvekili şunları söyledi: *"Artık (bir politikacı olarak) çok az görünür olan, kırsal kesimde, izole bölgelerde yaşayan, her şeyden önce gettolaşmışları kastettiğim kadınlar hakkında tartışabilir ve yorum yapabilirim. Gittikçe daha az görünür hale gelen Roman kadınlara vurgu yapan ortamlar oluşturmalı ve belirli programlar üzerinde çalışmalıyız."*

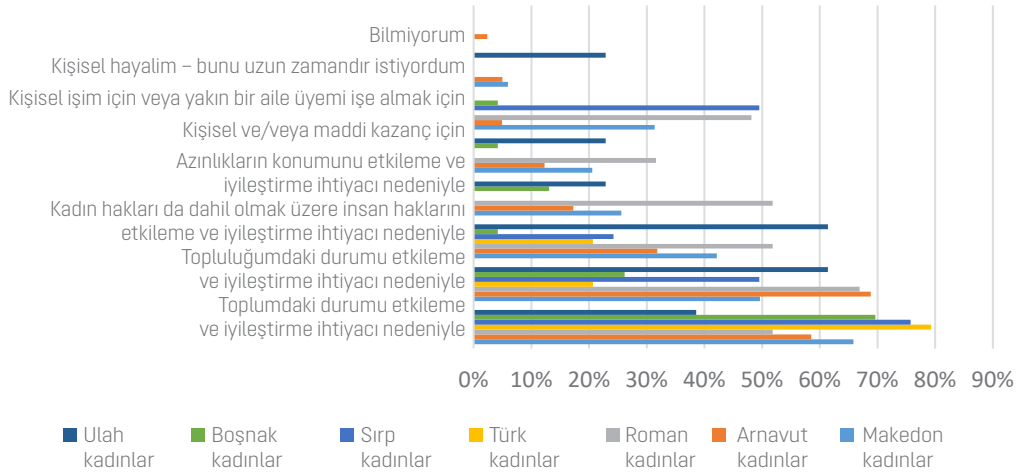
Görüşülen kadın siyasetçiler de genel olarak kadınların siyasete katılma nedenleri ve motivasyonlarına değinmişler ve verdikleri yanıtlar anketin bulgularıyla örtüşmektedir.

Arnavut toplumundan bir milletvekili şuna dikkat çekti: “Kadınlar kişisel çıkarları için siyasete girmiyorlar, çünkü kadınlar siyasete girmeden önce çok çabalyor, düşünüyor ve hazırlanıyorlar; dolayısıyla siyasete girdiklerinde çok fazla deneyimle giriyorlar.” Daha küçük bir topluluktan bir milletvekili şunları söyledi: “Bana öyle geliyor ki kadınlar, ‘Kendi adıma karar veren benim ve şahsım ve Kuzey Makedonya’daki tüm kadınlar adına siyasi süreçlerin bir parçası olmak istiyorum, bu yüzden kendim için karar vereceğim’” gerçeğinin giderek daha fazla farkına varıyorlar.”

Ayrıca Arnavut bir siyasetçi de açıklamasında kadınların karar alma süreçlerine doğrudan dahil olması ihtiyacının kendisinin temel motivasyonu olduğunu vurguladı: “1990’lı yıllarda savaşlar sırasında gazeteci olarak çalıştığımda, olup bitenlerin farkına vardım. Sahada siyasetin verdiği kararların bir sonucudur... Motivasyonum kararların alındığı yerde olmaktı, siyasetin parçası olmamı sağlayan da buydu.”

Arnavut, Roman ve Ulah kadınlarının büyük çoğunluğunun ana motivasyonu kendi toplulukları içindeki durumu etkileme ve iyileştirme ihtiyacı iken, diğer topluluklardan kadınların çoğunluğu toplumdaki durumu etkileme ve iyileştirme ihtiyacından hareket etmektedir.

Grafik 5. Eğer siyasete bulaşırsam şunun için yapacağım: (%)

Tüm topluluklardan kadınların büyük çoğunluğu önceki seçimlerde oy verdiklerini söyledi. Daha spesifik olarak etnik toplulukların sonuçları, son seçimlerde Türk toplumundaki kadınların %95’inin, ayrıca Ulah kadınların %91’inin, Makedon kadınların %88’inin, Sırp kadınların %85’inin, Boşnak kadınların %75’inin, Arnavut kadınların %73’ü ve Roman kadınların %63’ünün oy kullandığını gösteriyor. Her topluluk için oy kullanan kadınların belirli yüzdesinin, son seçimlerde ulusal düzeyde kaydedilen genel tepkiden daha yüksek olduğu dikkat çekicidir (2021 yerel seçimleri – ilk turda katılım %51,44, ikinci turda

%49,56).⁵⁶ Ancak Roman kadınların bu siyasi katılımı, diğer topluluktan kadınlara kıyasla önemli ölçüde daha düşüktür (Grafik 6).

Kişisel siyasi görüşler ve tutarlı siyasi değerler, herhangi bir topluluktaki kadınların çoğunluğunun oy kullandığı tek temeldir. Bu oran en yüksek Sırp kadınları (%86), Boşnak kadınlar (%77) ve Makedon kadınlar (%77) arasında olup, Arnavut kadınlar (%47) ve Roman kadınlar (%54) arasında daha düşüktür. Ancak bazı etnik topluluklarda kadınların önemli bir yüzdesi oy verirken ailedeki erkek bireylerin siyasi görüşüne güvenmektedir. Yani Türk kadınlarının neredeyse üçte biri (%31) ve Arnavut kadınların (%30) ve Roman kadınların dörtte biri (%23) ve Boşnak kadınların (%23) erkek aile üyeleriyle aynı şekilde oy verdiklerini söyledi. Diğer topluluklar arasında bu oran oldukça düşüktür (Ulah kadınları %8, Makedon kadınları %4, Sırp kadınları %0 (Grafik 7).

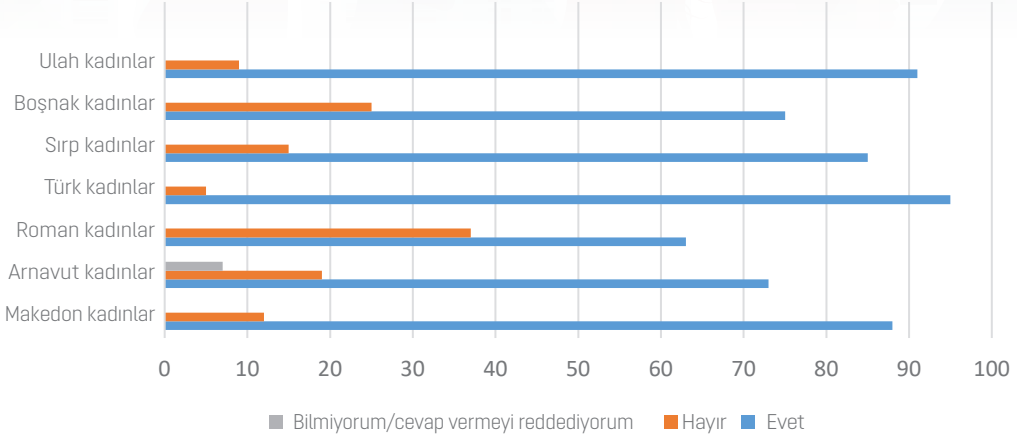
Hemen hemen tüm topluluklarda kişisel fayda (istihdam, iş vb.) sağlayacak şekilde oy kullanılması gözlemlenmiştir. Yani Roman kadınların %16'sı, Sırp kadınların %14'ü, Arnavut kadınların yüzde 11'i, Makedon kadınların %10'u ve Ulah kadınlarının %9'u kendilerine kişisel çıkar sağlayacak şekilde oy verdiklerini açıklamıştır. Belirli bir yönde oy vermeye teşvik olarak kişisel kazanç sadece Boşnaklar tarafından talep edilmemiştir. Ulah kadınlarının %20'si seçimlerde neden oy kullandıklarından emin değildir; bu görüş Arnavut kadınların %9'u, Makedon kadınların %8'i ve Roman kadınların %7'si tarafından paylaşılıyor (Grafik 7).

Bu bulgulara uygun olarak, görüşülen daha küçük bir topluluğa ait olan bir devlet kurumunun yöneticisi, kadınların oy verme hakkı aracılığıyla siyasi görüşlerini ifade etme konusunda sahip oldukları özgürlüğün düşük düzeyini şöyle belirtmiştir: *"Kadınların oy kullanma konusunda yalnızca kısmi bir özgürlüğe sahip olduğuna inanıyorum. Bağımsız olarak siyasi görüşlerini ifade edebilir ve inançlarına göre oy verebilirler. Bu konuda farklı toplumlar arasında da farklılıklar olduğunu düşünüyorum."*

56 Pankovski ve diğerleri, "(2021) Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'ndeki yerel seçimler için el kitabı 2021", Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Konrad Adenauer Vakfı, Demokrasi Enstitüsü "Societas Civilis" - Üsküp. Şu adreste bulunabilir: https://izbornaarhiva.mk/wp-content/uploads/2021/12/belegexemplar_2021_the_republic_of_north_macedonias_2021_local_elections_handbook_mkd_version.pdf.

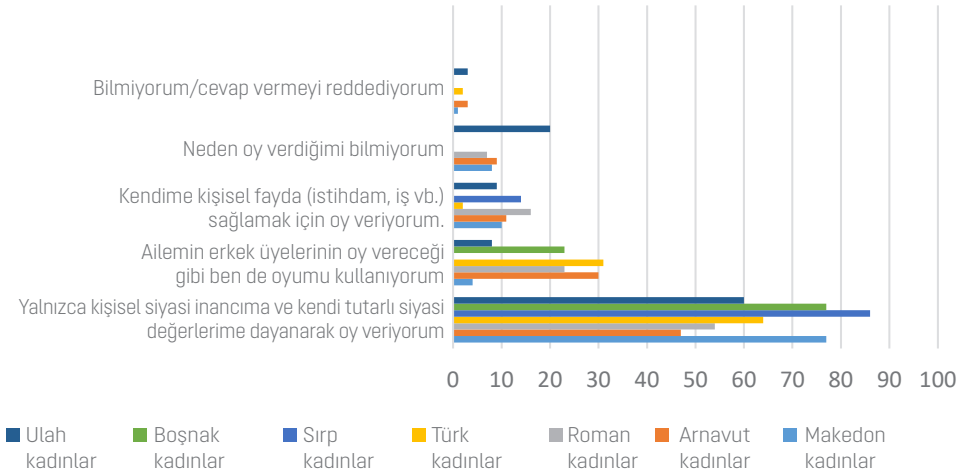
Oy kullanma hakkının kullanımı elbette Roman kadınlar arasında en düşük düzeydedir.

Grafik 6. Son seçimde oy kullandınız mı? (%)

Kadınların çoğunluğu siyasi görüşlerine göre oy kullansa da bazı toplumlarda kadınların önemli bir yüzdesi ailedeki erkeklerin kararına uymaktadır.

Grafik 7. Seçimlerde oy kullandığımda: (%)

Siyasi partilere katılım söz konusu olduğunda, neredeyse tüm topluluklardaki kadınların yaklaşık %10'u bir siyasi partiye üyedir. Boşnak ve Makedon toplulukları istisnadır; bu topluluklara mensup kadınların %25 ve %17'si bir siyasi partiye üye olduğunu beyan etmiştir (Grafik 8).

Siyasi partilere katılımları daha ayrıntılı incelendiğinde, bir siyasi partiye üye olan Arnavut kadınlarının yalnızca %12'sinin ve Makedon kadınlarının %5'inin parti içinde belirli bir katılıma sahip olduğu ve parti dışında herhangi bir özel rol oynamadıkları ortaya çıkmıştır (Grafik) 9).

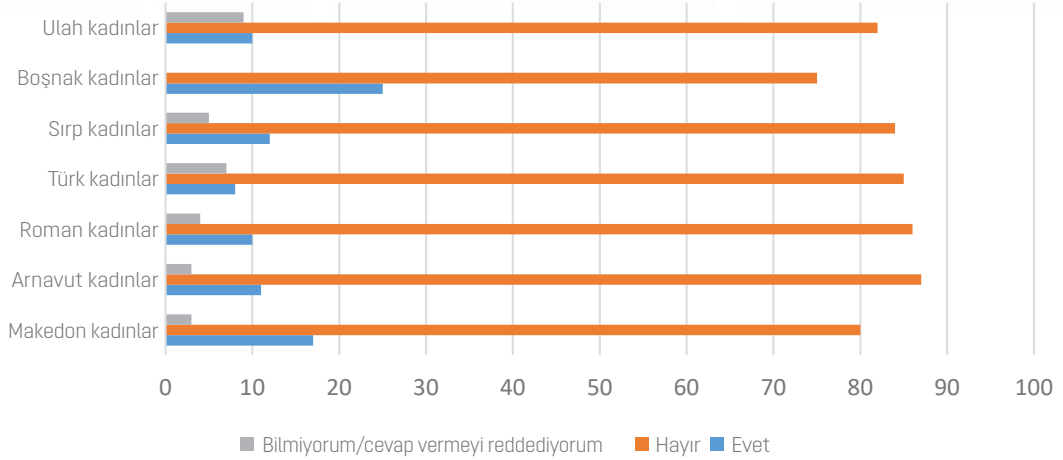
Görüşülen kadınların siyasete girme biçimini ve koşullarını tartıştığımızda, altı vakanın beşinde görüşülen kadın siyasetçiler arasında belirli bir kalıp ortaya çıktı. Yani, bunlardan beşi, parti lideri tarafından, siyasi parti içinde önceden aktif veya önemli bir katılımı bulunmayan, belirli bir amaca katkıda bulunabilecek kişiler olarak tanınmıştır. Milletvekillerinden biri ifadesinde şunları söyledi: *"Milletvekili seçimi listesinde yer alacağıma bile bilmiyordum, Sitel haberinden öğrendim... O zamanlar kampanyanın ne olduğunu bilmiyordum, bu yüzden kendimi o gruptan ustaca uzaklaştırdım. Kendi yolumu çizmek ve siyasetin bana göre olup olmadığını görmek istedim."* Benzer şekilde siyasete çekilen bir başka milletvekili ise şunları söyledi: *"Hiçbir zaman siyasi bir kariyere başlamayı düşünmedim, her şey aniden oldu, parti lideri benimle bizzat temasa geçti ve benden partinin etnik An milletvekilliği yönetim kuruluna katılmamı istedi."* Siyasete girdiği koşulları hatırlatan Arnavut kadın, erkeklerin kendisinin siyasetçi olmaya karar verdiğini şaka yollu bir şekilde şöyle anlattı: *"Şube başkanı eşimle birlikte dışarıdaydı ve ona 'Neden eşinin milletvekili yarışına katılmasına izin vermiyorsun' dedi. 'Eşim siyasetçi olmamı yasakladığı yönündeki iddiaları reddetti ve o gün aday olmama karar verildi. Şube başkanı benim aday olmam gerektiğini düşündüğünü ve adıma merkeze ileteceğini söyledi."*

Etnik Arnavut olan ve siyasete katılımı önceki vakalara benzeyen bir hükümet temsilcisi, parti liderliği böyle bir öneride bulunduğunda bile becerileriyle bu pozisyon için uygun bir aday olduğunu iddia ettiğini ekledi. Ancak kadınlara yönelik ayrımcı söylem hâlâ mevcuttu: *"Bu pozisyona uygun olduğumu düşündükleri için bana pozisyon teklif edildi, ama burada da biraz ayrımcılık vardı, çünkü bana bu pozisyonun kadınlara yönelik olduğu söylendi, çünkü çok çalışmayı değil, çok konuşmayı gerektirir."*

Ancak kadın politikacılar, ülkedeki karar alma süreçlerini doğrudan etkilemenin bir yolu olarak siyasete dahil olmanın gerekliliğini vurguladı. Muhataplardan bazıları siyasete atılmanın erken yaşta olması gerektiğini de belirtti. Bir milletvekili şunları söyledi: *"Genç nesiller siyasete girmenin zorluğundan korkmamalı, çünkü onlar kilit öneme sahipler ve geleceklerine karar verecek olanlar da onlar olmalı."*

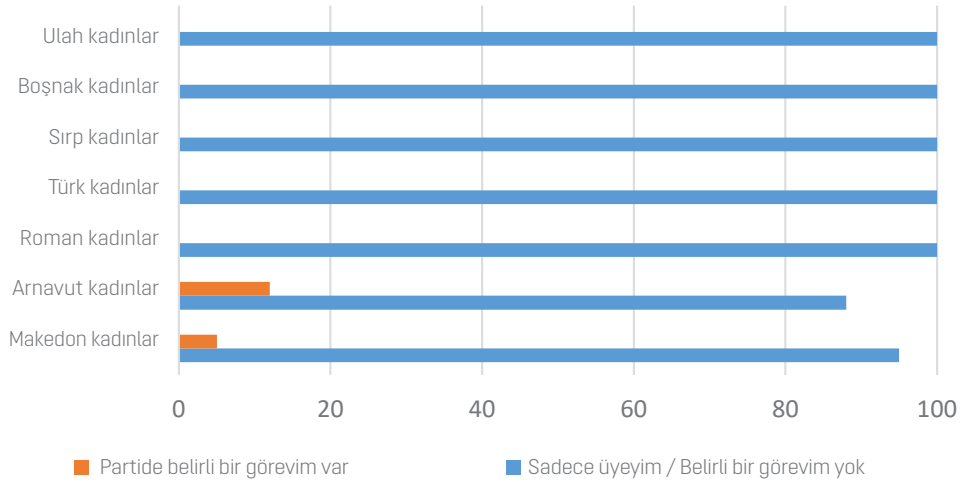
Boşnak ve Makedon toplulukları, siyasi partiye üye kadınların yüzdesine göre önde gidiyor.

Grafik 8. Bir siyasi partiye üye misiniz? (%)

Kadınların siyasi partilere katılımı temelde yalnızca üyelikle sınırlıdır.

Grafik 9. Siyasi partideki rolünüz nedir? (%)

Kadınlara yakın sosyal çevrelerinde doğrudan siyasi katılım hakkında sorular soruldu. Bu anlamda, tüm toplumlardaki kadınların yaklaşık dörtte biri veya daha fazlası, siyasi partiye üye bir akrabası ve/veya arkadaşı olduğunu belirtmiştir. Bu konuda Boşnak kadınlar başta gelmektedir; %44'ü bu tür akraba/arkadaşlarının olduğunu belirtirken, onu %38'i

Roman kadınlar, %33'ü Makedon kadınlar, %29'u Arnavut kadınlar, %27'si Türk kadınlar, %26'sı Vlaina Ulah kadınlar ve %21'i Sırp kadınlar takip ediyor. '(Grafik 10).

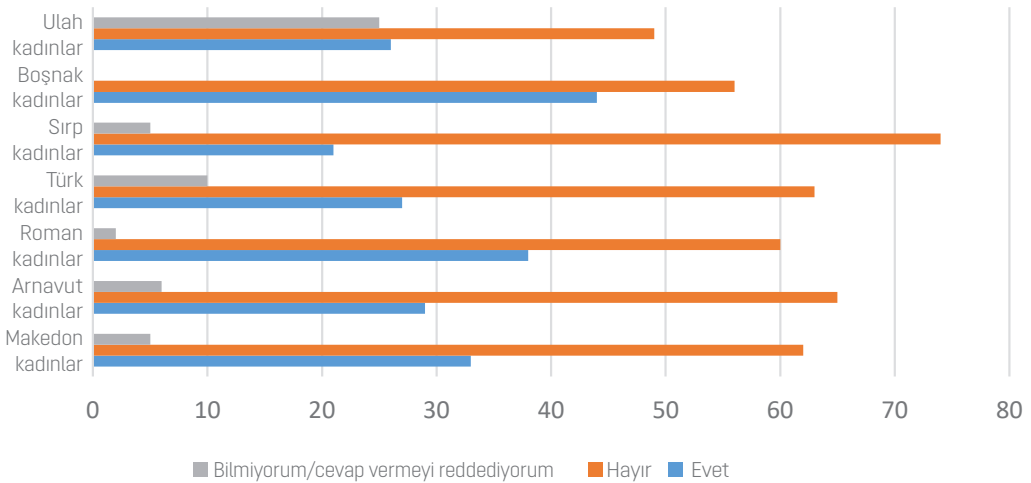
Bir siyasi partiye üye olan akrabaların/arkadaşların cinsiyeti daha ayrıntılı incelendiğinde, tüm topluluklarda yaklaşık üçte ikisinin veya daha fazlasının erkek olduğu görülmektedir. Siyasi partiye üye kadın akraba/arkadaş oranı en yüksek oranda Türk kadınları arasında görülüyor; söz konusu parti üyelerinin %42'si kadın, bunu %41 ile Makedon kadınlar, %39 ile Roman kadınlar ve 37 ile Boşnak kadınlar takip ediyor. Bu oran Arnavut kadınlarda %34, Türk kadınlarında %30, Ulah kadınlarında ise %30'dur (Grafik 11).

Hemen hemen tüm topluluklardan kadınların yaklaşık %10'unun, ulusal veya yerel düzeyde bazı yüksek siyasi pozisyonlara sahip olan veya geçmişte bazı yüksek pozisyonlarda bulunmuş bazı akrabaları veya arkadaşları vardır. Roman kadınlar bu konuda bir istisna oluşturuyor; ankete katılanların hiçbiri yakın sosyal çevrelerinde üst düzey bir politikacının bulunduğunu belirtmedi (Grafik 12).

Soruya olumlu cevap veren kadınlara ayrıca yüksek siyasi makama sahip veya sahip olan arkadaşlarının/akrabalarının cinsiyeti de sorulmuştur. Analiz, erkeklerin tüm topluluklardaki yanıtların üçte ikisinden fazlasına hakim olduğunu göstermektedir. Üst düzey kadın akraba/arkadaşların en yüksek yüzdesi %37 ile Makedon kadınlar arasında yer alırken, bunu Sırp kadınlar (%30), Arnavut kadınlar (%27), Türk kadınlar (%27) ve Boşnak kadınlar (%17) takip ediyor. Bahsedildiği üzere Boşnak kadınların siyasi mevkileri yüksek olan akraba/arkadaşlarının tamamı erkektir (Grafik 13).

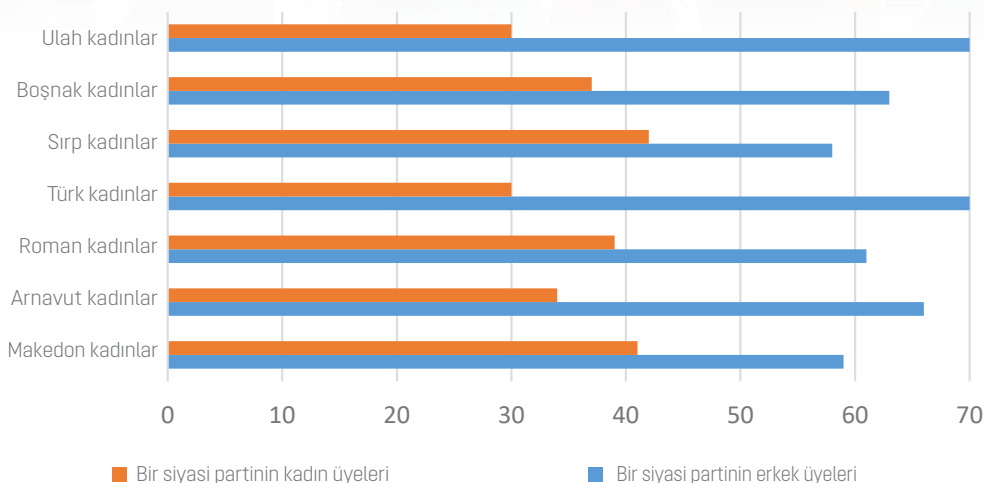
Tüm topluluklardaki kadınların yaklaşık dörtte biri veya daha fazlası, bir siyasi partiye üye olan akrabaları ve/veya arkadaşları olduğunu bildirdi

Grafik 10. Ailenizde/arkadaşlarınızda herhangi bir siyasi partiye üye olan var mı? (%)

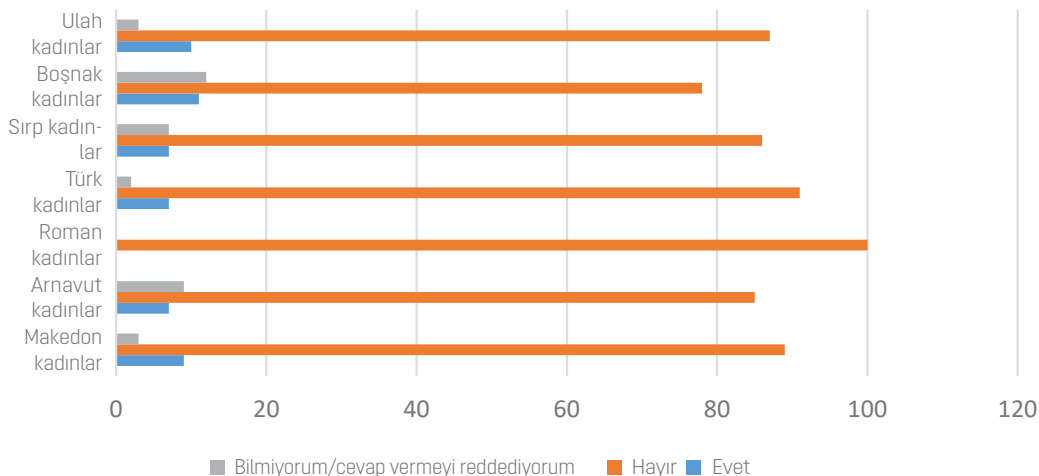
Bir siyasi partiye üye olan erkek akraba/arkadaşlar tüm topluluklarda hakimdir.

Grafik 11. Kadınların aile bireyleri/arkadaşları siyasi partiye üye ise bunların cinsiyetleri nelerdir? (%)

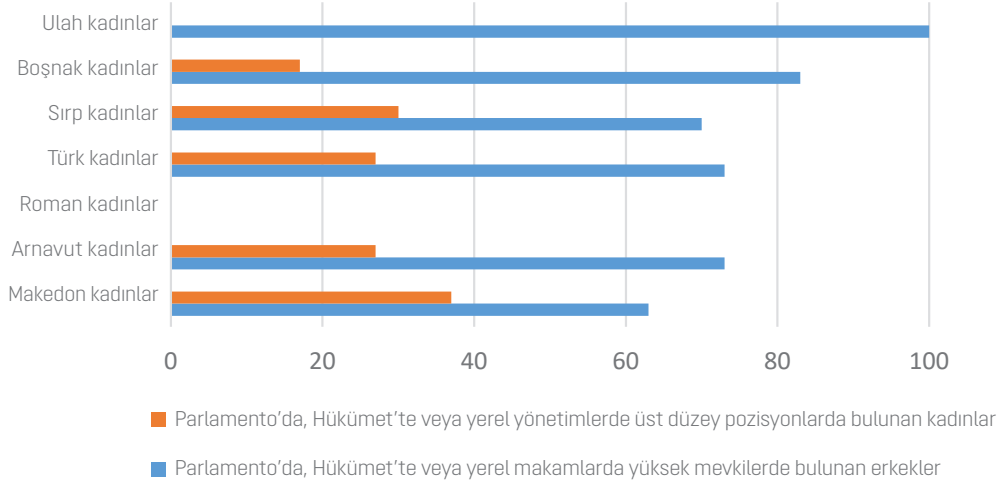
Roman kadınların büyük olasılıkla yakın çevrelerinde yüksek siyasi konumda kimse yok.

Grafik 12. Aile üyelerinizden veya arkadaşlarınızdan herhangi biri şu anda veya geçmişte Parlamento'da, Hükümet'te veya yerel yönetimlerde yüksek bir pozisyonda bulunuyor mu? (%)

Tüm topluluklarda yüksek siyasi konuma sahip veya sahip olan erkek akrabalar/ arkadaşlar hakimdir.

Grafik 13. Kadınların şu anda veya geçmişte Meclis'te, Hükümet'te veya yerel yönetimlerde üst düzey görevlerde bulunan aile üyeleri/arkadaşları varsa, bunların cinsiyetleri nelerdir? (%)

Ailelerdeki siyasi kültüre değinerek, aile üyelerinin siyasi değerlerine kimin karar vereceği konusunda, tüm topluluklardan katılımcıların çoğunluğu, topluluklar arasında yüzde önemli ölçüde farklılık gösterse de, evlerinde herkesin kendi adına karar verdiğini belirtti. Her bireyin kendi siyasi görüşüne bağımsız olarak karar verdiği ailelerin en yüksek yüzdesi Makedon kadınlar (%91) arasında görülürken, bunu Sırp kadınlar (%86) ve Ulah kadınlar (%85) takip ediyor. Aynı durum Arnavut kadınların (%67), Boşnak kadınların (%67) ve Türk kadınların (%61) oluşturduğu ailelerin üçte ikisinden fazlası için de geçerlidir. Roman kadınların ailelerinin yalnızca yarısından azı (%47) üyeleri siyasi görüşlerini bağımsız olarak takip edebiliyor (Grafik 14).

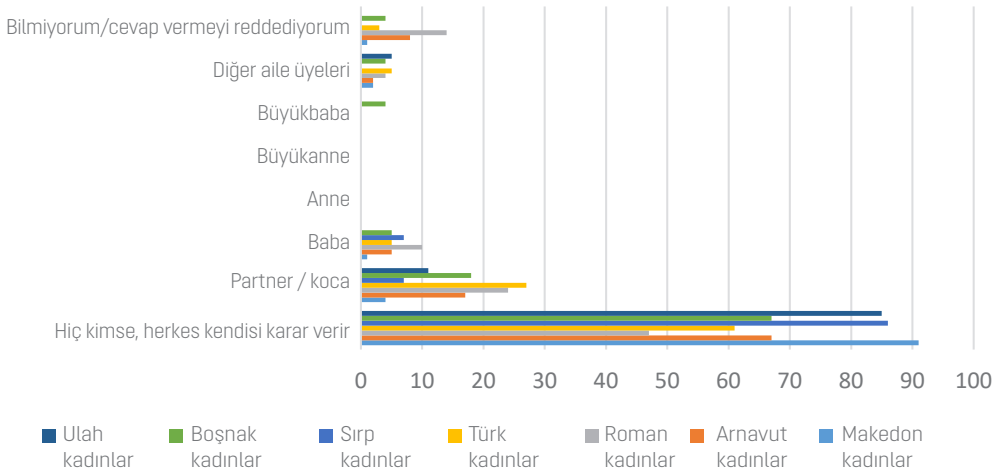
Diğer aileler, genellikle partner/koca veya baba olmak üzere aileden bir erkek üyenin siyasi kararını takip eder. Türk kadınlarının ailelerinin yaklaşık dörtte biri (%27) ve Roman kadınların (%24) eşlerinin/kocalarının siyasi görüşlerine katılıyor; Boşnak ailelerin %18'i, Arnavut kadınların %17'si, Ulah kadınların %11'i, Sırp kadınların %7'si ve Makedon kadınların %4'ü. Roman kadınların %10'unda, Sırp kadınların %7'sinde, Boşnak ve Arnavut kadınların %5'inde, Makedon kadınların ise %1'inde son siyasi söz babanın elindedir (Grafik 14).

Muhataplarımız bu durumu bir sorun olarak görüyor ve özellikle daha küçük, kapalı çevrelerden gelen kadınların, diğer aile bireyleri tarafından siyasi değerlerin dayatılmasına daha duyarlı olduğu konusunda hemfikirdir. Daha küçük bir topluluğun üyesi olan bir

milletvekili ise, özellikle kadınlar arasındaki farkındalığın artmasına değinerek, bu konuda bazı şeylerin değışmesi için bazı önlemlerin alınması gerektiğini belirtti: "Kadınlar şu yönde düşünmeli: 'Neden benim yerime karar vermelisiniz, ne zaman karar vermelisiniz? Kararı kendim verebilirim. Benim sorunlarımı başkasının çözmesini beklemeyeceğim, benim sorunumun ve başkalarının sorunlarının çözümünde aktif olarak yer alacağım...' Bu bilinç düzeyine ulaşmak zaman alır ama ilerleme olduğunu düşünüyorum."

Makedon, Sırp ve Ulah kadınları siyasi değerlerine uyma konusunda en bağımsız kadınlar olurken, Roman kadınlar ise en bağımlı kadınlardır.

Grafik 14. Ailede siyasi değerleri kim dikte ediyor? (%)

Katılımcılardan çeşitli değerlerin kişisel önemini 1'den (Hiç umursamıyorum) 5'e (Çok önemsiyorum) kadar derecelendirmeleri istendi. Tüm topluluklardaki kadınların yaklaşık yarısı veya yarısından fazlası, siyasi kararlar alınırken kendi çıkarlarının dikkate alınması ihtiyacını önemli (puan 4) veya çok önemli (puan 5) olarak değerlendiriyor. Bu oran Boşnaklarda en yüksek seviyededir (%87) ve yalnızca Roman kadınlar arasında (%44) %50'nin altındadır. Siyasi kararlar alınırken kendi çıkarlarının dikkate alınıp alınmadığını hiç umursamadığını belirten Roman kadınların oranı da diğer topluluklara göre oldukça yüksek, yani %42. Bu konuyla ilgili ikinci en yüksek yüzde, Ulah ve Türk kadınları arasında kaydedildi (her biri %15, Grafik 15).

Tüm etnik topluluklardan kadınlar arasında sivil faaliyetlere ve girişimlere katılma isteği belli ölçüde mevcuttur. Bu bağlamda Boşnak kadınlar (%61) ve Arnavut kadınlar (%51) en iddialı olanlar olup sivil faaliyetlerde aktif olma ihtiyacını önemli (4 puan) veya çok önemli (puan 5) olarak değerlendiriyorlar. Diğer topluluklardan kadınlar arasında bu oranlar, Ulah kadınları arasında %20 ve Roman kadınlar arasında %22, Sırp kadınları arasında %28, Türk kadınları arasında %36 ve Makedon kadınları arasında %39 arasında

değişmektedir. Roman kadınlar ve Ulah kadınları sivil girişimlere katılım konusunda en yüksek düzeyde ilgisizliği göstermektedir; her iki toplumdaki katılımcıların yarısından fazlası bu soruyu 1 ile yanıtlamıştır – onlar için hiç önemli değil (Roman kadınlar %54, Ulah kadınlar %52). Türk kadınları (%39) ve Makedon kadınları (%26) arasında sivil girişimlere katılım konusunda tam bir ilgisizlik dikkat çekerken, Arnavut, Sırp ve Boşnak kadınlar arasında bu oran %16 ile %19 arasında değişmektedir (Grafik 16).

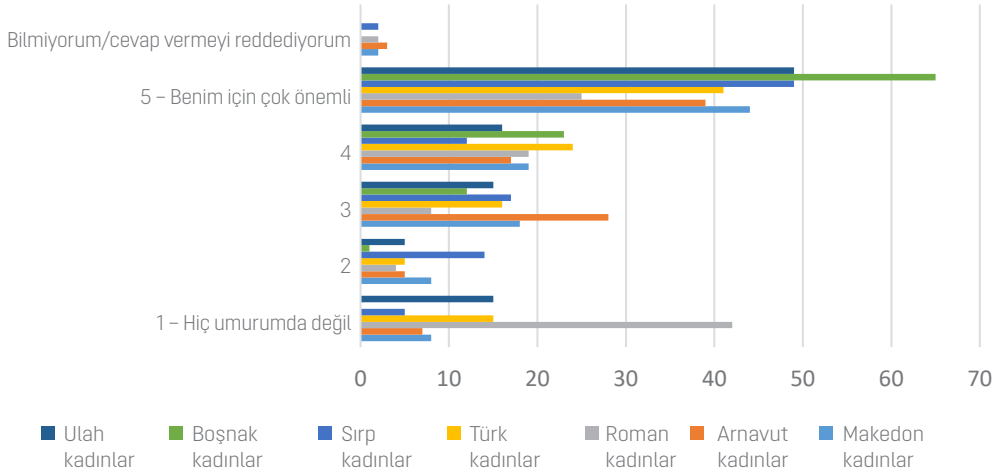
Boşnak (%61), Sırp (%52) ve Arnavut (%51) topluluklarındaki kadınların yarısından fazlası, siyasi bir kararın kendi çıkarlarına aykırı olması durumunda tepki vermeye istekli olduklarını ifade etti (4 ve 5 puan). Bu oran Makedon ve Türk kadınlar için %45, Ulah kadınlar için %38, Roman kadınlar için ise %27'dir. Yine Roman kadınlar bu konuda en olumsuz tutumu dile getirdiler; üçte ikiden fazlası (%65) kendi çıkarlarına aykırı bir karara tepki göstermenin kendileri için önemli olmadığını veya hiç önemli olmadığını (1 veya 2 puan) yanıtladı. %46'sı ise bunun onlar için hiç önemli olmadığını 1 ile yanıtladı. Bu olumsuz tutumu Ulah kadınları (%38), Türk kadınları (%37), Sırp kadınları (%36) ve Makedon kadınları (%31) takip ederken, daha az oranda Arnavut kadınları (%20) ve Boşnak kadınlar (%10) da temsil etmektedir. (Grafik 17).

Bir milletvekili, kadınların siyasi haklarını tanımasının önemini ve seslerini duyurmak için ısrar etmenin ve mücadele etmenin ne kadar önemli olduğunu vurguladı: *"Kadınlar şunu bilmeli ki, ekmek almaya gittiğinizde, her ekmek aldığınızda bu siyasi bir karardır, her zaman. Fatura ödersiniz – bu politik bir karardır, vergi ödediğinizde – bu sizin politik kararlarınızla ilgilidir, bu sizin hayatınız, sizin geleceğinizdir. Çocuğu anaokuluna götürdüğünüzde bu, ülkedeki siyasi sistemle ya da eğitim sistemiyle alakalı, bu benim her şekilde etkilendiğim anlamına geliyor."*

Bir başka milletvekili ise aktivizmin siyasi ve toplumsal değişim için bir araç olarak önemine vurgu yaparak kadınların düzenli olarak aktivizm yapmaya başlaması gerektiğini vurguladı: *"Uzun süredir sivil aktivisttim ve belki de siyasetteki gücüm buradan geliyor. Aktivizm, istenen değişiklikleri gerçekleştirebilecek farkındalığı ve kritik kitleyi artırır."*

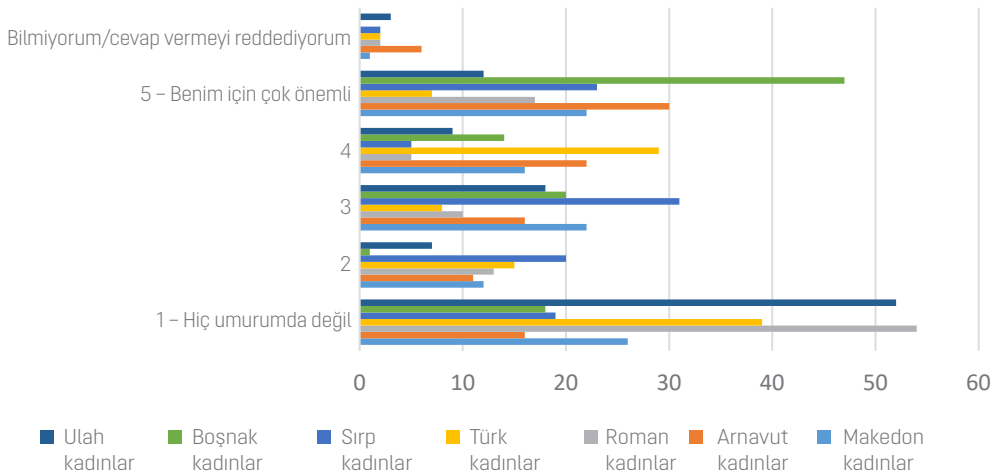
Tüm topluluklardaki kadınların yaklaşık yarısı veya yarısından fazlası, siyasi bir karar alınırken kendi çıkarlarının dikkate alınmasını istiyor.

Grafik 15 1 (Hiç umurumda değil) ile 5 (Benim için çok önemli) arasında bir ölçekte aşağıdaki değerler hayatınızda ne kadar önemlidir? - Siyasi bir karar alınırken çıkarlarım dikkate alınmalı

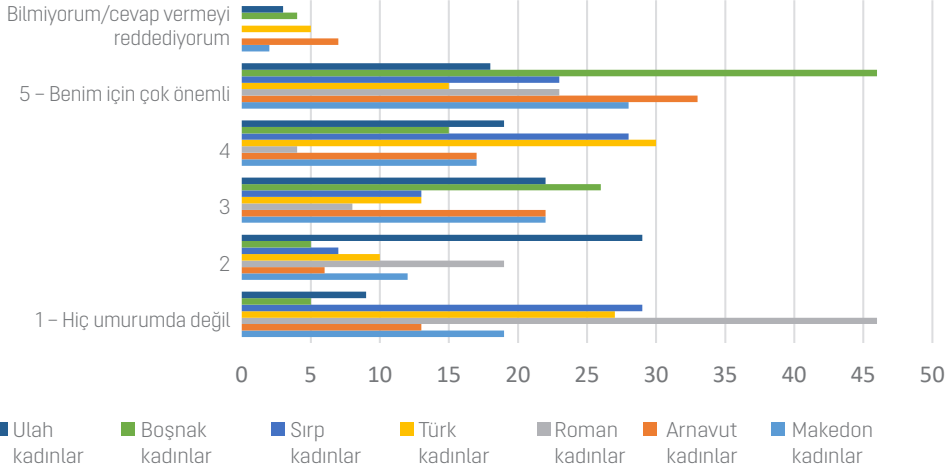
Tüm etnik topluluklardan kadınlar arasında sivil faaliyetlere ve girişimlere katılma isteği bir dereceye kadar mevcuttur.

Grafik 16. 1 (Hiç umurumda değil) ile 5 (Benim için çok önemli) arasında bir ölçekte aşağıdaki değerler hayatınızda ne kadar önemlidir? - Sivil faaliyetlere/girişimlere katılmak

Boşnak, Sırp ve Arnavut kadınlar, siyasi bir kararın kendi çıkarlarına aykırı olması halinde tepki göstermeye en fazla istekli olduklarını ifade ederken, Roman kadınların üçte ikisinden fazlası bu tür bir tepkinin kendileri için çok az önem taşıdığını ifade etti.

Grafik 17. 1 (Hiç umurumda değil) ile 5 (Benim için çok önemli) arasında bir ölçekte aşağıdaki değerler hayatınızda ne kadar önemlidir? – Siyasi bir kararın çıkarlarıma aykırı olması durumunda kamuoyu önünde tepki vermek (%)

Katılımcılara siyasi konularla ilgili bilgileri nasıl ve hangi taahhülle aldıklarına ilişkin bir dizi soru soruldu. Siyasi TV tartışmaları Roman kadınlar arasında daha az popüler; bu tür TV programlarını izlemeyenlerin oranı %86 gibi yüksek bir seviyede; bunu Sırp kadınları (%63), Makedon kadınları (%58), Türk kadınları (%46), Arnavut kadınları takip ediyor. (%45), Boşnaklar (%42) ve Ulah (%35). Televizyonda siyasi tartışmaları izleyen kadınların çoğu bunu haftada ortalama 1-2 saat izliyor. Bu konuda Türk kadınların oranı %43, Makedon kadınların %30, Ulah kadınların %24, Arnavut kadınların %23, Sırp kadınların %19, Roman kadınların oranı ise %10'dur (Grafik 18).

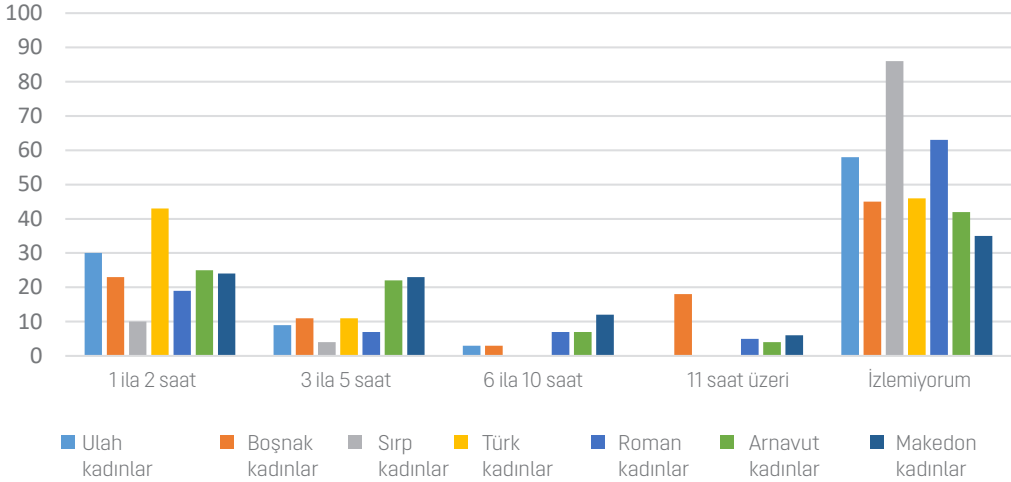
Kadınlara ayrıca siyasi konuların akraba ve arkadaşlarıyla günlük iletişimlerinin bir parçası olup olmadığı da soruldu. Kadınların çoğunluğu haftada 5 saate kadar akrabaları ve arkadaşlarıyla siyasi konuları tartışıyor ve burada Boşnak kadınları (%70) ve Ulah kadınları (%68) başı çekerken, onları Türk kadınları (%61), Makedon kadınlar ve Sırp kadınlar (%54), Arnavut kadınlar (%34) ve Roman kadınlar (%23) takip ediyor. Roman kadınların %74'ü arasında siyasi konular hiçbir zaman günlük konuşma konusu olmuyor; diğer topluluklarda ise bu oran iki kat ya da daha fazla (Arnavut kadınlar arasında %44, Makedon kadınlar arasında %43, Sırp kadınlar arasında %40, Türk kadınlar arasında %35, Ulahlarda %20 ve Boşnaklarda %16, (Grafik 19).

Neredeyse tüm etnik topluluklardan kadınların yarısından fazlası haftada en az bir veya daha fazla saatini TV haberlerini izleyerek geçiriyor. Kadınların çoğu haftada 5 saate kadar haber izliyor; yani Türk kadınları %65, Makedon kadınlar %64, Boşnak kadınlar %58, Ulah kadınlar %55, Arnavut kadınlar %46, Sırp kadınlar %43 ve Roman kadınlar %33. TV haberleri en alt sırada Roman kadınlar arasında yer alıyor; kadınların %59'u bu haber programını hiç takip etmediğini belirtiyor (Grafik 20).

İnternette siyasi bilgi arayan kadınların çoğunluğu bunu haftada 2 saatten az yapıyor (Türk kadınları %53, Makedon kadınlar %43, Arnavut kadınlar %35, Boşnak kadınlar %34, Ulah kadınlar %31 ve Roman kadınlar %10). Ancak internette siyasi bilgi aramayan kadınların yüzdesi de dikkat çekicidir; bu oran Roman kadınlar arasında %82'ye ulaşmaktadır. Bunu sırasıyla %52 ve %50 ile Sırp ve Ulah kadınları, %44 ile Makedon kadınlar, %39 ile Boşnak kadınlar, %36 ile Türk kadınlar ve %35 ile Arnavut kadınlar takip etmektedir (Grafik 21).

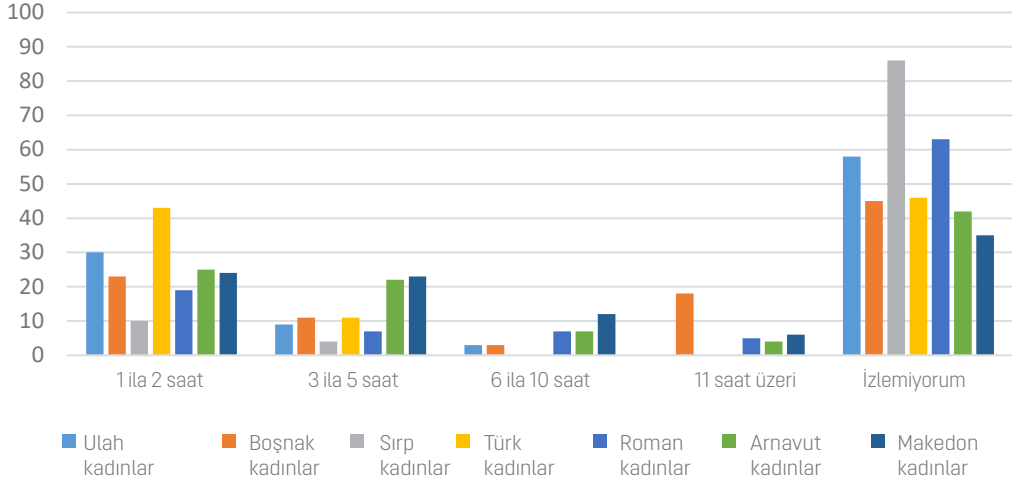
Neredeyse tüm topluluklardaki kadınların en az üçte biri, yalnızca %14'ünün bu geleneğe sahip olduğu Roman kadınlar dışında, haftada 10 saate kadar televizyondaki siyasi tartışmaları takip ediyor.

Grafik 18. Bu aktivitelere genellikle haftada kaç saat harcıyorsunuz? – Televizyonda siyasi tartışmaları izlemek (%)

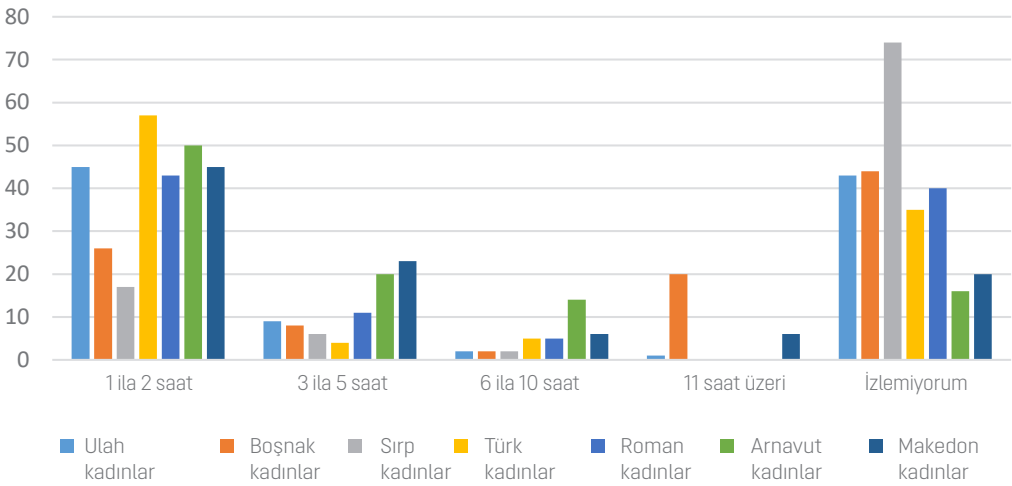
Hemen hemen tüm topluluklardan kadınların çoğunluğu siyasi konuları akraba ve arkadaşlarıyla tartışıyor; %74'ü bu konuların günlük konuşmalarının bir parçası olmadığını belirten Roman kadınlar hariç.

Grafik 19. Bu aktivitelere genellikle haftada kaç saat harcıyorsunuz? – Arkadaşlarıyla/ailenizle/meslektaşlarınızla siyasi konuları tartışmak (%)

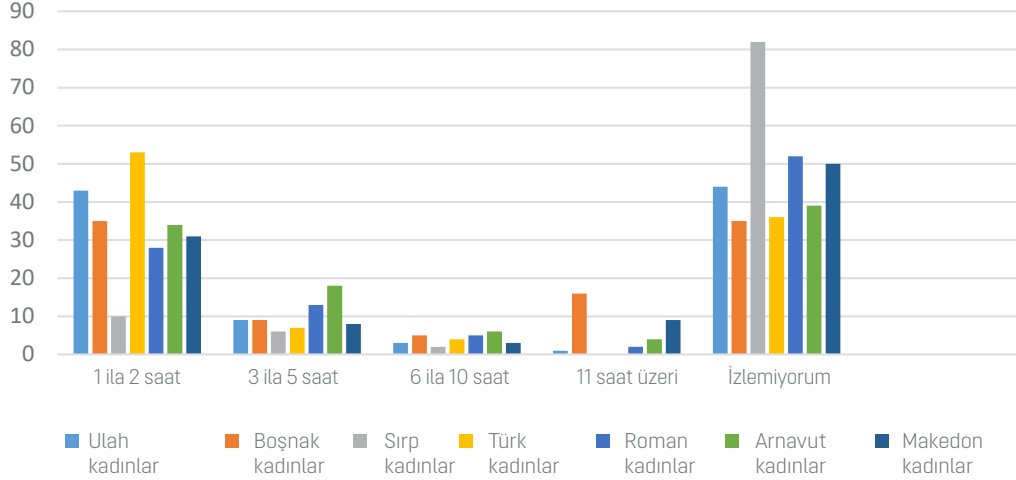
Tüm toplumların kadınları, siyasi ve sosyal konularda ana bilgi kaynağı olarak TV haberlerini takip ediyor.

Grafik 20. Bu aktivitelere genellikle haftada kaç saat harcıyorsunuz? – Televizyonda haber izlemek (%)

Kadınların çoğunluğu internette siyasi bilgi aramak için 2 saate kadar vakit harcıyor.

Grafik21. Bu aktivitelere genellikle haftada kaç saat harcıyorsunuz? – İnternette siyasi bilgi aramak (%)

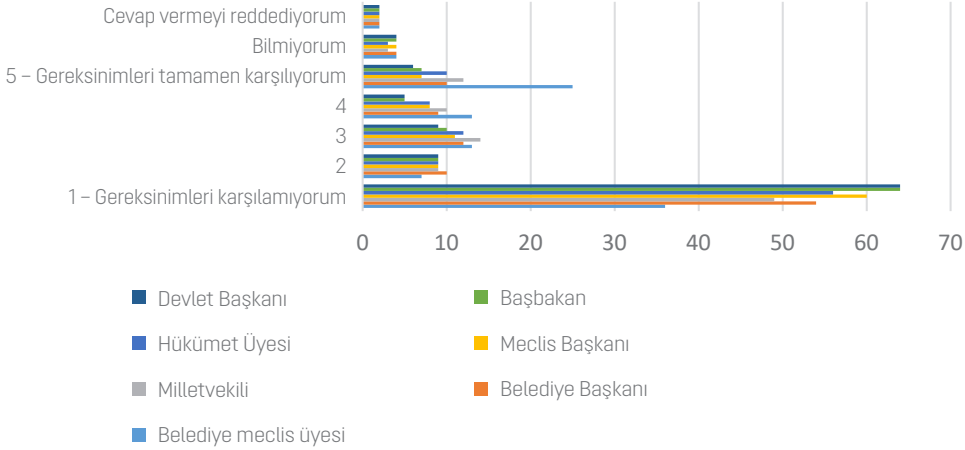

Anket aynı zamanda kadınların siyasi pozisyonlarda yer almak için gerekli bilgi ve becerilere sahip olduklarına inanıp inanmadıkları açısından özgüvenlerini de kontrol etti. Sonuçlar, tüm topluluklardaki kadınların çoğunluğunun siyasi bir pozisyona sahip olma konusunda yeterli hissetmediğini gösteriyor. Ankette önerilen siyasi pozisyon yükseldikçe bu belirsizlik de artıyor.

Dolayısıyla, kadınlardan becerilerini 1'den (gereksinimleri karşılamıyor) 5'e (gereksinimleri tam olarak karşılıyor) kadar derecelendirmeleri istendiğinde, kadınların yarısı ve yarısından fazlası kendilerini en düşük puanla (1) derecelendirdi. Milletvekili (%49), Belediye Başkanı (%54), Hükümet Üyesi (%56), Meclis Başkanı (%60), Başbakan (%64) ve Devlet Başkanı (%64). Kendini en yüksek puanla (5) derecelendiren kadınların oranı her pozisyon için %2'nin altındadır. Bu yüksek siyasi pozisyonların aksine, kadınlar belediye meclis üyesi olmaya en hazır olduklarını düşünüyor; %25'i kendilerine en yüksek puanı (5), %36'sı ise en düşük puanı (1) veriyor (Grafik 22).

Prensip olarak kadınlar, beceri ve bilgileriyle yüksek siyasi mevkilerde bulunabileceklerine dair güvene sahip değiller.

Grafik22. Bilgi ve yeteneklerinizle aşağıdaki koşulları yerine getirdiğinizi düşünüyor musunuz: (%) (1 – Gereksinimleri karşılamıyorum; 5 – Gereksinimleri tamamen karşılıyorum)

Bu genel bulgular topluluklar arasında farklılık göstermeye devam ediyor. Belediye meclis üyesinin siyasi pozisyonuna ilişkin olarak, Sırp (%45), Boşnak (%45), Makedon (%41) ve Arnavut (%36) topluluklarından kadınlar, ölçeğe göre kendilerini 4 veya 5 olarak derecelendirerek en fazla hazırlığı gösterdiler. Türk (%28) ve Ulah (%23) toplumlarındaki kadınlar ise daha düşük özgüvenle onları takip ediyor. Ancak en önemli sapma, Roman kadınların değerlendirmelerinde görülüyor; yalnızca %6'sı belediye meclis üyesi olma koşullarını kısmen veya tamamen karşıladıklarına inanıyor (ölçekte 4 veya 5 sınıflar) ve %79 gibi yüksek bir oran, koşulları tamamen veya kısmen karşılamıyorlar (1 veya 2 puan), %67'si kendilerine en düşük puanı veriyor (1). Belediye meclis üyeliğine aday olmak için gerekli temel beceri ve bilgiye sahip olmadıklarına inanan Ulah kadınlarının (%69) ve Türk kadınlarının (%61) yüzdesi özellikle yüksektir. Diğer topluluklardan kadınlar arasında bu oranlar Boşnak kadınlar arasında %34 ile Makedon kadınlar arasında %42 arasında değişmektedir. Bu bulgulara göre Roman kadınların yanıtları arasında ortalama puan (1'den 5'e kadar) en düşük (1,5) iken, en yüksek ortalama puan (3,1) Sırp ve Boşnak kadınlar arasında kaydedilmiştir (Grafik 23, Grafik 23a).

Analiz, siyasi konum arttıkça kadınların bu konumu yönetmeye hazır olup olmadığına ilişkin zaten kırılmalı olan öz değerlendirmenin de arttığını gösterdi. Yani hiçbir Roman kadın belediye başkanı olma koşullarını kısmen ya da tamamen yerine getirdiğine inanmıyor, bunun sonucunda yüzde 90'ı kendisini en düşük puanla değerlendiriyor (1). Bunları, %77'si belediye başkanı olma becerilerine sahip olmadıklarını belirten (derece 1) ve yalnızca %9'u bu becerilere tamamen veya kısmen sahip olduklarına inanan (derece

5) 'Ulah kadınlar izliyor. Türk kadınlarının %73'ü, Sırp kadınlarının %69'u ve Makedon kadınlarının %67'sinde, akranlarının aksine, yani Türk kadınlarının %18'i, Sırp kadınlarının %9'u arasında olumsuz bir öz değerlendirme (1. veya 2. derece) gözlemlendi. Belediye başkanı olmak için bilgi ve becerilerini 4 veya 5 puanla derecelendiren Makedon kadınların oranı ise %16'dır. Arnavut ve Boşnak kadınlar bu konuda en yüksek özgüvene sahip olup, %26'sı gereklilikleri tamamen veya kısmen karşıladıklarını tahmin etmektedir (4. veya 5. derece) ve sırasıyla %48 ve %46 tam tersini düşünüyor (1 veya 2 puan). Bu sorunun ortalama puanı (1'den 5'e kadar) Boşnak ve Arnavut kadınlar arasında en yüksek (2,5), Roman kadınlar arasında ise en düşüktür (1,1) (Grafik 24, Grafik 24a).

Bu algı aynı zamanda aşağıda önerilen siyasi pozisyonlara da yansımaktadır. Bilgi ve yeteneklerinin milletvekili olmak için yeterli olduğuna inanıp inanmadıkları sorulduğunda ise Roman kadınlar kendilerine en az güvenen grup olmaya devam etmektedir. Yani %88'i milletvekili olma şartlarını taşımadığına inanıyor, yalnızca %4'ü şartları tamamen karşıladığına ya da bir dereceye kadar karşıladığına inanıyor (4 ve 5. derece). Diğer topluluklarla karşılaştırıldığında Boşnaklar, bilgi ve yetenekleriyle milletvekili olma koşullarını karşıladıklarına en fazla güven duyanlar arasında yer alıyor; üçte biri (%33) bu konuyu en yüksek notlarla (4 veya 5. derece) derecelendiriyor. Bunları, %25'inin becerilerine belirli bir dereceye kadar inandığı (4. ve 5. sınıflar) Arnavut kadınları, bunu Makedon kadınları (%22), Sırp kadınları (%18), Türk kadınları (%18) ve Ulah kadınlar (%18) takip ediyor. Bu sorudaki ortalama puan (1'den 5'e kadar) Boşnaklarda en yüksek (2,7), Romanlarda ise en düşüktür (1,3) (Grafik 25, Grafik 25a).

Kamuda en üst düzey yöneticilik pozisyonları konuşulduğunda ankete katılanların kendine olan güveni daha da azalıyor. Boşnak kadınların yalnızca dördte biri (%29) ve Arnavut kadınların (%25) kendilerini hükümet üyesi olmaya hazır görürken, diğer topluluklarda bu oran Makedon ve Türk kadınlar arasında %15, Ulah kadınlar arasında %8, Sırp kadınlar arasında %7 ve Roman kadınlar arasında %2'dir. Bu sonuçlara göre en yüksek ortalama puan (1'den 5'e kadar) Arnavut kadınlar (2,4) ve Boşnak kadınlar (2,3) arasında kaydedilirken en düşük ortalama puan ise Roman kadınlar (1,2) arasında kaydedildi (Grafik 26, Grafik 26a).

Üstelik Roman kadınların ve Ulah kadınlarının hiçbiri mevcut bilgi ve yeteneklerinin başbakan olmaya yeterli olduğunu düşünmüyor. Diğer topluluklarda Arnavut ve Sırp kadınların %19'u, Türk kadınların %16'sı, Boşnak kadınların %15'i ve Makedon kadınların da %9'u şartları karşıladıklarına belli ölçüde inanıyor. Bir bütün olarak ortalama puan (1'den 5'e kadar bir ölçekte) Arnavut kadınları arasında en yüksek (2,1), diğer topluluklarda 2'den düşük olup Roman kadınlar ve Ulah kadınlar arasında 1,1'e düşmektedir (Grafik 27, Grafik 27a).

Bu durum devlet başkanlığı makamında da bir ölçüde tekrarlanmaktadır. Yine Roman kadınların ve Ulah kadınların hiçbiri bilgi ve becerilerinin bu siyasi konumu sürdürmek için yeterli olduğunu düşünmüyor. Bu konuda kendine güveni en yüksek olanların yüzdesi

Sırp kadınlar arasında (%21) görülürken, bunu Arnavut kadınlar (%17), Boşnak kadınlar (%15) ve Makedon kadınlar (%9) takip ediyor. Ortalama puan (1'den 5'e kadar olan bir ölçekte) Arnavut kadınları arasında en yüksek (2,1), diğer topluluklarda ise yine 2'den düşük olup Roman kadınlar arasında 1,1'e düşmektedir (Grafik 28, Grafik 28a).

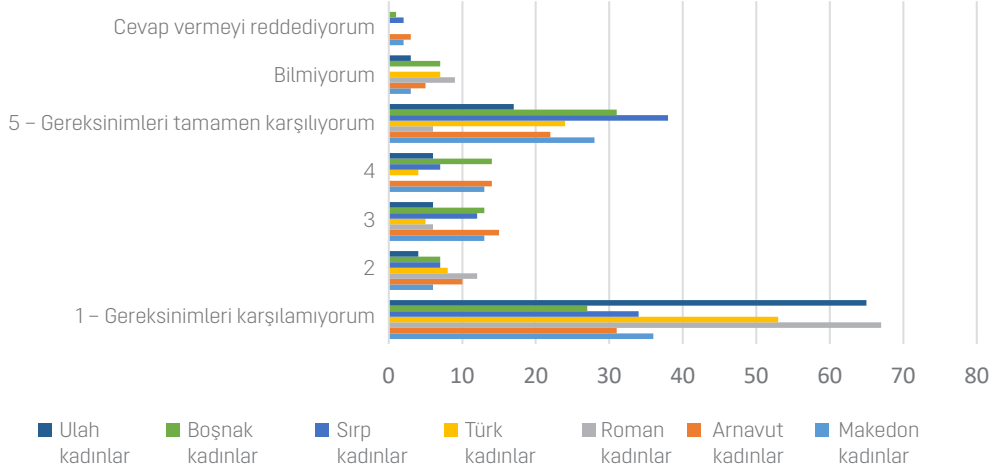
Görüşülen politikacılar da aynı görüştedir; kadınların genel olarak yeteneklerine ve bilgilerine güvenmedikleri, ancak aynı zamanda ülkemizdeki kültürel ortamın onlara te vazuyu öğrettiği ve hırslarını teşvik etmediği yönünde. Etnik Arnavut olan bir hükümet temsilcisi, kariyerinde de aynı şüphelerle karşılaştığını ifade etti: *"Yetenekli olmadığımı düşünerek kabul etmediğim birçok teklif vardı. Ve bu pozisyonlarda benden sonra sıraya giren adamlar benim bu pozisyonlar için sahip olduğum beceri ve bilgiye sahip değildi."* Etnik Arnavut bir milletvekili, siyasete girmeden önce kendisinin de bilgi ve becerileri konusunda bu tür güvensizliklere sahip olduğunu ve o dönemde sahip olduğu özgüven eksikliğinden artık pişman olduğunu doğruladı: *"Seçmenlerin desteğini gördüğümde yaşadığım en büyük hayal kırıklığı oldu. Bundan önce kendimdeki potansiyeli göremiyordum, başkaları da bu potansiyeli gördü... Partide de, milletvekili olarak da arkamda bir iz bırakmak istiyorum. Başlangıçta olduğum kadar korkmuyorum, şimdi kendime çok daha fazla güveniyorum."*

Bir milletvekili, pek çok kadının mesleki gelişiminde içinde bulunduğu durumu yansıtan bir örnek verdi: *"Bu sorunu sadece siyasette değil, her alanda yaşıyoruz; örneğin ben sizin mükemmel sekreterinizsem ve siz de erkek patronsanız, emekliliğime kadar mükemmel sekreter olarak kalacağım. Eh, şimdi sekreter erkek olsaydı, birkaç toplantı ve biradan sonra yaklaşık 6 ay sonra danışman veya vekil aday olurdu... Yani kaliteli bir kadından beklenen pozisyon sekreterdir, daha yüksek değil."*

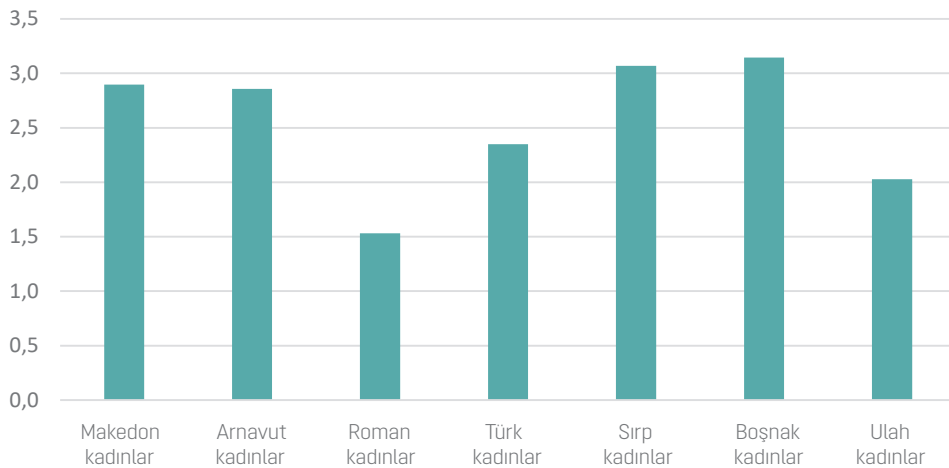
Yukarıdakilerden bağımsız olarak başka bir milletvekili, siyaset sahnesinde kadınların kendilerini kendi yansımalarında görebilecekleri rol modellerinin olmasının ve mesleki gelişimleri için olası bir yol olarak siyasetin gizemini ortadan kaldırmanın önemini vurguladı: *"Sanırım biz, siyasetteki kadınlar, diğer kadınlara, özellikle de Roman kadınlara ve azınlık topluluklarına mensup diğer kadınlara örnek olacağız ve bu engelleri aşmalarına yardımcı olabileceğiz. Bu kadınların büyük bir kısmı eğitilmiş, potansiyele sahip ve kendi topluluklarında zaten başarılılar; dolayısıyla bizim örneğimizi takip ederek siyasete girmeleri teşvik edilecek."*

Etnik kökene bakılmaksızın kadınlar, belediye meclis üyesi olmak için gerekli bilgi ve becerilere sahip olup olmadıkları konusunda temel olarak bölünmüş durumda; yalnızca %6'sının bu siyasi pozisyonun gerekliliklerini karşıladığına inandığı Roman kadınlar hariç.

Grafik 23. Bilgi ve yetenekleriniz ile belediye meclis üyesi olma koşullarını karşıladığınızı düşünüyor musunuz (%)

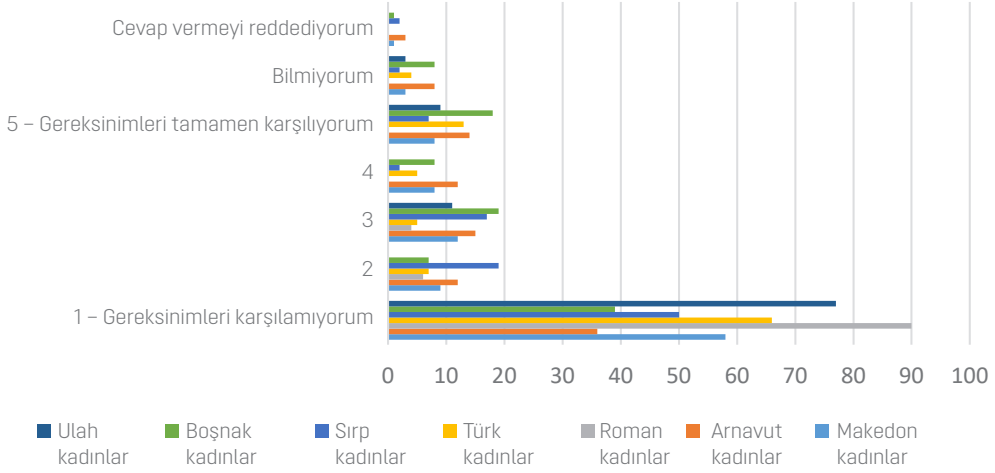

Grafik23.a: Bilgi ve yetenekleriniz ile belediye meclis üyesi olabilmek için gerekli şartları karşıladığınızı düşünüyor musunuz (1 - şartları karşılamıyorum; 5 - şartları tamamen karşılıyorum) - ortalama puan

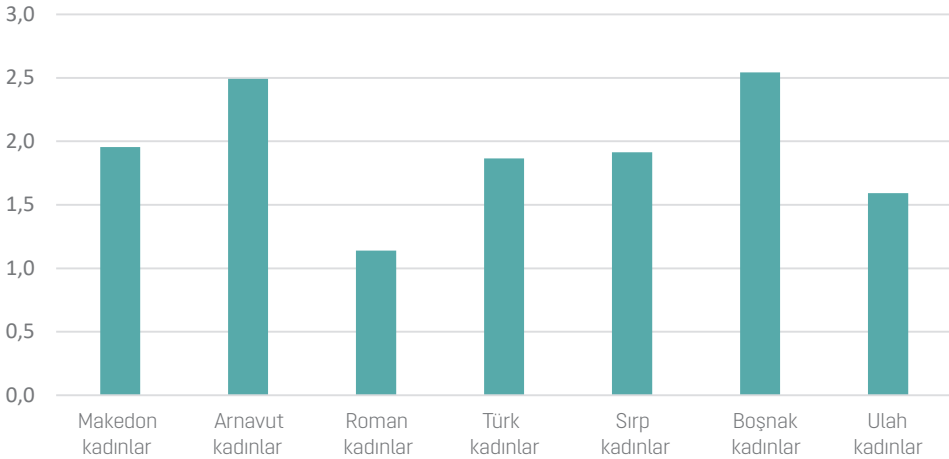

Hiçbir Roman kadın belediye başkanı olma şartlarını kısmen veya tamamen yerine getirdiğine inanmıyor. Diğer toplumlardan gelen kadınlar arasında bu oran %26'yı geçmiyor.

Grafik 24. Bilgi ve yetenekleriniz ile belediye başkanı olma koşullarını karşıladığınızı düşünüyor musunuz (%)

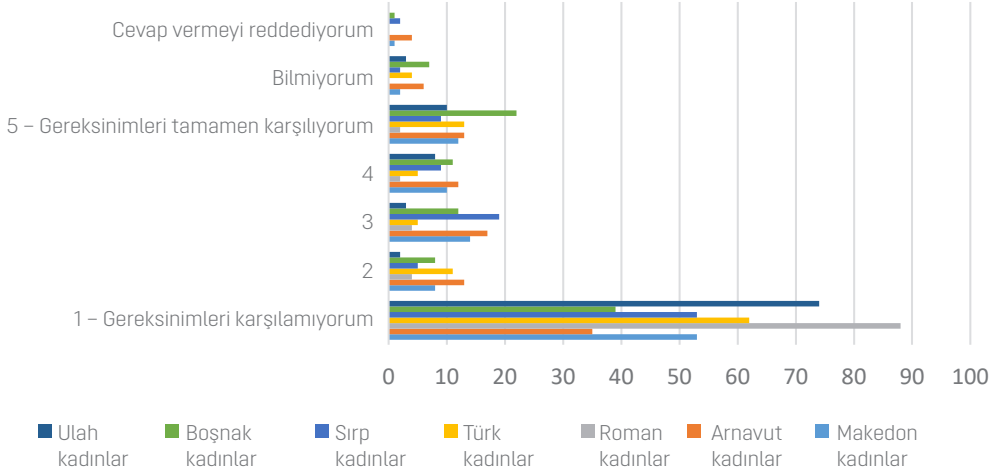

Grafik 24a. Bilginiz ve yetenekleriniz ile belediye başkanı olmanın şartlarını karşıladığınızı düşünüyor musunuz (1 - şartları karşılamıyorum; 5 - şartları tamamen karşılıyorum) - ortalama puan

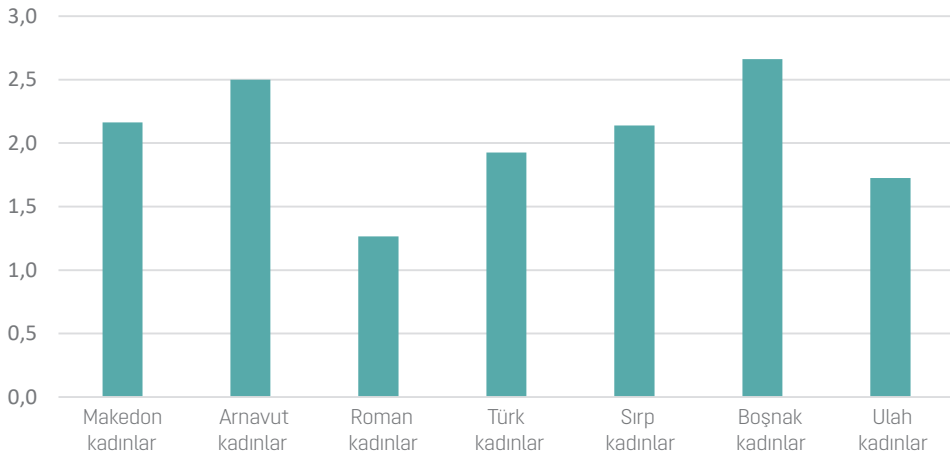

Olumlu yanıtların üçte biri ile Boşnak kadınlar, beceri ve bilgilerinin milletvekili olma kriterlerini karşıladığına en çok inananlar oldu. Öte yandan Roman kadınların yalnızca %4'ü bilgi ve yetenekleri konusunda aynı özgüveni paylaşıyor.

Grafik 25. Bilgi ve yeteneklerinizle milletvekili olma koşullarını karşıladığınızı düşünüyor musunuz (%)

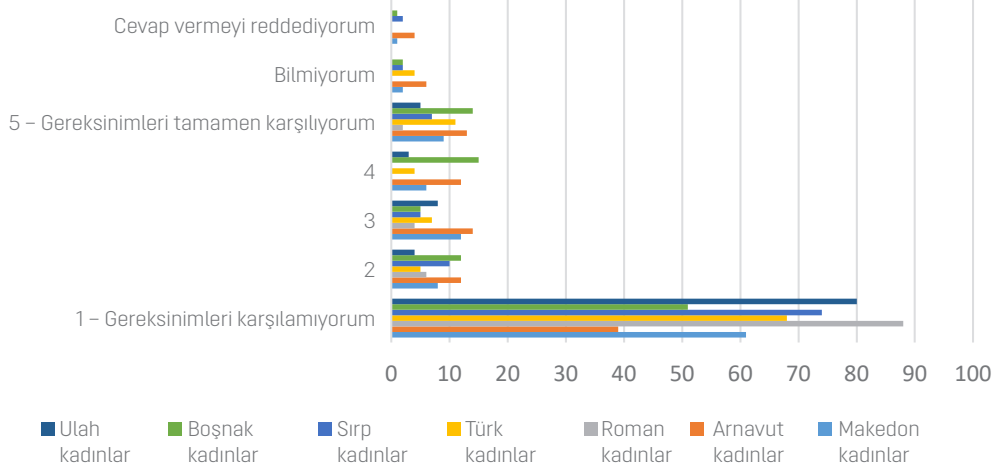

Grafik 25.a.: Bilgi ve yetenekleriniz ile milletvekili olabilme şartlarını karşıladığınızı düşünüyor musunuz (1 - şartları karşılamıyorum; 5 - şartları tamamen karşılıyorum) - ortalama puan

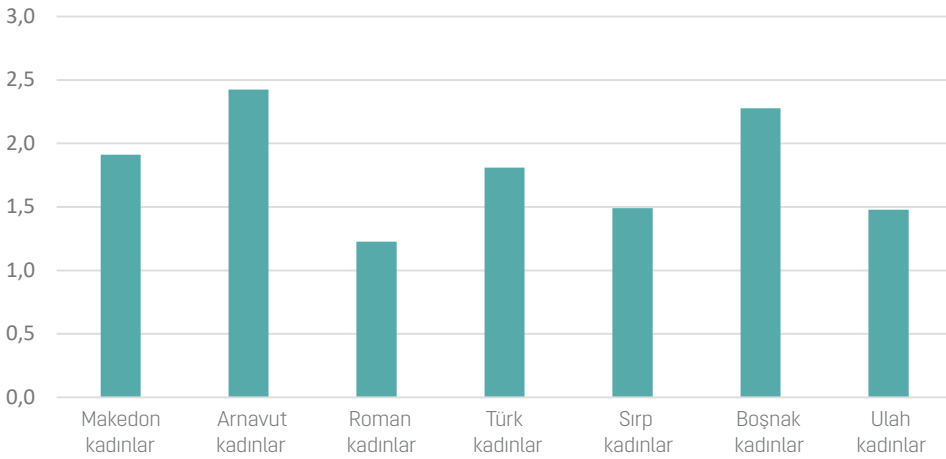

Boşnak ve Arnavut kadınların dörtte biri kendilerini belli bir dereceye kadar hükümete üye olmaya hazır görürken, diğer topluluklarda bu oran %15'in altındadır.

Grafik 26. Bilginiz ve yetenekleriniz ile hükümet üyesi olma koşullarını karşıladığınızı düşünüyor musunuz (%)

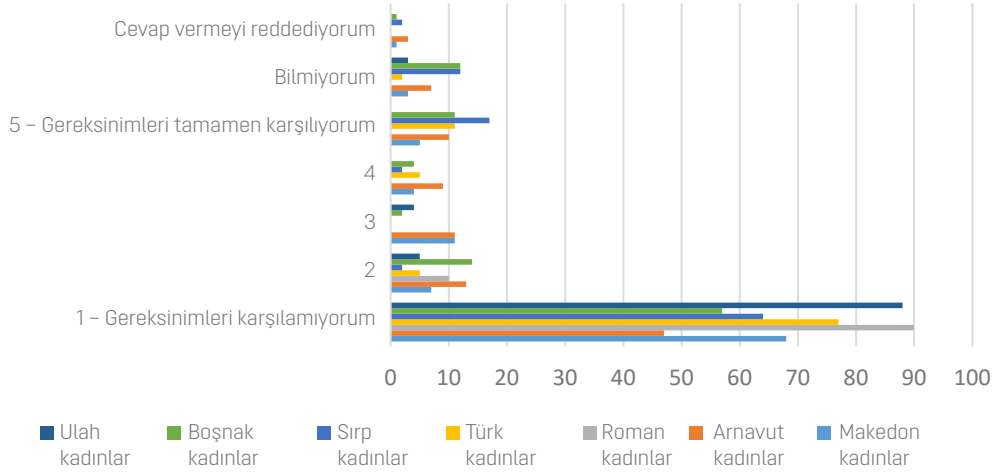

Grafik 26.a.: Bilginiz ve yetenekleriniz ile Devlet üyesi olma şartlarını karşıladığınızı düşünüyor musunuz (1 - şartları karşılamıyorum; 5 - şartları tamamen karşılıyorum) - ortalama puan

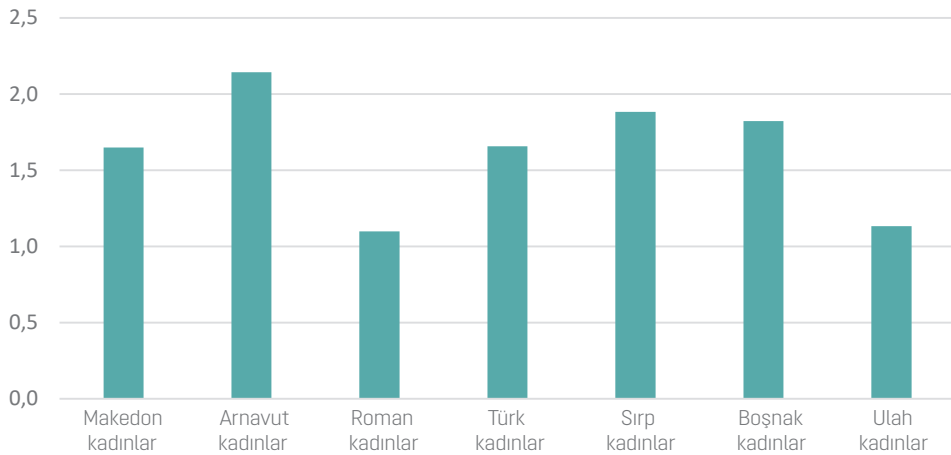

Roman kadınların ve Ulah kadınların hiçbiri mevcut bilgi ve yeteneklerinin başbakan olmak için yeterli olduğuna inanmıyor. Arnavut ve Sırp kadınlar bu konuda kendilerine en çok güvenen grup; her iki toplumun da %19'u gerekli şartları karşıladıklarına inanıyor.

Grafik 27. Bilginiz ve yetenekleriniz ile başbakan olma koşullarını karşıladığınızı düşünüyor musunuz (%)

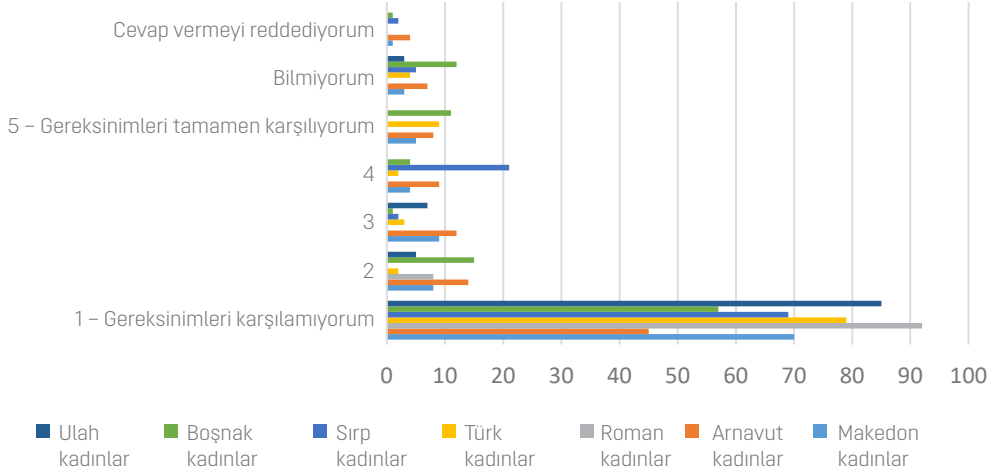

Grafik 27a. Bilginiz ve yetenekleriniz ile başbakan olmanın şartlarını karşıladığınızı düşünüyor musunuz (1 - Şartları karşılamıyorum; 5 - Şartları tamamen karşılıyorum) - ortalama puan

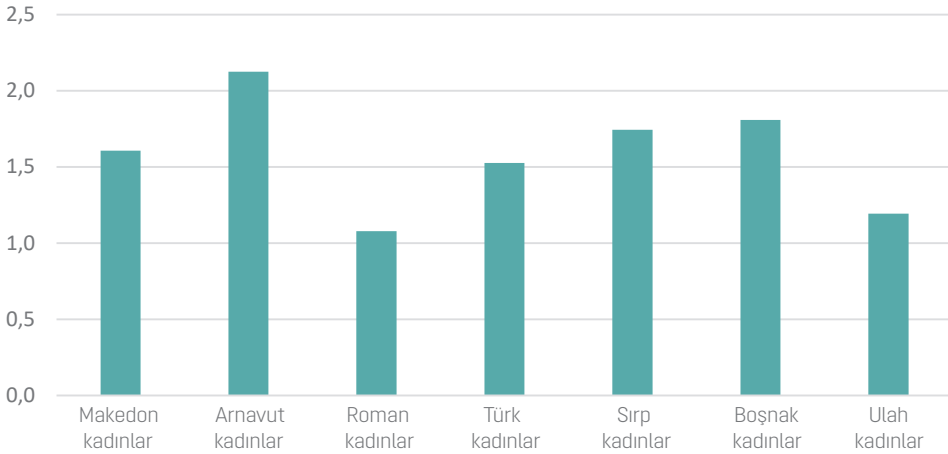

Roman kadınların ve Ulah kadınların hiçbiri ülkenin cumhurbaşkanı olma koşullarını karşıladıklarına inanmıyor. Sırp kadınlar bu siyasi pozisyona en olumlu yanıtları verdi: %21.

Grafik 28. Bilgi ve yeteneklerinizle ülkenin cumhurbaşkanı olma koşullarını karşıladığınızı düşünüyor musunuz (%)

Grafik 28a. Bilginiz ve yetenekleriniz ile ülkenin cumhurbaşkanı olma şartlarını karşıladığınızı düşünüyor musunuz (1 - şartları karşılamıyorum; 5 - şartları tamamen karşılıyorum) - ortalama puan

2. Toplumdaki kadınların siyasetteki algıları – etnik ve kültürel algılar, bakış açıları ve zorluklar

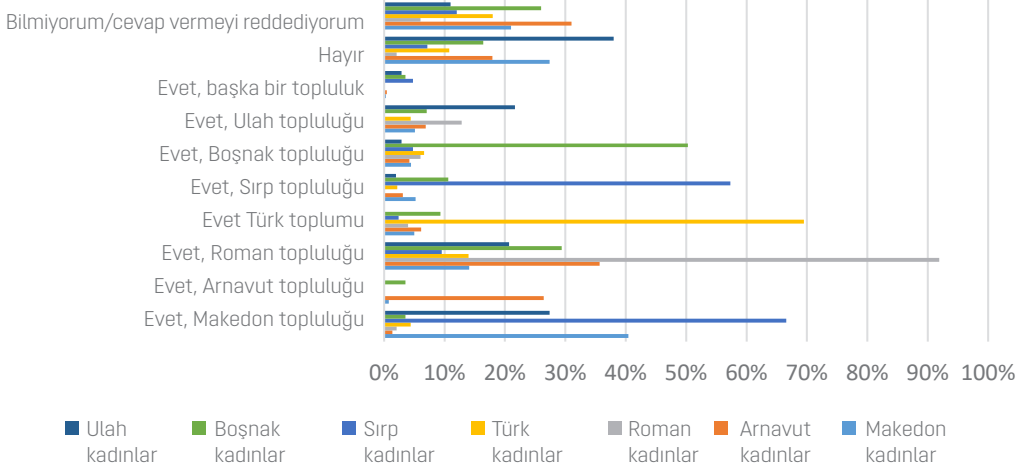
Kadınlardan hangi toplulukların diğerlerinden daha fazla ayrımcılığa uğradığını düşündüklerini belirtmeleri istendi. Bu bağlamda hemen hemen her topluluktan çoğunluğu kendilerini tam olarak hangi toplulukta tanıdıklarını belirtmişlerdir. Bunun istisnası Sırp kadınlar (%67) ve Ulah kadınlar (%27) olup, çoğu kişi Makedon kadınlara karşı daha fazla ayrımcılığa maruz kaldığına inanmaktadır. Bununla birlikte, tüm toplulukların önemli bir yüzdesi Roman kadınların bu konuda daha fazla ayrımcılığa maruz kaldığını belirtti; yani Arnavut kadınların %36'sı bu ifadeye katılıyor, ayrıca Boşnak kadınların %29'u, Ulah kadınların %21'i, Makedon ve Türk kadınların %14'ü bu ifadeye katılıyor. Sırp kadınların bu ifadeye katılım oranı %10' olurken, Roman kadınların %92'si kendi topluluklarını ülkede en fazla ayrımcılığa uğrayan topluluk olarak görüyor (Grafik 29).

Görüşülen kadın politikacıların tümü, hem siyasete mesleki katılımlarında hem de genel olarak toplumda bir tür ayrımcılığa maruz kaldıklarını veya hala karşılaştıklarını doğruladı. Ayrıca, bir dereceye kadar bunun daha çok cinsiyetleriyle ilgili olduğu konusunda da hemfikirler, ancak bazı durumlarda cinsiyet ve etnik kökenin de bir birleşimi olduğu konusunda hemfikirler. Bu konuda etnik Arnavut bir milletvekili şunları söyledi: *“Her zaman tutkum olan Üsküp'te tıp eğitimime başladığımda, artık dayanamadığım etnik ayrımcılıkla karşı karşıya kaldığım için bir yıl sonra ayrılmak zorunda kaldım. Anneme ve babama haber vermeden ayrılmaya karar verdim ve gazeteci oldum.”*

Roman milletvekillerinden biri, Roman topluluğuna yönelik ayrımcılıkla ilgili olarak, bu topluluğa yönelik kalıplaşmış tutumların hâlâ mevcut olduğunu ancak siyasetçilerin bu engellerin yıkılmasında aktif rol alması gerektiğini de sözlerine ekledi: *“Açıkçası herhangi bir baskı ya da meydan okumamıştım, aksine bu benim için bir motivasyon oldu. Burada Roman topluluğunu etkileyen sorunları daha geniş bir perspektiften vurgulamanın olumlu bir meydan okuma olduğunu gördüm ve en önemlisi, bu benim için Roman olmayan kadınların Roman kadınlara karşı sahip olduğu stereotipleri, önyargıları ve engelleri yıkmak için bir motivasyon oldu.”*

Tüm toplulukların önemli bir yüzdesi, Roman topluluğunun diğerlerine göre daha fazla ayrımcılığa uğradığına inanıyor.

Grafik 29. Bazı toplulukların diğerlerinden daha fazla ayrımcılığa uğradığını düşünüyor musunuz? (%)

Makedon kadınlar, kendi toplumlarından yüksek siyasi pozisyona sahip bir kadını tanıyıp tanımadıkları konusunda neredeyse bölünmüş durumdadır (%47'si olumlu, %46'sı olumsuz yanıt verdi). Ancak bu oran diğer topluluklar arasında önemli ölçüde dengesizdir. Sırp kadınların yüzde 86'sı ve Roman kadınların %80'i kendi toplumlarında yüksek siyasi konuma sahip tek bir kadın bile tanımadıklarını belirtirken, Boşnak kadınların %75'i, Türk kadınların %70'i, Arnavut kadınların %55'i Arnavut kadınları ve Ulah kadınların %52'si (Grafik 30).

Kendi topluluklarından bazı üst düzey kadın politikacıları tanıyan kadınlara ayrıca, onun nüfuzunu kendi toplumundaki insanların yaşamlarını iyileştirmek için kullandığına inanıp inanmadıkları da soruldu. Cevaplar farklı topluluklar arasında farklılık gösteriyor; Boşnak kadınların %77'si ve Arnavut kadınların %57'si olumlu yanıt verirken, bunu Romanların üçte biri (%33) ve Boşnak kadınların %32'si ve Makedon (%27) ve Sırp kadınların (%25) dörtte biri izliyor. Aynı doğrultuda, Makedon (%50) ve Sırp (%49) katılımcıların yarısı olumsuz yanıt verirken, diğer topluluklarda olumsuz yanıtların yüzdesi Türk kadınları arasında %20 ile Roman kadınlar arasında %33 arasında değişmektedir. Türk kadınlarının %80'i bu soruya nasıl cevap vereceğinden emin değildi (Grafik 31).

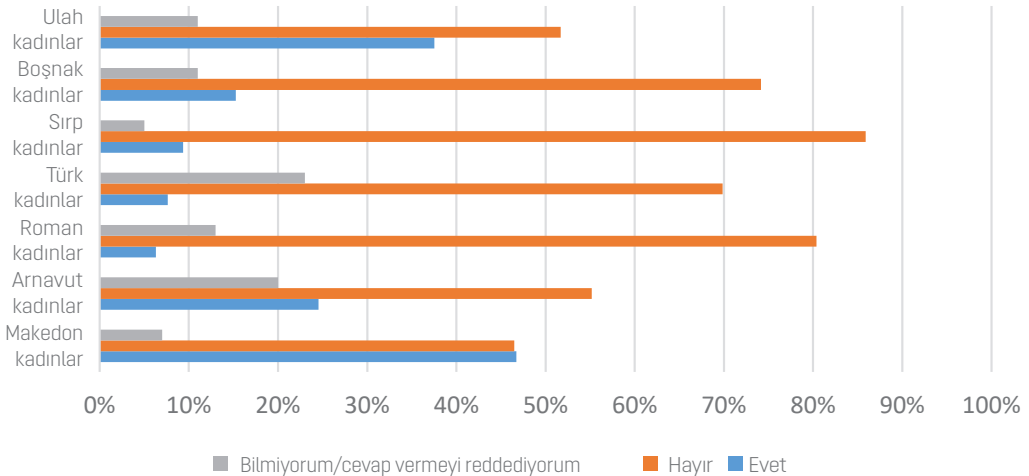
Araştırmaya katılanlara kendi topluluklarına özgü sorunların çözümüne yönelik katılım ve nüfuz derecesi sorulduğunda, her durumda belirli bir düzeyde katılımın mevcut olduğu ancak bunun, farklı topluluklar arasında farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Ancak Roman siyasetçilerin toplumlarının karşılaştığı sorunlara bağlılıkları önemli ölçüde daha yüksektir. Bu konuya değinen Roman kadın milletvekili şunları söyledi: "Bu kadar yıl sivil

sektörde çalıştıktan ve ait olduğum topluluğun karşılaştığı tüm zorlukları bildiğime inanarak bu pozisyonu kabul ettim ve kendi kendime şöyle dedim: hadi şunu deneyelim, bana meclis yapısının bir parçası olarak Roman toplumu için kolektif çözümler üretmem için bu şans verildi... Biliyorsunuz, çoğunlukta olmayan toplulukların siyasi gücü yok ve bu bizim en zayıf noktamız.”

Öte yandan, başka bir topluluğa mensup olan bir başka bir milletvekili ise etnik temelde siyasete katılmaya karşı çıkarak, kadın hakları ve toplumdaki konumları açısından farklılıkların kent-kır düzeyinde çok daha belirgin olduğunu şu sözlerle: “Topluluğum benden öncelikli olarak karşılaştıkları sorunlar hakkında konuşmamı bekliyor, ancak ben bu şekilde davranılmasına katılmıyorum. Bana göre en büyük uçurum, etnik kökenlerine bakılmaksızın, kentli ve kırsal kesimdeki kadınlar arasındadır. Şehirde yaşayan bir Türk veya Boşnak kadının, şehirde yaşayan Makedon bir kadından farklı bir statüye sahip olduğuna inanmıyorum.” Ancak etnik temelde Roman kadın siyasetçilerin bağlılık düzeyini ve Roman toplumundan bu konuda gördükleri baskıyı da vurguladı: “Etnik köken açısından Roman kadınlarla diğer topluluklardan kadınlar arasında fark görülüyor. Roman topluluğundan meslektaşım, yeterince konuşup konuşmadığı ve çalışmalarında Roman topluluğunu yeterince destekleyip desteklemediği konusunda ciddi ve sürekli endişe duyduğunu hissediyor.”

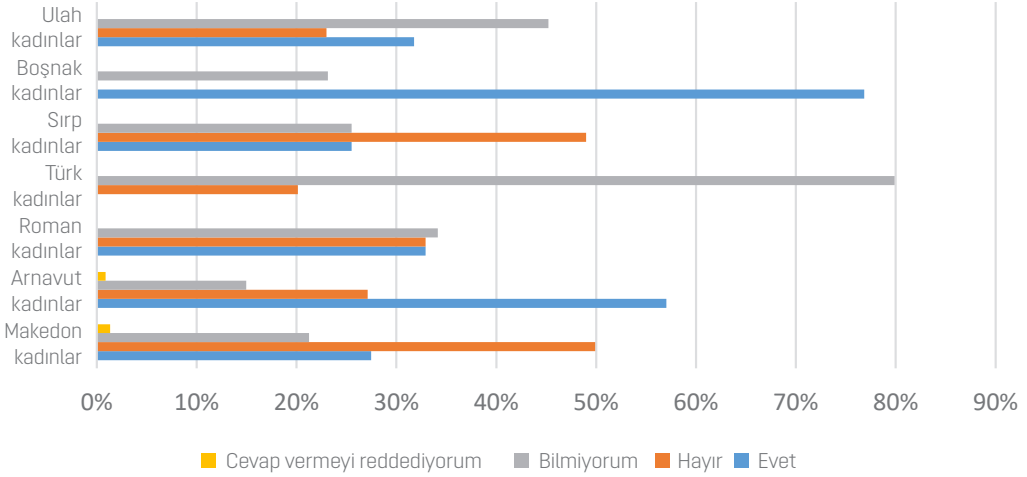
Azınlık topluluklara mensup kadınların yarısından fazlası, kendi topluluklarından ülkede yüksek siyasi konumda olan tek bir kadın bile tanımiyor.

Grafik 30. Topluluğunuzda devlet yönetiminde yüksek siyasi konuma sahip herhangi bir kadın tanıyor musunuz? (%)

Arnavut ve Boşnak kadınlar en çok kendi toplumlarındaki kadın politikacıların toplumlari için yaptıklarından memnundur.

Grafik31. Onun (toplumunuzda yüksek bir siyasi makama sahip olan kadının) nüfusunu toplumunuzdaki insanların yaşamlarını iyileştirmek için kullandığını düşünüyor musunuz? (%)

Katılımcılara bir dizi ifade sunuldu ve algılarına ve değerlerine göre her ifadeyi 1'den (katılmıyorum) 5'e (kesinlikle katılıyorum) kadar derecelendirmeleri istendi. İlk üç ifadeyle katılımcılar kadınların siyasete katılımının düzeyini ve buna olan ihtiyacı değerlendirdiler. Yani, Ulah kadınların %49'undan Sırp kadınların %79'una kadar kadınların çoğunluğu, Kuzey Makedonya'da kadınların siyasi ve kamusal yaşamda yeterince temsil edilmediğine kısmen veya tamamen katılıyor (Grafik 32). Bu, "Kuzey Makedonya'da çoğunlukta olmayan topluluklara mensup kadınların siyasi ve kamusal yaşamda temsilinin neredeyse görünmez olduğu" yönündeki ikinci iddiaya benzerdir; burada çeşitli topluluklar arasında olumlu yanıtların yüzdesi %46 (Makedon yanıt verenler arasında) ve %78 (Sırp katılımcılar arasında, arasında değişmektedir. (Grafik 33). Tüm toplumlardan kadınlar, "devletin siyasi yaşamında daha fazla kadının yer almasının devlet için daha iyi olacağı" ifadesine neredeyse oybirliğiyle katılıyor. Tüm topluluklardan kadınların üçte ikisinden fazlası kısmen veya tamamen bu ifadeye katılıyor; yüzde 69 (Arnavut kadınları arasında) ile %84 (Ulah kadınları arasında) arasında değişiyor (Grafik 34).

"Kadın her şeyden önce iyi bir eş, anne olmalı ve ev işlerine bakmalıdır" yönündeki ifade konusunda da toplumlar arasında yüksek düzeyde bir fikir birliği gözleniyor. Bununla birlikte, diğer ifadeler etrafındaki mutabakata kıyasla, topluluklar arasındaki yüzde farklılıkları en geniş aralıktadır, yani ifadeye kısmen veya tamamen katılan Sırp kadınların %41'i ve Makedon kadınların %47'si ile başlar, daha sonra Ulah kadınların %52'si, Arnavut

kadınların %60'ı, Boşnak ve Türk kadınların %77'si ve Roman kadınların %84'ü ile devam etmektedir (Grafik 35).

Görüşülen politikacılar kadınların siyasette yeterince temsil edilmediği konusunda hem-fikir ve bu durumun birçok farklı nedeni olduğunu kabul ediyorlar. Milletvekillerinden biri, bunun nedenlerinden birinin de genel olarak kadınların bu alana dahil olma konusundaki istek ve kararlılıklarının olmayışı olduğuna dikkat çekti: *"Bu söylem ne kadar yaygın ve popüler olursa olsun, erkekler asla kadına gönüllü olarak siyasette yer vermezler. Bu bize bağlı; daha yüksek sesle, daha agresif olmalıyız."* Kadınların siyasette kaynaklara erişiminin zayıf olduğunu da vurguladı: *"Kadınların siyasete girişlerini destekleyebilecek kaynaklara erişimi daha az. Başarılı bir siyasi kampanya yürütmek için kaynaklara ihtiyacınız var ve sonuçta her şey partinin kampanyanıza ne kadar yatırım yapacağına bağlı."*

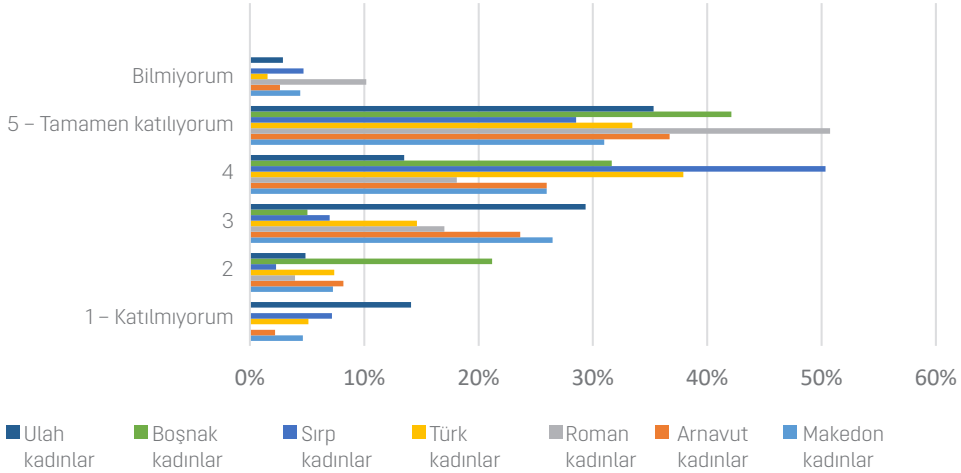
Daha küçük bir topluluğun üyesi olan bir parlamento üyesi, daha küçük topluluklardan kadınların siyasi temsiline atıfta bulunarak, siyasetimizin ve toplumumuzu temelde etnik çeşitliliği diğer toplulukları hariç tutarak Makedon ve Arnavut topluluklarının temsiliyle eşitlediği sonucuna vardı: *"Maalesef etnik çeşitlilik söz konusu olduğunda odak noktası çoğunlukla en büyük iki topluluktur. Milletvekilleri Kulübü'nün çalışmalarında da bunu görüyoruz. "Çeşitlilik ve etnik temsil hâlâ çok dar bir açıdan değerlendiriliyor ve bu aslında toplumun bir aynası."*

Kadın siyasetçilerle de toplumun kadının rolüne ilişkin algısı ve ondan beklentiler tartışıldı. Hepsi de toplumun ev ve aile bakımının tüm yükünü kadınlardan beklediğini ve kadınların geleneksel olarak bu beklentilere uyum sağladıklarını, dolayısıyla onları aktif profesyonel katılımdan ve özellikle de politik katılımdan caydırdığına işaret ediyor. Görüşmecilerden bazıları bu beklentiyi bizzat yaşadıklarını ifade etti. Bu konuda etnik Arnavut bir milletvekili şunları söyledi: *"En büyük acım bu yeni kariyerle çocuklarımı geride bırakmaktı, bunu diğer meslektaşarımla da çok konuşuyorum. Erkekler bu işe girerken aynı zihniyete sahip değiller... Biz kadınlar olarak kendimizi sınırlıyoruz. Ancak döneminin üçüncü gününde doğum yapan bir meslektaşım var. Ona bu dönem bir kahraman olduğunu düşündüğümü çünkü tüm kampanyayı hamileyken yürüttüğünü söyledim. Bu, aklımıza koyduğumuz her şeyi yapabileceğimizi gösteriyor."*

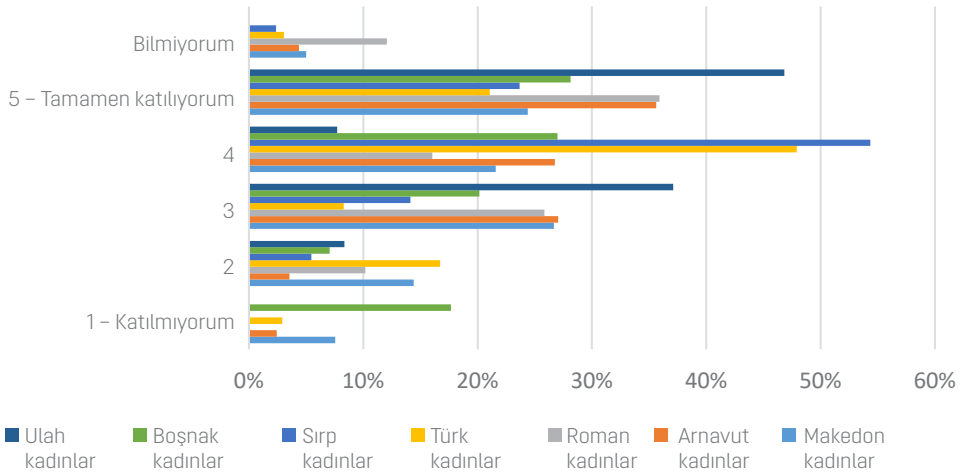
Tüm topluluklardan kadınların çoğunluğu, özellikle azınlık olmayan topluluklardan kadınların, Kuzey Makedonya'da siyasi ve kamusal yaşamda yeterince temsil edilmediğini ve daha fazla kadının siyasete katılmasının daha iyi olacağını söyledi. Öte yandan kadının hayatındaki birincil rolün anne ve eş olmasını da bekliyorlar.

1'den (katılmıyorum) 5'e (kesinlikle katılıyorum) kadar bir ölçekte, aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

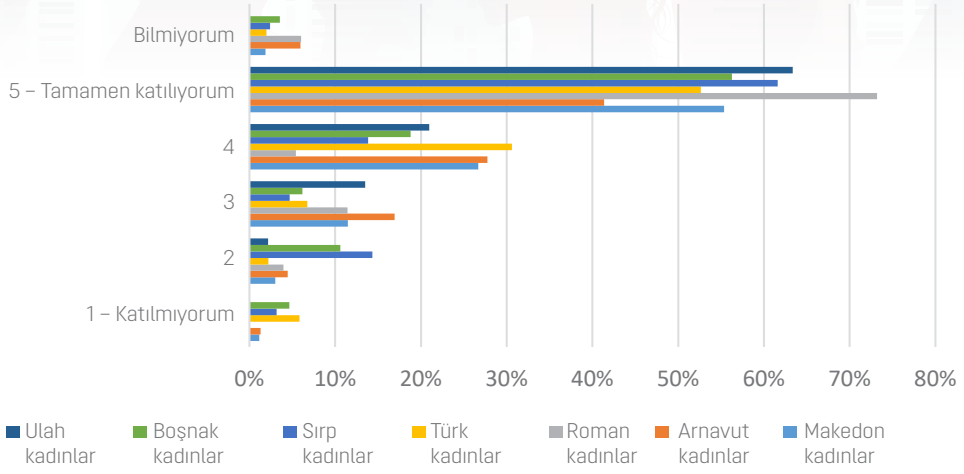
Grafik 32. Kuzey Makedonya'da kadınlar siyasi ve kamusal hayatta yeterince temsil edilmiyor (%)

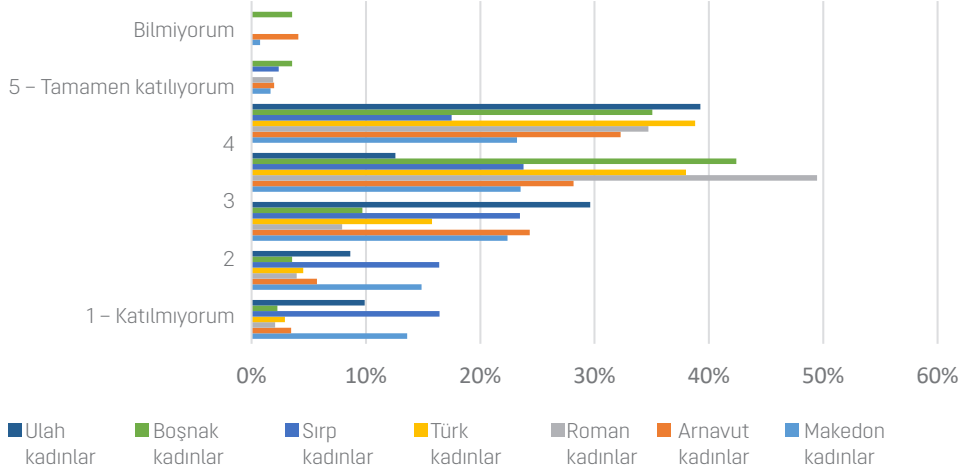
Grafik 33. Kuzey Makedonya'da çoğunlukta olmayan topluluklara mensup kadınların siyasi ve kamusal yaşamdaki temsili neredeyse görünmez (%)

Grafik 34. Ülkenin siyasi yaşamında daha fazla kadının yer alması ülke açısından daha iyi olur (%)

Grafik35. Kadınlar her şeyden önce iyi bir eş, anne olmalı ve ev işlerine bakmalı (%)

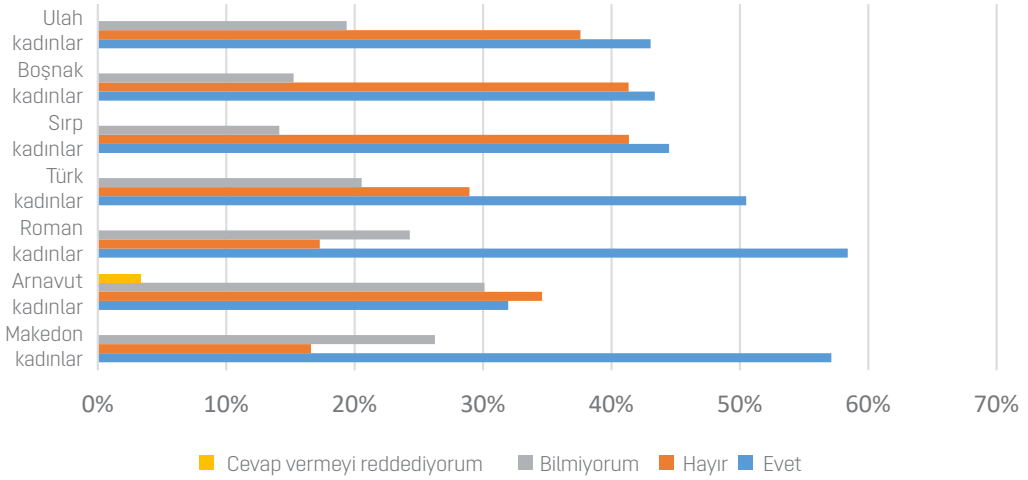
Anket ayrıca siyasi konularda güvenilir bilgi edinmenin önündeki olası dil engellerini de araştırdı. Azınlık topluluklardan kadınların önemli bir yüzdesi, farklı dil gruplarının kamu işleri, siyaset ve seçimler hakkında yeterli bilgi alamadığını belirtti. Yani Sırp ve Boşnak kadınların %41'i, Ulah kadınların %38'i bu konuda hemfikir, bunu Arnavut kadınların %35'i, Türk kadınlarının %29'u ve Roman kadınların da %17'si takip ediyor (Grafik 36).

Bu kadar büyük bir farkın nedeninin ne olduğuna inandıkları sorulduğunda, bu sorunu fark eden katılımcıların %28'i "siyasi aktörlerin her toplumun ana dilinde bilgi yayma konusuyla yeterince ilgilenmediğini", %20'si ise sorunun "kendi topluluklarının çıkarlarını

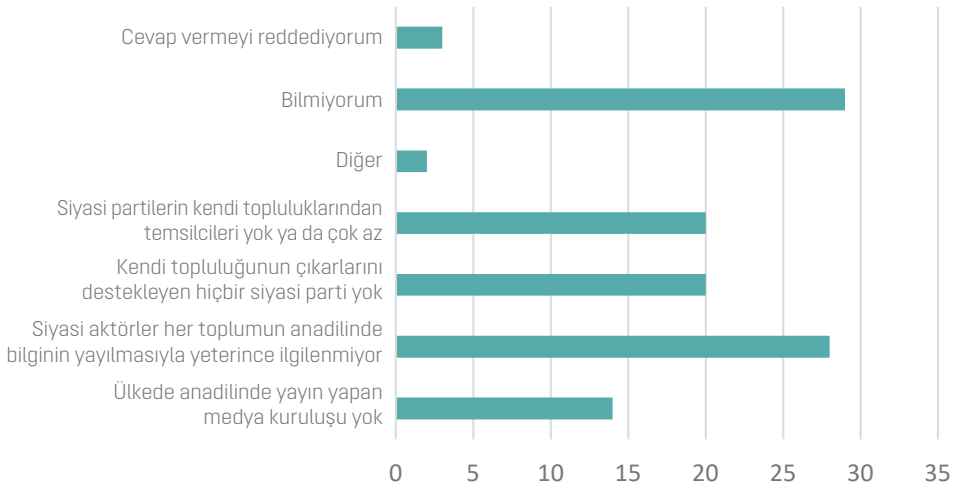
destekleyen hiçbir siyasi partinin bulunmadığı" veya "kendi topluluklarından siyasi partilerin temsilcilerinin bulunmadığı veya çok az olduğu" belirtti. Ülkede anadilinde medyanın bulunmadığını ankete katılanların %14'ü dile getirdi (Grafik 37).

Çoğunluk olmayan toplulukların neredeyse tamamındaki kadınların yaklaşık üçte biri veya daha fazlası, farklı dil gruplarının siyasi konular hakkında yeterli bilgi alamadığına inanıyor.

Grafik 36. Farklı (dil) gruplar devlet işleri, siyaset ve seçimler hakkında yeterli bilgiye sahip midir? (%)

Grafik 37. Boşluklar nelerdir? (%)

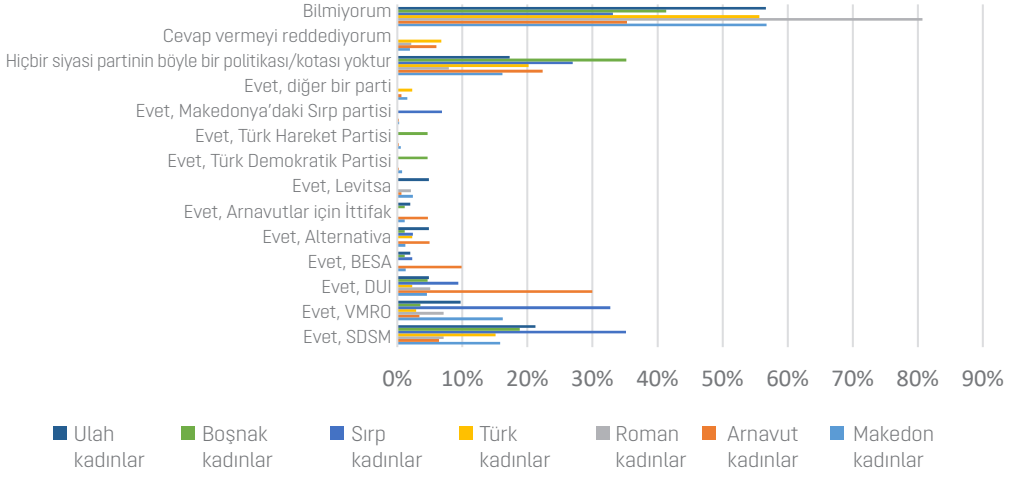
Tüm topluluklardan kadınların büyük bir kısmı, azınlık topluluklarından kadınların siyasi varlığını artırmaya yönelik politikalar uygulayan siyasi partilerin olup olmadığından haberdar değildir. Bu oran en yüksek Roman kadınlar arasında (%81) görülürken, bunu sırasıyla Makedon ve Ulah kadınları için %57, Türk kadınlar için %56, Boşnak kadınlar için %41 ve Arnavut ve Sırp kadınlar için %35 ve %33 takip ediyor. Tüm topluluklardan kadınların önemli bir yüzdesi, azınlık olmayan topluluklardan kadınların siyasette sayısının artırılması fikrini besleyen bir siyasi partinin bulunmadığına inanıyor; bu oran Roman kadınlar için %8, Makedon kadınlar için %16 ve %17, yani Ulah kadınlar Arnavut kadınlar için %22, Sırp kadınlar için %27 ve Boşnak kadınlar için %35'tir. Neredeyse tüm topluluklardan siyasi partileri belirten katılımcıların çoğu SDSM'yi öne çıkardı; yani Sırp kadınların %35'i, Ulah kadınların %21'i, Boşnak kadınların %19'u, Makedon kadınların %16'sı %7'si yani %6'sı. Roman ve Arnavut kadınların oranı sırasıyla (Grafik 38).

Görüşülen siyasetçiler, siyasi partilerin siyasette kadınların sayısının artmasında önemli bir rol oynadığı konusunda hemfikir. Bir milletvekili şu sonuca dikkat çekti: *"Siyasi partiler bu konuda kilit rol oynuyor. Benim geldiğim parti, son milletvekili seçimlerinde farklı branşlardan, farklı mesleklerden kadınların kalitesini tanıyıp, erkek-kadın, erkek-kadın...ı aday listesine koymuş bir anlayışa sahipti... Bu uygulama, son milletvekili seçimlerinde köprü oluşturdu. Kadın-erkek arasındaki uçurumu örnekleyerek diğer siyasi partilerin de kadınlara fırsat ve şans vermesi gerektiğini örnek gösterdi. Yerel yönetim alanında hâlâ kadınların yeterli temsili yok."* Milletvekili ayrıca, çoğunlukta olmayan topluluklara mensup kadınların siyasette güçlendirilmesi sorununun, belirli bir topluluğu temsil eden siyasi partiler aracılığıyla değil, sivil demokratik partiler aracılığıyla daha başarılı bir şekilde çözülebileceğini ifade etti.

Ancak hükümetten' etnik Arnavut olan bir temsilci, siyasi partilerdeki kadınların kendilerine ve siyasi partilerindeki diğer kadınlara hareket etmeleri ve ilerlemeleri için alan yaratma konusunda daha aktif, daha keskin ve daha çevik olmaları gerektiğini de vurguladı: *"Kişisel olarak, geçmişte daha fazla desteğim olsaydı, daha fazla parti yapısını, özellikle de kadın forumlarını, onları yeterince güçlü kılmak için etkilemeye çalışırdım, böylece parti üyesi erkekler kadınların fikirlerini göz ardı etmeden önce iki kez düşünürdü."*

Tüm topluluklardan kadınların çoğunluğu, çoğunlukta olmayan topluluklara mensup kadınların siyasetteki temsilini artırmaya yatırım yapan bir siyasi partiyi tanımiyor.

Grafik 38. Azınlık topluluklarından kadınların üyeliğini/temsilini artırmaya yönelik politika yürüten veya kota belirleyen herhangi bir siyasi parti biliyor musunuz? (%)

Tüm topluluklardan kadınlar, çoğunlukta olmayan topluluklardan gelen ve ulusal politika dahil olan kadınların etkileme gücüne sahip olup olmadığı konusunda temel olarak bölünmüş durumda. Böylece, olumlu tepkilerin en yüksek yüzdesi Sırp kadınlar (%40) ve Boşnak kadınlar (%38) arasında gözlemlendi; bunu Arnavut kadınlar (%34), Makedon kadınlar (%33), Roman kadınlar (%31), Türk kadınlar (%28) ve Ulah kadınlar (%26) izledi. Buna karşılık, Ulah kadınların yarısı (%53) azınlık topluluklarına mensup kadınların siyaseti etkileme gücüne en şüpheli yaklaşıyor. Bunu Makedon ve Sırp kadınlar takip ediyor; %42'si, Türk ve Boşnak kadınların %38 ve %37'si, Roman kadınların %33'ü ve Arnavut kadınların %30'u çoğunluk olmayan topluluklardan kadın siyasetçilerin kamu-daki rollerinde etkili olduğuna inanmıyor; (Grafik 39).

Çoğunlukta olmayan topluluklardan kamusal rollerde çalışan kadınların, kadınların konumu açısından önem taşıyan konular üzerinde çalışıp çalışmadıkları sorusuna verdikleri yanıtlar da bölünmüş durumda. Dolayısıyla Boşnakların yarısı (%54) bir azınlık topluluğuna mensup kadın politikacıların çalışmalarında kadın sorunlarını desteklediğine inanırken, diğer topluluklarda bu oran daha düşüktür - Arnavut kadınlar arasında %41, Makedon kadınlar arasında %36, Sırp ve Roman kadınlar arasında %31, Ulahkadınlar arasında %26, Türk kadınları arasında ise %23'tür. Sonuç olarak, Sırp kadınlarının %45'i

ve Roman ve Ulah kadınlarının %42'si (Grafik 40), çoğunluk olmayan topluluklardan kadınların siyasi rollerinde kadınların sorunları üzerinde çalıştıklarına inanmıyor.

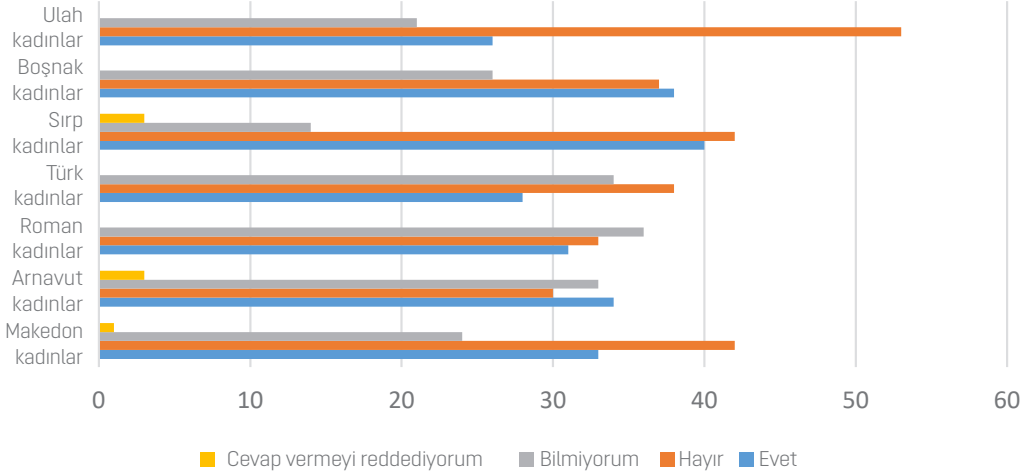
Görüşülen kadın politikacılar, yalnızca azınlık topluluklarından kadınların değil, genel olarak kadınların da siyaseti etkileme gücünün erkeklere kıyasla daha az olduğu konusunda hemfikir. Dahası, bunların hepsi, bunun önemli ölçüde, toplumumuzda kadın ve erkeklerin sahip olduğu ve karar alma uygulamalarıyla doğrudan ilişkili olan farklı yaşam tarzları ve geleneksel cinsiyet rolleri tarafından koşullandırıldığını ileri sürüyorlar. Bu anlamda, daha küçük bir topluluğun üyesi olan bir milletvekili şunları söyledi: *"Siyaset, öğle veya akşam yemeğinde, mesai saatleri dışında, restoranlarda kararlaştırılır. Gerçek şu ki, kadınlar bu tür alanlarda önemli ölçüde daha az mevcut. Toplantının mesai saatleri dışında da devam ettiği ancak kadın siyasetçilerin evde aile sorumlulukları olduğu için toplantılara katılmadıkları çok sayıda örnek var."*

Etnik Arnavut bir siyasetçi ayrıca, sadece sosyal çevrenin değil, aynı zamanda erkek meslektaşlarının da kadınların siyasi güçlerini kullanmalarında sıklıkla engel oluşturduğunu ifade etti: *"Belki partimde siyasi olarak aktif olmak isterim ama erkek meslektaşlarım bunu gördüklerinde ilerleme hırsınız varsa önünüze engeller koyarlar çünkü yetenekli kadınlardan çok nefret ederler."* Bu bağlamda etnik Arnavut bir milletvekili şunları ekledi: *"Kurumlarda kadınlar var, ancak kararların alındığı pozisyonlarda yok. Nerede yapılacak iş varsa kadın oradadır; metanın ve gücün olduğu yerde insanlar da vardır."* Ancak görüşülen bazı kişiler, çoğunluk olmayan topluluklardan kadınların konu siyasi nüfuz olduğunda dezavantajlı konumda olduğunu vurguladı ve bunu çeşitli faktörlere bağladı. Etnik Arnavut bir milletvekili şunları söyledi: *"Kadınlar, özellikle küçük topluluklarda, çevrelerinden yeterince ilgi ve destek alamıyorlar, yeterli eğitime sahip değiller, vb."*

Ancak siyasi gücü kendi toplumlarındaki kadınların karşılaştığı belirli sorunlara odaklama ihtiyacı söz konusu olduğunda, görüşülen kişilerin algısında bazı farklılıklar ortaya çıkıyor. Bir milletvekili, öncelikle kentli ve kırsal kadınlar arasında bir fark gördüğünü, etnik köken söz konusu olduğunda ise Roman kadınların diğer topluluklardan kadınlara göre daha fazla ayrımcılığa uğradığını ifade etti: *"Kadınlardan bahsederken tüm kadınlardan bahsediyorum. Kendi topluluğuma mensup kadınlar hakkında nadiren özel olarak konuşuyorum ve bu nedenle topluluğumdan sık sık olumsuz yorumlar alıyorum... Etnik köken açısından, Roman kadınlarla diğer topluluklardan kadınlar arasındaki fark açıkça görülüyor."*

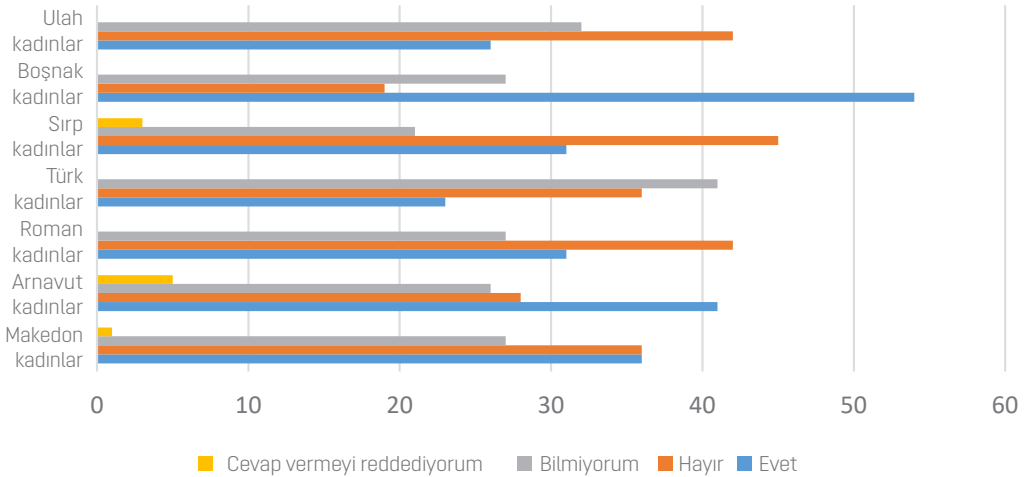
Tüm topluluktan kadınlar, azınlık topluluklarından kadınların siyasette etki gücüne sahip olup olmadığı konusunda bölünmüş durumda.

Grafik 39. (Ulusal siyasette) kamusal bir rol oynayan, çoğunluk olmayan topluluklara mensup kadınların etkileme gücüne sahip olduğunu düşünüyor musunuz? (%)

Tüm topluluktan kadınlar, azınlık topluluklarından kadın politikacıların çalışmalarında kadın sorunlarını destekleyip desteklemedikleri konusunda temel olarak bölünmüş durumdadır.

Grafik 40. (Ulusal siyasette) herhangi bir kamusal rol üstlenen, çoğunluk olmayan topluluklara mensup kadınların, kadınlar için önemli olan konularda çalıştığını düşünüyor musunuz? (%)

Tüm toplumlardaki kadınların büyük çoğunluğu *“kadınların iyi politikacı olabileceğine ve seçimlere katılmaya teşvik edilmesi gerektiğine”* inanıyor. Sırasıyla %91 ve %90 ile Ulah ve Makedon kadınları arasında yüksek bir oran gözlenirken, bunu Sırp kadınların %85’i, Türk kadınların %84’ü, Boşnak kadınların %83’ü, Arnavut kadınların %78’i ve Roman kadınların %68’i takip ediyor. Kısmen veya tamamen katılanlar bu ifadeye katılmaktadırlar (Grafik 41).

Benzer şekilde, tüm toplumlardan kadınların çoğu, ebeveynlerinin/partnerlerinin görüşleri ne olursa olsun, kadınların siyasete dahil olmak isteyip istemedikleri konusunda bağımsız bir karar vermesi gerektiğine inanıyor. Türk kadınlarının yaklaşık %80 veya daha fazlası (%87), Sırp kadınları (%87), Makedon kadınları (%86), Boşnak kadınları (%80) ve Ulah kadınları (%79) bu algıya kısmen veya tamamen katılıyor. Bu görüş Arnavut kadınların %67’si, Roman kadınların ise %62’si tarafından paylaşıyor (Grafik 42).

Kadınların eşit haklara sahip olması ve erkekler gibi siyasi makamlara seçilme fırsatlarının sağlanması açısından da destek oldukça yüksek. Bu bakış açısı hemen hemen tüm topluluklardan kadınların %80 veya daha fazlası tarafından destekleniyor: Ulah kadınların %94’ü, Sırp kadınlarının %93’ü, Makedon kadınlarının %92’si, Türk kadınlarının %86’sı, Boşnak kadınların %83’ü ve Arnavut kadınların %80’i bu bakış açısını destekliyor. Bu oran Roman kadınlar arasında %64’lük oranla biraz daha düşüktür (Grafik 43).

Ayrıca, *“erkekler kadınlardan daha iyi liderdir”* ifadesine katılmayan kadınların yüzdesi, %28’inin bu görüşe katılmadığı Arnavut kadınları hariç, tüm topluluklarda %43’lük oranla daha yüksektir. Erkeklerin kadınlardan daha iyi liderler olduğunu düşünmeyen kadınların yüzdesi, tam tersini düşünen kadınlara göre yaklaşık dört kat daha fazladır ve bu oran Makedon kadınları arasındadır (%61 erkeklerin kadınlardan daha iyi liderler olduğuna katılmazken, %16 katılıyor veya tamamen katılıyor), Roman kadınlar (%43 katılmıyorum ve %10 katılıyor veya tamamen katılıyor) ve Ulah kadınları (%53 katılmıyorum ve %14 katılıyor veya tamamen katılıyor). Sırp toplumunda erkeklerin kadınlardan daha iyi liderler olduğuna katılmayan veya tamamen katılmayan kadınların yüzdesi %57 iken, aksini düşünenlerin oranı neredeyse iki kat daha düşük, yani %27. Boşnak kadınların yüzde 37’si erkeklerin kadınlardan daha iyi lider olduğuna inanmıyor, yüzde 28’i ise öyle olduğuna inanıyor. Bu ifadeye katılmayan Türk kadınlarının yüzdesi (%40), bu ifadeye katılan kadınlardan (%37) yalnızca 3 puan daha yüksektir (Grafik 44).

Ancak *“kadınların büyük sorumluluklardan korktuğu”* iddiasına toplumlar farklı yanıtlar veriyor. Yani Roman (%60), Makedon (%56), Ulah (%55) ve Boşnak (%48) topluluklarına mensup kadınların çoğunluğu kadınların daha büyük sorumluluk almaktan korktuklarına inanmazken, Türk toplumunun çoğunluğu kadınlar (%58), Arnavut kadınlar (%51) ve Sırp kadınlar (%31) bunun tersini düşünüyor (Grafik 45).

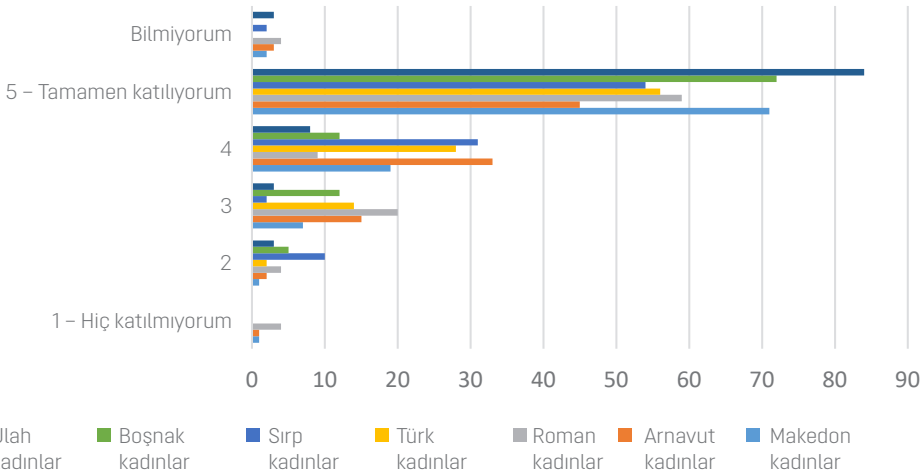
Bir milletvekili, bir röportajda, kadınların siyasete dahil olduklarında genellikle aldıkları desteğin esas olarak bireysel aile değerleri ve uygulamaları meselesi olduğunu, ancak etnik kökene bakılmaksızın kırsal kesimdeki kadınlar arasında belirli bir

modelin görülebildiğini belirtti: *"Bunun oldukça bireysel olduğunu düşünüyorum, ancak azınlık topluluklarının bu konuda daha az hoşgörülü olduğu yönünde belirli bir kalıp yargı var. Deneyimlerime göre onlar (azınlık kadınları) her zaman destekleniyor, ileri adım attıkları için saygı görüyorlar, dolayısıyla bu kalıp yargıya katılmıyorum. Artık kırsal ve kentsel ortamlar arasındaki stereotiplerin burada farklılıklar gösterebildiğini görüyoruz, çünkü daha küçük olan ortam daha kapalıdır, çünkü geleneksel köklerini korurlar. Ancak kırsal ortamların daha kapalı ve geleneksel köklerin korunduğu akıld tutulduğunda, kırsal ve kentsel ortamlar arasında destek farkı ortaya çıkabilir. Makedon nüfusunun yoğun olduğu kırsal alanlarımız var ama buraların içme suyu, yeni doğan bebekler için yıkanacak suyu yok. Bu şartlarda yaşayan kadınlar Üsküp'e nasıl gelip siyasete dahil olacaklarını düşünmüyorlar... Gelin bu kadınların siyasete girmeleri için aileleri tarafından ne kadar destekleneceklerini konuşalım, hiç desteklenmeyecekler."*

Bu düşünceler doğrultusunda, etnik Arnavut olan bir hükümet temsilcisi, kadınların kariyerlerinde ailelerinden alabilecekleri desteğe rağmen toplumun ciddi bir engel teşkil edebileceğine dikkat çekti: *"Desteğe sahip olduğum için şanslıyım. Aileme ve bana hiçbir zaman kardeşimden farklı davranılmadı ama evden ayrıldığım anda kendi yerim için savaşmam gerektiğini anladım..."*

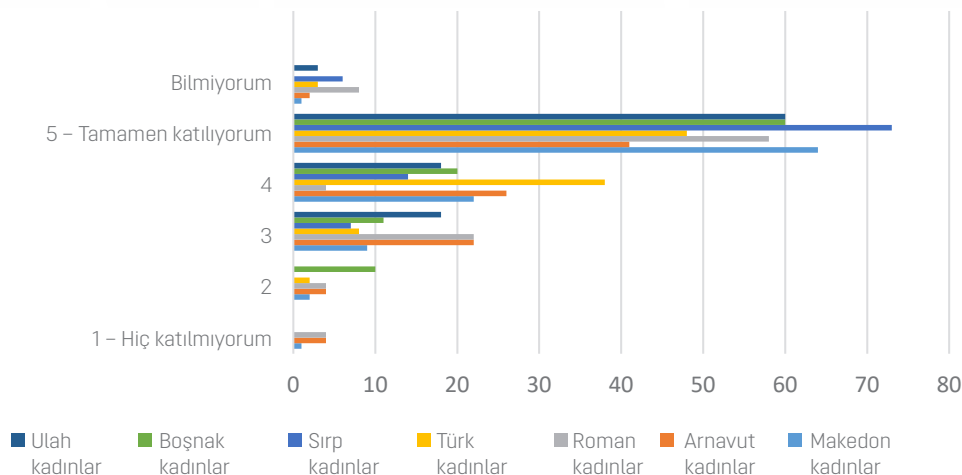
Tüm etnik topluluklardan kadınlar, kadınların iyi politikacı olabileceğine ve aday olmaları konusunda teşvik edilmeleri gerektiğine inanıyor.

Grafik 41. Lütfen aşağıdaki cümleyi 1'den (hiç katılmıyorum) 5'e (tamamen katılıyorum) kadar değerlendirin: Kadınlar iyi politikacı olabilir ve aday olmaya teşvik edilmelidir (%)

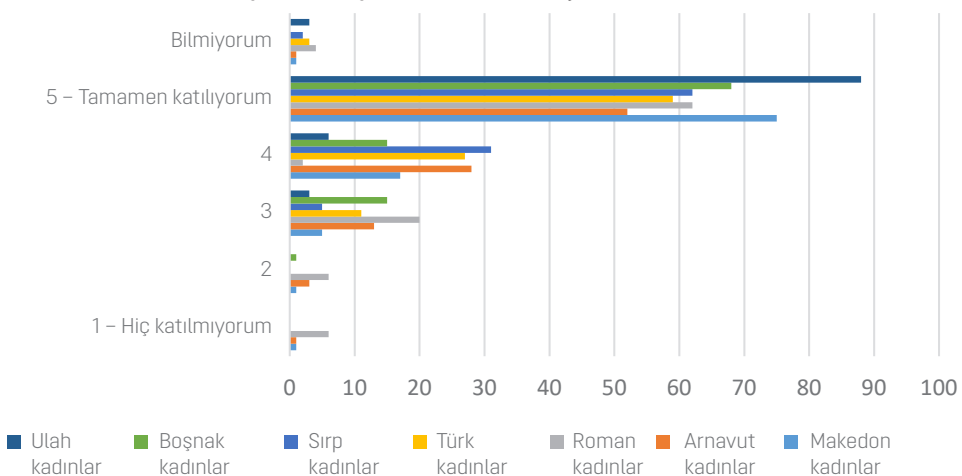
Siyasete katılma kararı kadınların sorumluluğunda olmalıdır.

Grafik 42. Lütfen aşağıdaki cümleyi 1'den (hiç katılmıyorum) 5'e (tamamen katılıyorum) kadar değerlendirin: Kadınlar ebeveynlerinin/partnerlerinin görüşleri ne olursa olsun siyasete dahil olmalı (%)

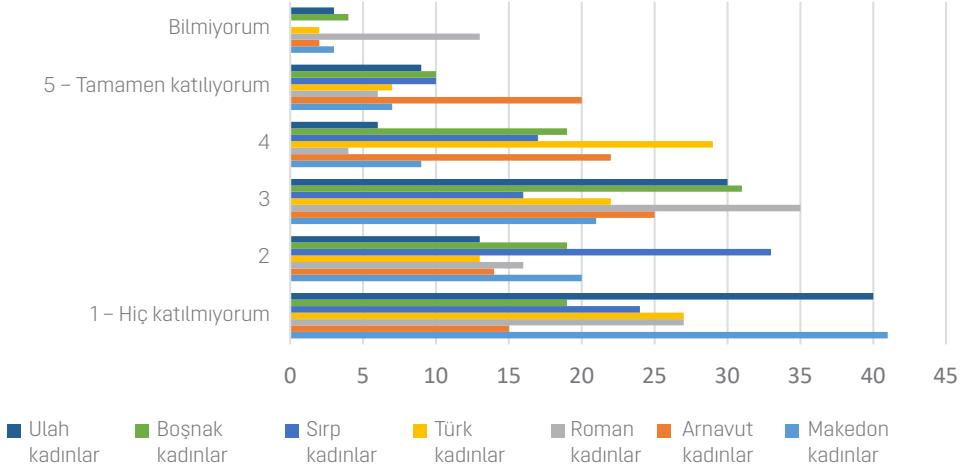
Kadınlar siyasi makamlara seçilme konusunda erkeklerle eşit haklara ve fırsatlara sahip olmalıdır.

Grafik 43. Lütfen aşağıdaki cümleyi 1'den (hiç katılmıyorum) 5'e (tamamen katılıyorum) kadar değerlendirin: Siyasi göreve seçilmek için kadınlar erkekler karşısında eşit fırsatlara sahip olmalıdır. (%)

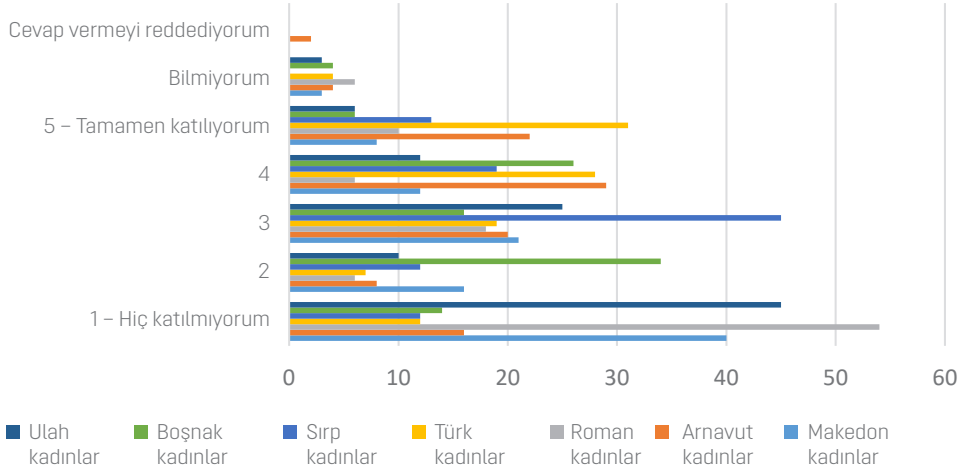
Arnavut kadınları dışındaki tüm topluluktan kadınların çoğunluğu, erkeklerin kadınlardan daha iyi lider olduğuna inanmıyor.

Grafik 44. Lütfen aşağıdaki cümleyi 1'den (hiç katılmıyorum) 5'e (tamamen katılıyorum) kadar değerlendirin: Erkekler kadınlardan daha iyi liderlerdir (%)

Toplumlar, kadınların büyük sorumluluk almaktan korkup korkmadıkları konusunda farklı algılara sahip.

Grafik 45. Lütfen aşağıdaki cümleyi 1'den (hiç katılmıyorum) 5'e (tamamen katılıyorum) kadar puanlayınız: Kadınlar büyük sorumluluktan korkar (%)

Tüm topluluklardan kadınların çoğunluğu, kadının toplumdaki konumunun iyileştirilmesini destekleyen bir adaya oy vereceklerini belirttiler. Bu adayların en büyük destekçileri Türk kadınlar (%81), Sırp kadınlar (%78) ve Ulah kadınlar (%78) olurken, onları Roman kadınlar (%74), Boşnak kadınlar (%74) ve Makedon kadınlar (%71) takip ediyor. Arnavut toplumundaki kadınlara gelince, çoğunluk cinsiyete duyarlı programı olan bir adaya da oy verecek olsa da bu oran diğer topluluklara göre (%54) biraz daha düşük (Grafik 46).

Ayrıca kadınlar oybirliğiyle kadınların ihtiyaçlarını daha iyi savunacaklarını belirttiler. Tüm topluluklardan kadınların %70'inden fazlası; yani Boşnak ve Ulah kadınların %87'si, Sırp kadınların %83'ü, Roman ve Makedon kadınların %82'si, Türk kadınlarının %74'ü ve Arnavut kadınların %72'si bu ifadeye katılıyor veya tamamen katılıyor (Grafik 47).

Kadın politikacıların kendi toplumlarındaki kadınların ihtiyaçlarını daha iyi temsil edeceğine inanıp inanmadıkları daha spesifik olarak sorulduğunda da aynı düzeyde olumlu yanıt alındı. Yani Türk toplumundaki kadınların %88'i bu ifadeye katılıyor veya tamamen katılıyor, bunu %84 ile' Ulah kadınları, %83 ile' Boşnak kadınları, %81 ile' Makedon kadınları, %80 ile' Roman kadınları, %77 ile' Arnavut kadınları ve yüzde 76' ile Sırp kadınları takip ediyor. (Grafik 48).

Kadınların çoğunluğu ayrıca, kadınların siyasete daha fazla dahil olması durumunda ülkedeki siyasi yaşamın daha az yozlaşmış ve daha az şiddet içeren bir ortam olacağını iddia ediyor. Şöyle ki, Arnavut ve Boşnak kadınların %70'i kadınların siyasi yaşamı daha az yozlaşmış hale getireceği konusunda hemfikir veya tamamen katılıyor, bunun yanı sıra Makedon kadınların %61'i, Türk kadınların %57'si, Ulah kadınlarının %53'ü, Sırp kadınların %52'si ve Roman kadınların %37'si bu ifadeye katılıyor (Grafik 49). Kadınların siyasi yaşamı daha az şiddet içeren bir hale getireceği ifadesine ne ölçüde katıldıkları sorulduğunda da benzer bir yanıt alındı; Boşnak kadınların %77'si, Arnavut kadınların %75'i Sırp kadınların ve Makedon kadınların %69'u, Türk kadınların %65'i, Ulah kadınların %55'i ve Roman kadınların %37'si katılıyor ya da kesinlikle katılıyor; (Grafik 50).

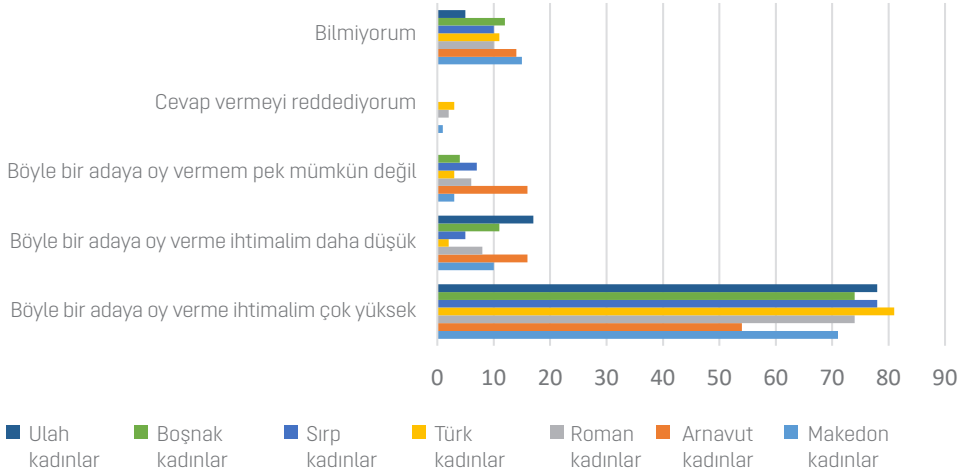
Kadınlar ayrıca kadın politikacıların ülkedeki sosyal koruma durumuna daha bağlı olduklarını düşünüyor. Tüm toplumlardaki kadınların %60'ından fazlası kadın siyasetçilerin sosyal koruma politikalarını güçlendireceğine inanıyor. Buna göre Boşnak kadınların %77'si bu ifadeye katılıyor ya da tamamen katılıyor, bunu Arnavut kadınların %73'ü, Makedon kadınların %70'i, Ulah kadınların %64'ü, Roman ve Türk kadınların %63'ü ve Sırp kadınların %61'i takip ediyor. (Grafik 51).

Bu sonuç doğrultusunda görüşülen milletvekillerinden biri, kadınların siyasete katılma kriterlerinin erkeklere yönelik kriterlerden farklı olduğunu, bunun da kadınların siyasi kariyer arayışında ek bir engel olduğunu açıklamıştır. Şöyle konuştu: *"Kadın olarak her şeyle yargılanacaksınız... Bir erkeğin eleştirmeyeceği her şeyle eleştirileceksiniz. Erkekler sadece maddi istismar durumunda eleştiriliyor, kadınlar ise her şey için. Balkanlarda Edi Rama adında, alametifarıkası rengarenk çorapları ve kısa pantolonları olan bir siyasetçimiz var ve bu ona sempatiyle bakılıyor, eşsiz olduğu, farklı olduğu, kopyalanamayacağı, karizmasının bu*

olduğu söyleniyor. Bunu yaptığımı hayal edin... İnsanlar benim rengarenk Noel çoraplarım hakkında konuşmaya başlayıncaya kadar dakikaları saymak ister misiniz?..”

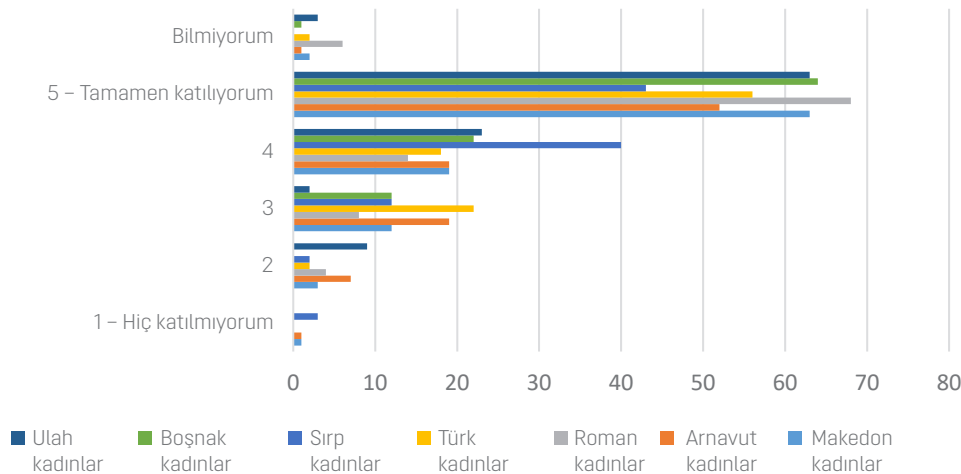
Tüm topluluklardan kadınların çoğunluğu, programlarında kadının toplumdaki konumunun iyileştirilmesine yönelik desteğe yer veren adaylara oy veriyor.

Grafik 46. Programında kadının toplumdaki konumunu geliştirmeye yönelik faaliyetlere yer veren bir adaya oy verir misiniz? (%)

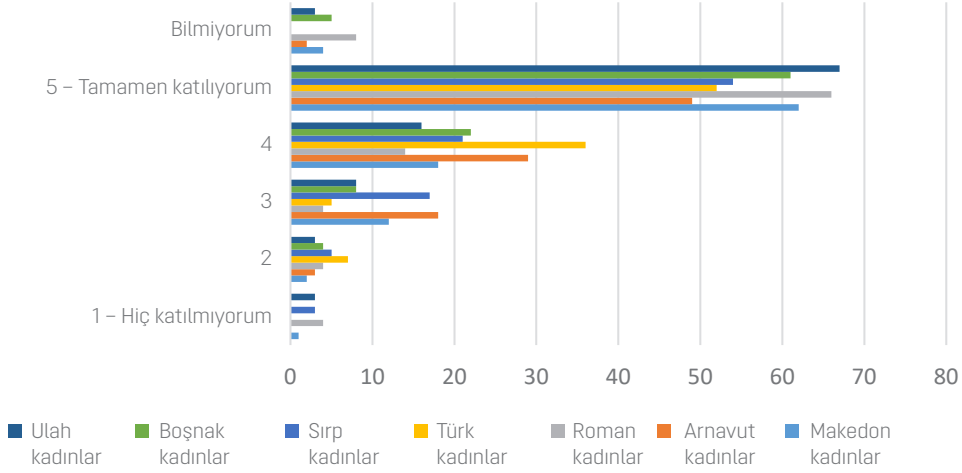
Kadınlar oybirliğiyle kadın siyasetçilerin ihtiyaçlarını daha iyi temsil edeceği konusunda hemfikir.

Grafik 47. Lütfen aşağıdaki cümleyi 1'den (hiç katılmıyorum) 5'e (tamamen katılıyorum) kadar değerlendirin: Kadınlar, kadınların ihtiyaçlarını daha iyi temsil edecektir (%)

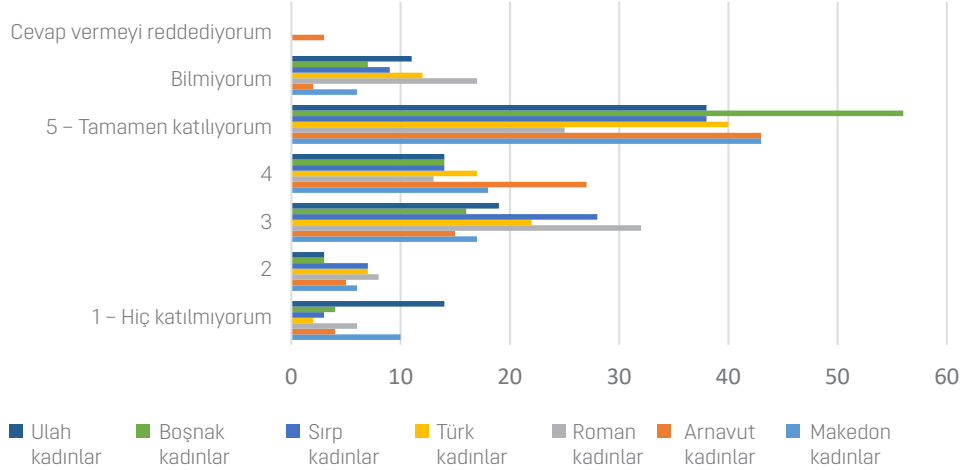
Kadınlar, kadın politikacıların kendi toplumlarındaki kadınların ihtiyaçlarını daha iyi temsil edeceklerine inanıyor.

Grafik 48. Lütfen aşağıdaki cümleyi 1'den (hiç katılmıyorum) 5'e (tamamen katılıyorum) kadar değerlendirin: Kadınlar kendi toplumlarındaki kadınların ihtiyaçlarını daha iyi temsil edecektir

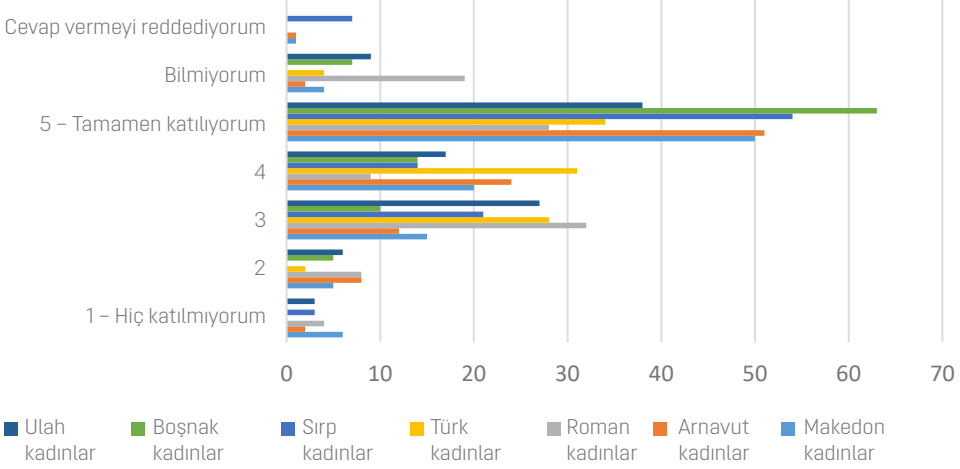
Kadınlar, kadın politikacıların siyasi yaşamı daha az yozlaşmış hale getireceğine inanıyor.

Grafik 49. Lütfen aşağıdaki cümleyi 1'den (hiç katılmıyorum) 5'e (tamamen katılıyorum) kadar değerlendirin: Kadınlar siyasi hayatı daha az yozlaşmış hale getirecektir (%)

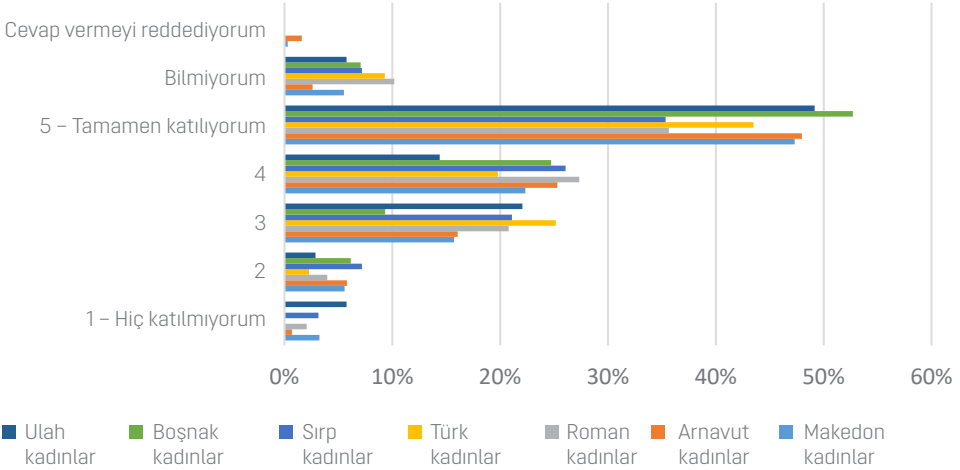
Kadınlar, kadın politikacıların siyasi yaşamı daha az şiddet içeren bir hale getireceğine inanıyor.

Grafik 50. Lütfen aşağıdaki cümleyi 1'den (hiç katılmıyorum) 5'e (tamamen katılıyorum) kadar değerlendirin: Kadınlar siyasi hayatı daha az şiddet içeren hale getirecektir (%)

Kadın politikacılar ülkede sosyal korumayı güçlendirecek.

Grafik 51. Lütfen aşağıdaki cümleyi 1'den (hiç katılmıyorum) 5'e (tamamen katılıyorum) kadar değerlendirin: Kadınlar sosyal koruma politikalarını güçlendirecektir (%)

Katılımcılara ayrıca kadınların erkekler kadar etkili olmayacağına ve savundukları politikaları erkekler kadar uygulayamayacaklarına inanıp inanmadıkları da soruldu. Sonuçlar, neredeyse tüm topluluklardaki kadınların çoğunun bu ifadeye katılmadığını gösteriyor. Yani Roman kadınların yarısı (%55), Sırp kadınların %53'ü ve Makedon kadınların %51'i yanı sıra Boşnak kadınların %42'si ve Ulah kadınların %35'i bu ifadeye belli ölçüde katılmıyor. Öte yandan Arnavut kadınların %51'i kadınların erkekler kadar etkili olamayacağına ve politikalarını uygulayamayacaklarına katılıyor ya da tamamen katılıyor, %20'si ise tam tersini düşünüyor. Bu ifadeye katılan Türk kadınlarının yüzdesi katılmayanların yüzdesine eşittir, yani sırasıyla %29 ve %30 (Grafik 52).

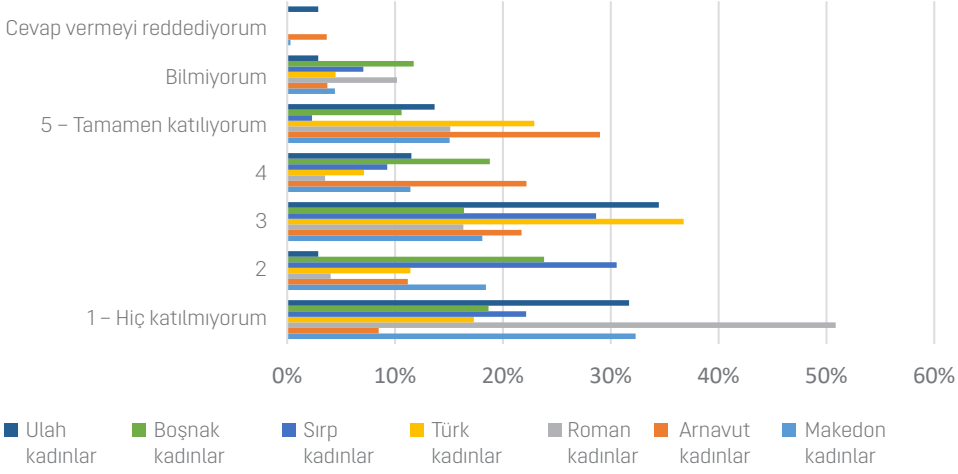
Siyasette erkeklerin siyasette kadınlar adına kararlar aldığı ifadesine yalnızca Roman kadınların (%47) ve Makedon kadınların (%37) çoğunluğu katılmamakta, diğer topluluklardan kadınların çoğunluğu ise belli bir dereceye kadar katılmaktadır. Ulah kadınların üçte ikisi (%65), Türk kadınlarının yaklaşık yarısı (%55), Arnavut kadınların %54'ü, Sırp kadınların %49'u ve Boşnak kadınların %43'ü erkek politikacıların kadın meslektaşları hakkında kararlar aldığına inanıyor (Grafik 53).

Ancak konu kadınların siyasetteki gerçek etkisine ilişkin algıya geldiğinde kadınlar bölünmüş durumda. Arnavut (%42), Makedon (%37) ve Sırp (%31) toplulukları arasında kadınların siyasette biraz etkili olduğuna inanan kadınların oranı, öyle olmadığına inananlara göre daha yüksek bir yüzdeye sahip (sırasıyla %23, %20 ve %11). Buna karşılık, diğer topluluklarda algı tam tersi; Roman kadınların %42'si, Ulah kadınların %34'ü, Türk kadınların %30'u ve Boşnak kadınların %28'i kadınların siyasette çok az etkisi olduğuna veya hiç etkisi olmadığına inanıyor. Kendi topluluklarından aksini düşünen kadınların oranı daha düşüktür (Roman kadınların %15'i, Ulah kadınların %21'i, Türk kadınların %19'u, Boşnak kadınların %18'i). Ancak önemli sayıda kadın bu konuda kararsız kalıyor: Sırp kadınların %59'u, Boşnak kadınların %54'ü, Ulah kadınların %45'i, Türk kadınların %42'si, Makedon kadınların %39'u, Roman kadınların %37'si ve Arnavut kadınların %28'i (Grafik 54).

Bu algıyı yansıtan bir milletvekili, kadınların değişim başlatmaya ve görevlerini yerine getirmeye çalışırken karşılaştıkları belirli bir engelle ilgili deneyimini paylaştı: "Geleneksel olarak Makedon siyasetinde hepimizin bildiği bir söz vardır: 'Yapma', 'Dalgalanma', suyun kanla dolu, dikenli olmasına bakılmaksızın, suyu hareketsiz tutmak anlamına gelir. Aynı şey erkekler için de geçerli ama geleneksel olarak daha çok kadınlara yönelik olduğunu düşünüyorum. Çünkü kültür gereği bu onlara doğal geliyor, yalvarın ve ısrar etmeyin."

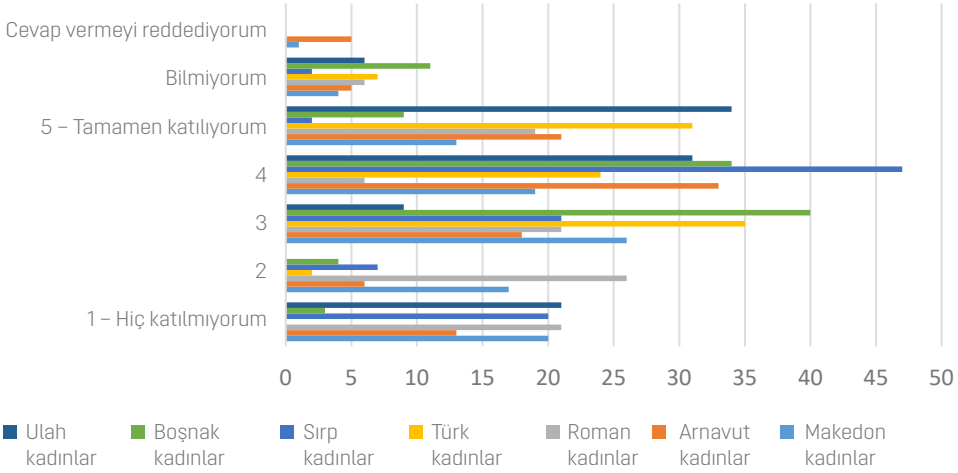
Kadınların çoğunluğu, kadın siyasetçilerin politikalarının uygulanmasında erkekler kadar etkili olamayacağına inanmıyor. Arnavut kadınları bir istisna oluştururken çoğunluk aksini düşünüyor.Türk kadınları bu konuda ikiye bölünmüş durumda.

Grafik 52. Lütfen aşağıdaki cümleyi 1'den (hiç katılmıyorum) 5'e (tamamen katılıyorum) kadar değerlendirin: Kadınlar erkekler kadar etkili olamayacak ve politikalarını uygulayamayacaktır (%)

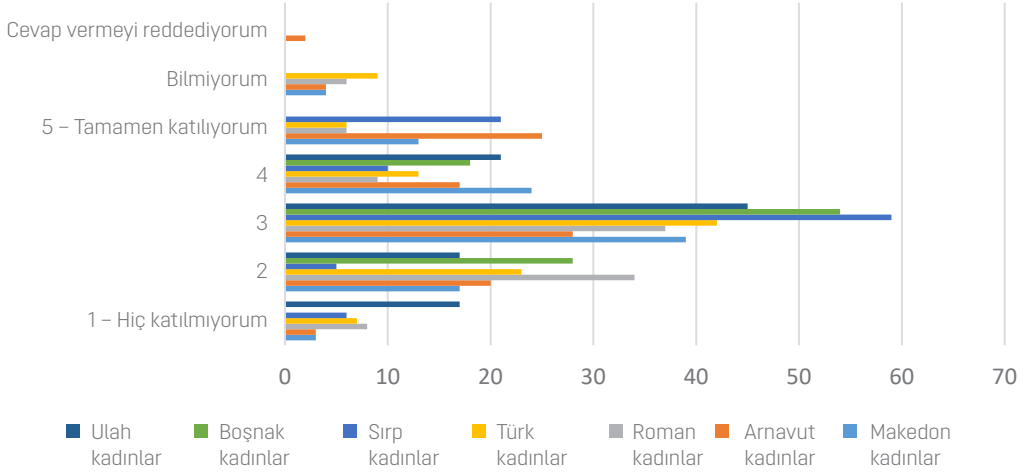
Hemen hemen tüm topluluklardaki kadınların çoğunluğu siyasette erkeklerin siyasette kadınlar adına kararlar aldığına inanıyor. Roman ve Makedon kadınların çoğunluğu bunun tersini düşünüyor.

Grafik 53. Lütfen aşağıdaki cümleyi 1'den (hiç katılmıyorum) 5'e (tamamen katılıyorum) kadar değerlendirin: Siyasette erkekler kadınlar adına karar verir (%)

Çoğu kadın, kadınların siyasette ne kadar etkili olduğu konusunda kararsız. Farklı topluluklardan bu konuda belirli bir görüşe sahip kadınların yüzdesi bir bölünmeye işaret ediyor.

Grafik 54. Lütfen aşağıdaki cümleyi 1'den (hiçbir etkimleri yoktur) 5'e (çok etkilidirler) kadar değerlendirin: Kadınların siyasette ne kadar etkili olduğunu düşünüyorsunuz? (%)

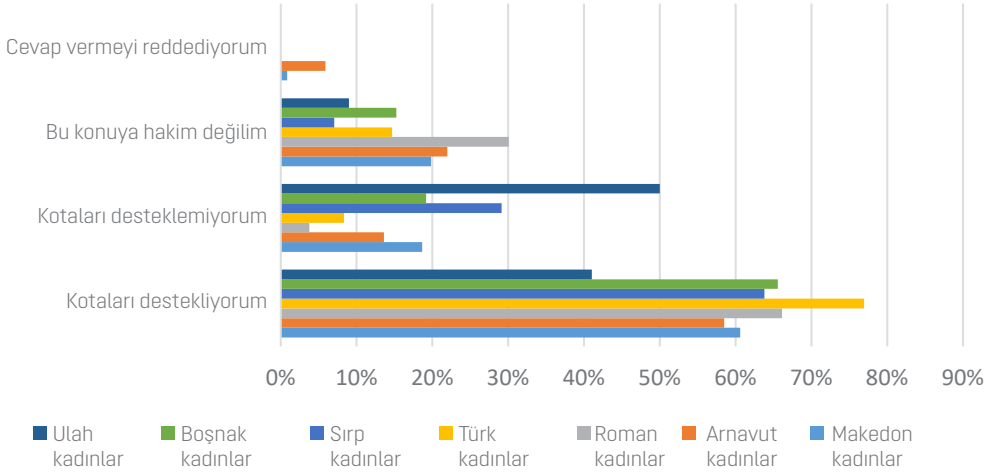
Neredeyse tüm topluluklardaki kadınların yarısından fazlası, kadınların siyasi partilerin aday listelerinde temsil edilmesine ilişkin zorunlu kotaları destekliyor. Yani Türk kadınlarının %77'si, Roman ve Boşnak kadınların %66'sı, Sırp kadınların %64'ü, Makedon kadınların %61'i ve Arnavut kadınların %59'u kota uygulanmasından yana. Ulah topluluğundan kadınlar bir istisnadır; bunların yarısı (%50) kotalara karşı iken, %41'i ise kota uygulanmasını destekliyor. Ayrıca Sırp kadınların yüzde 29'u, Boşnak ve Makedon kadınların %19'u, Arnavut kadınların %14'ü, Türk kadınların %8'i ve Roman kadınların da %4'ü kotalara karşı çıkıyor. Ancak katılımcıların önemli bir yüzdesi, yani Roman kadınların %30'u, Arnavut kadınların %22'si, Makedon kadınların %20'si, Türk ve Boşnak kadınların %15'i, Ulah kadınların %9'u ve Sırp kadınlarının %7'si bu konuya hakim olmadıklarını belirtiyor (Grafik 55).

Kotayı desteklemeyen kadınlara ayrıca durumlarını açıklamaları istendiğinde, neredeyse yarısı (%47) aday listesinde yer almak için cinsiyetin kriter olmaması gerektiğini söyledi. Ayrıca %18'i kadınların zaten erkeklerle eşit siyasi haklara sahip olması nedeniyle kotaya gerek olmadığını, %14'ü bir siyasi partinin aday listesini istediği gibi düzenleme hakkına sahip olduğunu, %6'sı kadın siyasetçilerin denetim altında olduğunu söyledi. Kadınların siyasette erkeklere göre daha az temsil edilmesinin normal olduğunu düşünenlerin oranı yalnızca %3'tür (Grafik 56).

Görüşülen kadın siyasetçilerin kotaların faydası ve kullanımına ilişkin algıları ve siyasette kadın sayısını korumanın ve artırmanın alternatif bir yolu olup olamayacağına ilişkin görüşleri farklılık gösteriyor. Bir milletvekili şöyle dedi: *“Masada daha fazla kadın varsa, sandalye ekleyin, neden kota kullanıyorsunuz?”* Yönetimdeki erkeklerin oluşturduğu bir grupta, iki kadının oturmasına izin verildiğinde hemen şu soru ortaya çıkıyor: - *‘Oraya nasıl geldiler?’* ve arka planda *‘Sen kimisin?’* şarkısı çalıyor... *Kota beni rahatsız ediyor, rahatsız etmiyor ama aynı zamanda kotalar kaldırıldığı anda siyaset sahnesinde kadınların olmayacak olması da beni korkutuyor. Bu nedenle soru şu: Kadınlar bu durumda siyasi pozisyona ulaşmayacak mı, yoksa onlara izin mi verilecek, yoksa bu her ikisinin birleşimi mi olacak?’* Öte yandan, Meclis’teki meslektaşı kotaya desteğini vurgulayarak kotanın artırılmasını savundu: *“Yürütme organında daha fazla kadının yer alması için kotanın %40’tan %50’ye çıkarılması için çalışalım.”*

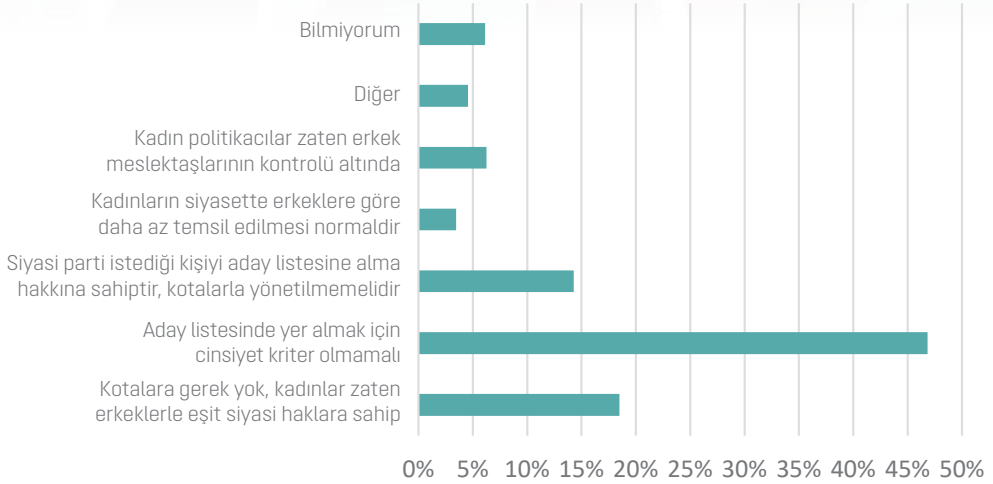
Hemen hemen tüm topluluklardaki kadınların çoğunluğu, kadınların siyasi partilerin aday listelerinde temsil edilmesine yönelik kotaları desteklemektedir.

Grafik 55. Siyasi partilerin aday listelerinde kadınların temsiline yönelik zorunlu kotaları destekliyor musunuz? (%)

Kotalara karşı çıkan kadınların yarısı, aday listesinde yer almak için cinsiyetin kriter olmaması gerektiğini söyledi.

Grafik 56. Kotaları desteklemiyorsanız bunun nedeni nedir? (%)

Kadınlara belediye meclislerindeki kadın meclis üyelerinin çalışmalarını bilip bilmedikleri soruldu; Roman kadınların %84'ü, Ulah kadınların %78'i ve Türk kadınların %77'sinin yanı sıra Sırp kadınlarının %70'i Makedon kadınların %69'u, Arnavut kadınların %58'i ve Boşnak kadınların %53'ü olumsuz yanıt verdi. Boşnak kadınların (%36), Arnavut kadınların (%27) ve Makedon kadınların (%27) yalnızca üçte biri olumlu yanıt verirken, diğer topluluklarda bu oran Roman kadınlarda %11 ile Sırp kadınlarda %18 arasında değişmektedir. (Grafik 57).

Kadınların büyük bir yüzdesi Meclis'teki kadın milletvekillerini de tanımıyor. Bu durum her toplumdan kadınların üçte ikisi veya daha fazlası için geçerlidir; Arnavut kadınların %60'ı, Boşnak kadınların %67'si, Makedon kadınların %69'u, Sırp kadınların %74'ü, Ulah kadınların %75'i, Roman kadınların %91'i ve Türk kadınların %77'i Meclis'teki kadın milletvekillerini tanımadıklarını belirtti. Makedon kadınların üçte birinden azı (%27) Arnavut kadınların %21'i, Sırp ve Ulah kadınların %19'u, Boşnak kadınların %18'i, Türkkadınların %11'i, Roman kadınların %9'u kadın milletvekillerini tanıdıklarını belirtti (Grafik 58).

Katılımcılardan ülkede liderlik tarzını olumlu algıladıkları bir siyasi liderin ismini verme-ri istendi. Her ne kadar tüm topluluklardan kadınların büyük çoğunluğu böyle bir liderin olmadığını ya da böyle bir lideri tanımadıklarını belirtse de hemen hemen tüm topluluklardan soruyu yanıtlayan kadınlar arasında erkek siyasi liderlerin isimleri öne çıktı. Sırp kadınların üçte biri (%35) ve Roman kadınların %32'si erkek liderlere atıfta bulunurken, kadın siyasi liderlere her iki toplumda sırasıyla %9 ve %2 oranında atıfta bulunuldu. Ulah kadınların %30'u erkek ismi verirken, %13'ünün kadın ismi verdiği, Makedon kadınlarının %20'sinin erkek ismi verirken %12'sinin kadın ismi verdiği Ulah ve Makedon toplulukları

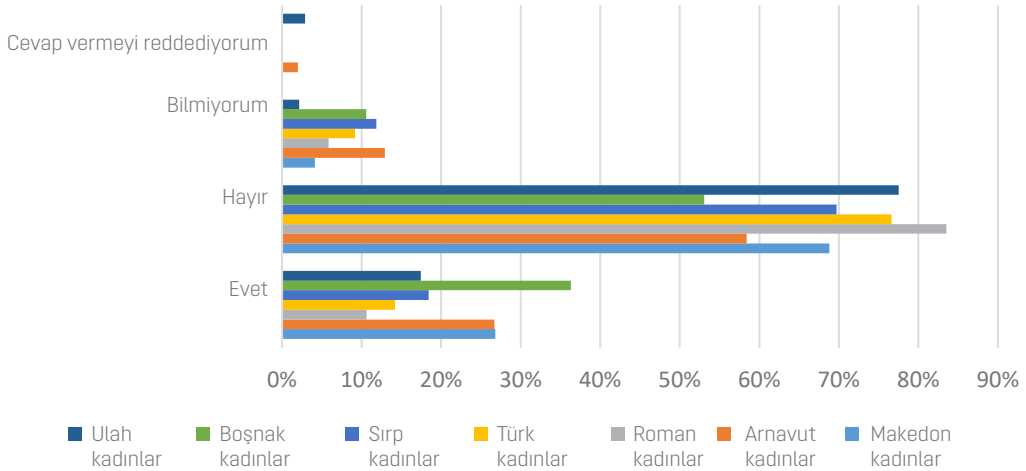
için de durum benzerdir. Aradaki fark, %11'in bir erkek siyasetçiyi, %6'nın ise bir kadın siyasetçiyi belirttiği Arnavut toplumunda daha az fark ediliyor. Bu oran Türk kadınların %7'si bir erkek ismi verirken %6'sı bir kadın ismi verdiği ve Boşnak kadınlarda %15 erkek, %16 kadın ismi verdiği topluluklarda dengelidir. (Grafik 59)

Araştırma ayrıca, çoğunluk olmayan topluluklara mensup kadın politikacıların halk tarafından nadiren duyulduğunu ya da hiç duyulmadığını gösterdi. Yani yedi toplumun beşinde kadınların %83'ünden fazlası, azınlık toplumundan bir kadının siyasetteki konuşmasını duymadığını veya okumadığını belirtti. Bu durum Türk kadınların %92'si, Makedon kadınların %88'i, Roman kadınların %87'si, Sırp kadınların %86'sı ve Ulah kadınlarının %83'ü için geçerlidir. Önemli olmasına rağmen bu oran Boşnak kadınlar (%75) ve Arnavut kadınlar (%62) arasında hala daha düşüktür (Grafik 60).

Daha küçük bir topluluğa mensup olan bir milletvekili, kadın siyasetçilerin kamusal alanda daha az görünür olduğunu belirtti ve bu sorunun, kadınların tanıtım amacıyla sahip olduğu kaynakların azlığının doğrudan bir sonucu olduğuna işaret etti: *"Gerçekte kadınlar erkeklerden daha az mevcutlar medyada daha az tanıtılıyorlar ve tüm bunların nedenlerinden biri de kaynakların tahsisi."*

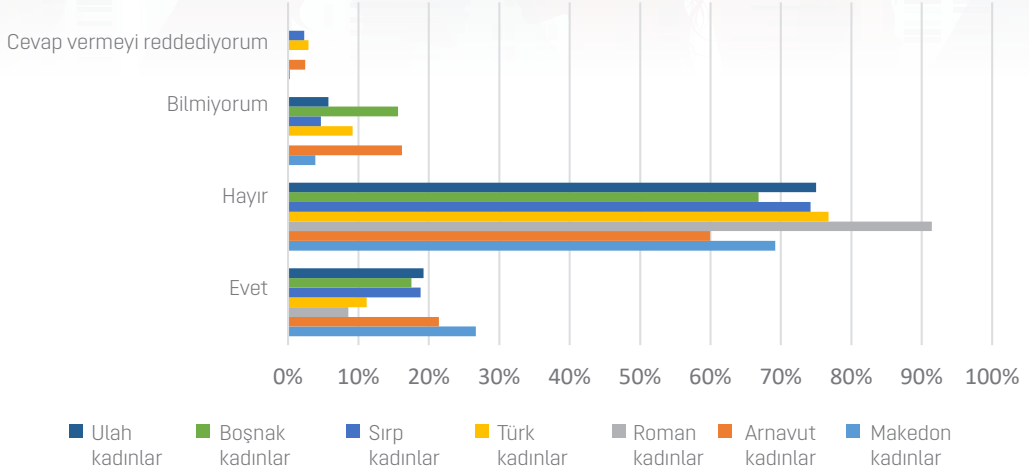
Tüm farklı topluluklardan kadınlar, belediye meclislerindeki kadın meclis üyelerinin çalışmalarından büyük ölçüde habersizdir.

Grafik 57. Belediye Meclis Üyeliği'ndeki kadın meclis üyelerinin çalışmalarını biliyor musunuz?

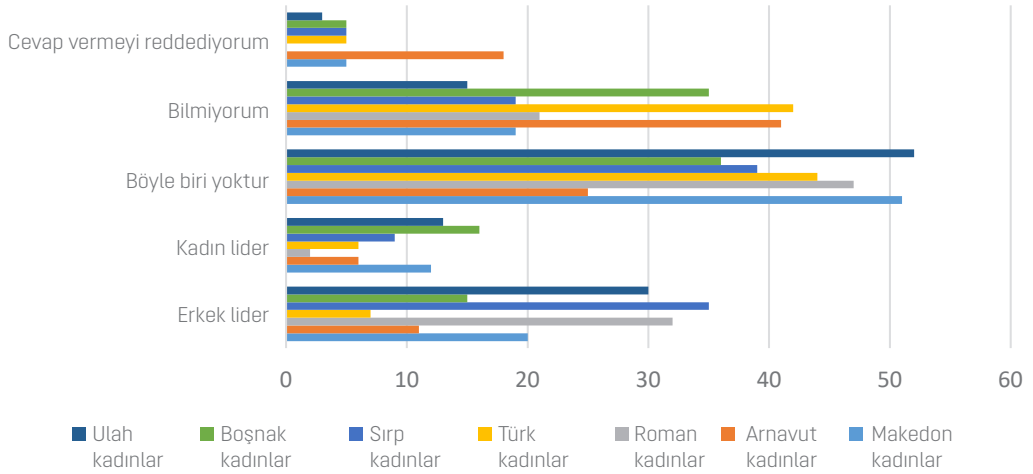
Tüm topluluklardan kadınlar genel olarak kadın milletvekillerine aşina değil.

Grafik 58. Kadın milletvekillerini tanıyor musunuz? (%)

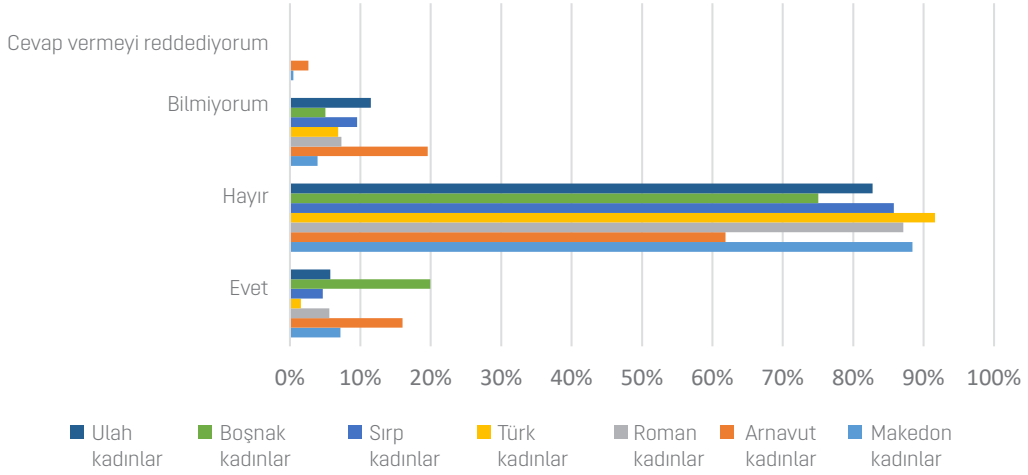
Tüm topluluklardan kadınlar, liderlik tarzının olumlu bir örneği olarak öncelikle bir erkek liderden bahsediyor.

Grafik 59. Kuzey Makedonya'da liderlik tarzını olumlu bulduğunuz bir siyasi liderin adını söyleyin (% , çoktan seçmeli)

Kadınlar, azınlık topluluğunun kadın üyelerinden gelen politikacıların konuşmalarına maruz kalmıyor.

Grafik 60. Son 7 gün içinde siyasette azınlık topluluğuna mensup bir kadının konuşmasını duydunuz mu (ya da okudunuz mu)? (Televizyonda, bizzat, internette, gazetede... %)

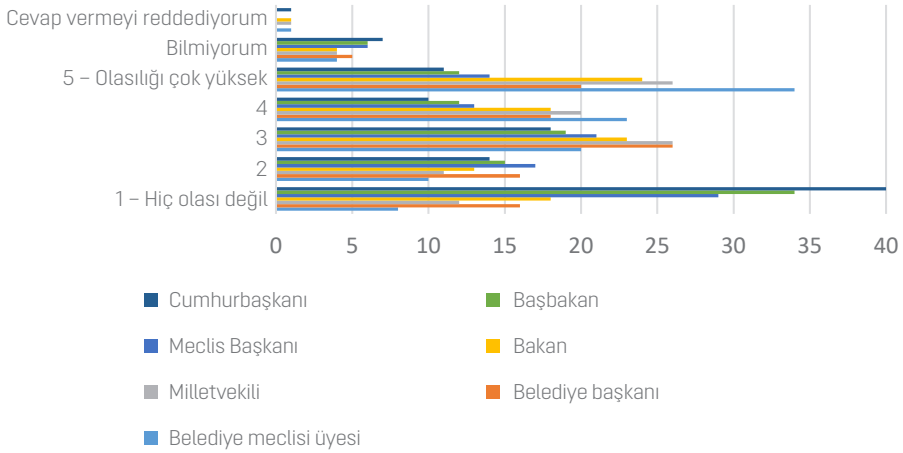

Kadınlar ayrıca çoğunlukta olmayan topluluklardan kadınların yakın gelecekte kendilerini yüksek siyasi pozisyonlarda bulma olasılığı konusunda da şüpheli. Azınlık topluluklarından kadınların belirli bir yüksek siyasi konuma sahip olma olasılığını 1'den (pek olası değil) 5'e (çok muhtemel) kadar derecelendirmeleri istendiğinde, kadınların yarısından fazlası (%54) aynı etnik gruptan bir kadının Cumhurbaşkanı olmasının olası olmadığını düşünüyor, %40'ı ise bunun hiçbir şekilde gerçekleşmeyeceğine inanıyor. Öte yandan %21 tam tersini düşünüyor, yani azınlık topluluğundan bir kadının Cumhurbaşkanı olmasının muhtemel veya çok muhtemel olduğunu düşünüyor. Başbakan ve Meclis Başkanı' söz konusu olduğunda bu sonuçlar biraz benzer; kadınların %49'u azınlık toplumundan bir kadının Başbakan olacağına inanmıyor (%34'ü böyle bir şeyin muhtemelen hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini belirtiyor) ve %46'sı Meclis Başkanı'nın konumu konusunda aynı görüştedir (%29'u 1 ile yani hiç olası değil diye cevap vermiştir). Buna karşılık kadınların %24'ü başbakan konumuna azınlık topluluklarından bir kadının gelmesinin mümkün olduğuna inanırken, %27'si Meclis Başkanlığı konumu için aynı fikri paylaşıyor (Grafik 61). Bakan, milletvekili, belediye başkanı ve belediye meclis üyesi gibi siyasi pozisyonlarda yüzdeler daha iyimser. Ankete katılanların neredeyse yarısı (%46) azınlık toplumundan bir kadının milletvekili olmasının muhtemel veya çok muhtemel olduğunu belirtirken, %42'si aynı durumun bakan siyasi konumu için de muhtemel olduğuna inandığını ve %38'i de aynı durumun belediye başkanı konumu için muhtemel olduğunu belirtti. Buna katılmayan kadınların oranı ise milletvekili konumu için %23, bakan konumu için %31,

belediye başkanı konumu için ise %32. Konu belediye meclisi üyeliğine gelince kadınlar kendilerinden daha eminler; neredeyse üçte ikisi (%57) azınlık topluluğundan bir kadının belediye meclisi üyesi olarak seçilmesinin muhtemel veya çok muhtemel olduğunu söyledi. Kadınların yalnızca %18'i bunun tersini düşünüyor (Grafik 61).

Siyasi bir pozisyon daha fazla siyasi güç kazandıkça, kadınlar azınlık topluluğundan bir kadının bu pozisyona seçilebileceğine dair giderek daha az ikna oluyor.

Grafik 61. Çoğunluk olmayan topluluklardan kadınların aşağıdaki liderlik pozisyonlarından herhangi birine sahip olma olasılığı nedir: (%)

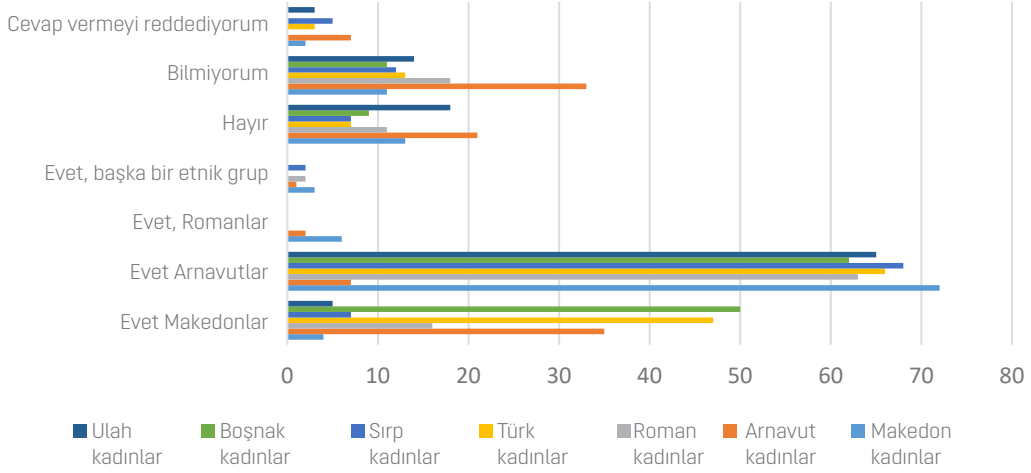

Arnavutlar dışındaki tüm topluluklardan kadınların üçte ikisinden fazlası, Arnavut toplumunun ülkenin siyasi ve kamusal yaşamında aşırı temsil edildiğine inanıyor. Bu algı Makedon kadınların %72'si, Sırp kadınların %68'i, Türk kadınların %66'sı, Ulah kadınların %65'i, Roman kadınların %63'ü ve Arnavut kadınların %7'si tarafından paylaşılıyor. Bu bağlamda, Makedon toplumunun ülkenin siyasi ve kamusal yaşamında aşırı temsil edildiği algısı Boşnak kadınların %50'si, Türk kadınların %47'si, Arnavut kadınların %35'i, Roman kadınların %16'sı, Sırp kadınların %7'si, Ulah kadınların %5'i ve Makedon kadınların %4'ü tarafından paylaşılıyor (Grafik 62).

Görüşülen kadın politikacılar, sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya olan her topluluğun ve her grubun siyasi temsilinin ülkenin demokratik gelişimi açısından hayati önem taşıdığı konusunda hemfikirdir. Bu konuda bir milletvekili şunları söyledi: "Eğer bu mecliste olmasaydım, cemaatimin sorunları sonsuza kadar sürerdi. Sorunları bilen ve sistematik bir çözüm sunabilen, belirli bir topluluktan bir temsilcinin olması her zaman olumludur. Daha etkili bir yaklaşımdır ve daha fazla ağırlık taşır. Dolayısıyla ben de o toplumun bir kadın temsilcisi olarak sorunlardan etkileniyorum ve bunları biliyorum, o sorunlar üzerinde çalıştım ve burada bulunarak meslektaşlarımı sorunun çözümü konusunda daha kolay ikna edebiliyorum."

Arnavut topluluğu dışındaki tüm farklı topluluklardan kadınlar, Arnavut topluluğunun devletin siyasi ve kamusal yaşamında aşırı temsil edildiğini düşünüyor. Makedon topluluğu bu açıdan onu takip ediyor.

Grafik62. Ülkede bazı toplulukların siyasi ve kamusal hayatta aşırı temsil edildiğini düşünüyor musunuz? (%)

Kadınlardan, kişisel yargı ve inançlarına dayanarak, kadınların siyasi yaşamdaki konumuyla ilgili üç basamaklı ifadeyi 1'den (hiç değil) 5'e (kesinlikle evet) kadar derecelendirmeleri istendi. Dolayısıyla kadınların devletin/topluluğun siyasi yaşamında pasif ve sessiz kalması gerekirken gerekmediği sorulduğunda tüm topluluklardaki kadınların yarısından fazlası bu görüşe katılmadı. Bununla birlikte, sayılar farklı topluluklar arasında değişiklik göstermektedir; en yüksek derecede bu ifadeye katılmama) Makedon kadınlar (1 puan – %62; 1 ve 2 puan – %80) Roman kadınlar (puan 1 – %61; 1 ve 2 puan – %67) ve Ulah kadınlar (1 puan – %60, 1 ve 2 puan – %70) arasında gözlemlenmiştir.. Genel olarak, ifadeye katılmayan kadınların yüzdesi (1 puan ve 2 puan) Arnavut kadınlar arasında %52, Boşnak kadınlar arasında %60, Türk kadınlar arasında %64, Roman kadınlar arasında %67, Ulah kadınlar arasında %70 arasında değişmektedir. Makedon kadınlar arasında ise %80'dir (Grafik 63).

Öte yandan, karşılaştırıldığında, tüm farklı topluluklardan kadınların devlet/topluluk siyasi yaşamında erkeklerin peşinden gitmesi gerektiğini düşünmeyen kadınların yüzdesi oldukça düşüktür. Yani Sırp (%69), Makedon (%64) ve Boşnak (%55) topluluklarındaki kadınların yarısından fazlası kadınların siyasi hayatta erkekleri takip etmesi gerektiği fikrine katılmıyor; Sırp kadınların %7'si, Makedon kadınların %15'i ve Boşnak kadınların %25'i ise kadınların siyasi alanda erkekleri takip etmesi gerektiğini düşünüyor. Arnavut ve Türk kadınları bu konuda eşit olarak bölünmüş durumda; yani Arnavut kadınlarının %36'sı bu ifadeye katılmayıp, %35'i ise bu ifadeye katılıyor, Türk kadınlarının ise %35'i

katılmıyor ve %36'sı katılıyor. Diğer topluluklarda ise Ulah kadınlarının %33'ü ve Roman kadınların %25'i bu ifadeye katılmamakta, Ulah kadınlarının %25'i ve Roman kadınların %19'u bu ifadeye katılmaktadır (Grafik 64).

Kadınlara ayrıca gücün ve siyasi liderliğin kendilerine göre olmadığı öğretilip öğretilmediği konusundaki algıları da bölünmüş durumda. Dolayısıyla bu ifadeye katılmayan kadınların yüzdesi aksini düşünen kadınların yüzdesinden daha yüksektir. Roman kadınların %66'ı katılmıyor, %11'i ise katılıyor, Makedon kadınların %58'i katılmazken, %19'u katılıyor, Arnavut kadınların %39'u katılmazken, %30'u katılıyor ve Türk kadınların %34'ü katılmazken, %29'u katılıyor. Bu durum diğer topluluklarda farklıdır; kadınların kendilerine güç ve siyasi liderliğin kendilerine göre olmadığını öğrettiklerini kabul eden kadınların yüzdesi aynı fikirde olmayan kadınlara göre daha yüksektir. Yani Sırp kadınlarının %46'sı bu ifadeye katılıyor ve %38'i katılmıyor, Ulah kadınların %39'u katılıyor ve %34'ü katılmıyor ve Boşnak kadınların %28'i katılıyor ve %22 katılmıyor (Grafik 65).

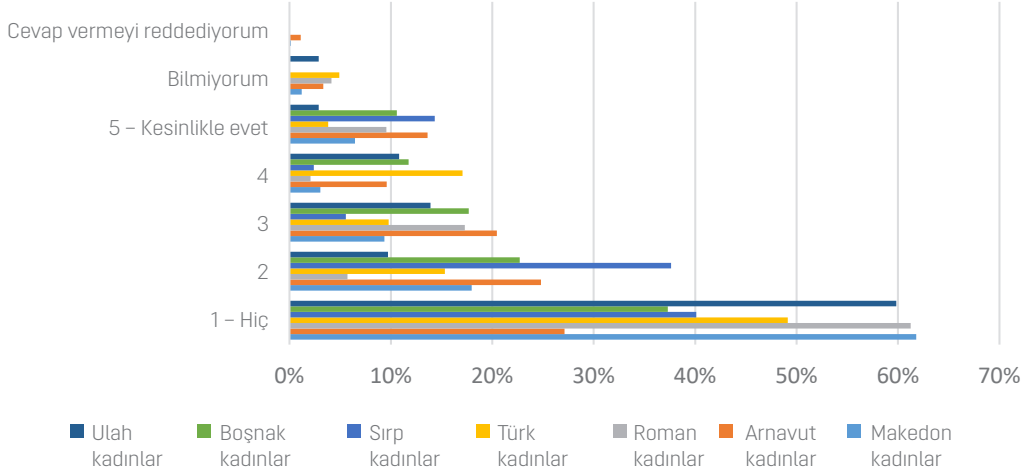
Toplumun ve farklı toplulukların bir bütün olarak kadınların siyasetteki rolünü nasıl gördüklerine ilişkin olarak, görüşülen tüm kişiler bunun temelini genellikle çocukluğun erken dönemlerinde atıldığı konusunda hemfikirdir. Daha küçük bir topluluktan bir milletvekili, bu farklılıkların çocuğun doğumu sırasında, biyolojik özelliklerin bir faktör olarak değerlendirilmesinden çok önce oluştuğunu ifade etti: *"İnsanlar sizi bir kız yerine bir erkek çocuk sahibi olduğunuz için tebrik ettiklerinde farklı söylemlerle karşılaşacaksınız. Bir OĞLU var! Ah, kızın var mıydı? Ses tonu tamamen farklı. Erkek çocuk düştüğünde ona ağlamamasını söylüyoruz, sen erkeksin, sen erkeksin. Kız çocuk düştüğünde, babasının ve annesinin prensesi de düştü, canı yanmasın diye mi? Erkeklerin, henüz biyolojik bir faktör olarak testosterona sahip olmasalar bile yaramaz olmaları bekleniyor. Ama eğer kız böyle davranırsa, büyüyünce nasıl bir kadın olacağı konusunda teşhis koymak için onu çocuk kliniğine göndeririz."* Meclis'teki meslektaşı, durumun kırsal ve sosyal açıdan izole topluluklarda daha endişe verici olduğunu belirtiyor: *"Kırsal ve izole topluluklarda, erkek çocuklara verilen destek, kız çocuklara göre daha fazladır... Çocukların eşit desteği hak ettiğini söylediğimde, özellikle eğitimde, bizim toplumumuzda sorun vardı, erkek çocuklar okula kaydoldu, kız çocuklar okula gitmedi. Zorunlu ilk ve orta öğretim kanunu değişince sayılar eşitlenmeye başladı ama ailelerin çocuklarına eşit destek vermesi gerekiyor."*

Kendi kişisel deneyimi hakkında konuşan etnik Arnavut bir milletvekili, kadınların hem başarılı bir kariyere sahip olup aynı zamanda anne ve eş rollerini yerine getiremeyecekleri düşüncesinin ne yazık ki hala mevcut olduğunu ileri sürdühala mevcut: *"Öğrenciyken sınırın gökyüzü olduğunu düşünürdüm. Evlendiğim an işler değişti. Toplumun beklentisi en iyi eş, anne, gelin olmaktı... Çocuklarımı büyütme için zaman harcadığıma üzülüyorum ama kişisel hedeflerimin aile hayatıyla uyummadığını düşünerek uzun yıllar harcadım... Biz kızlarımızı evliliğe hazırlamak için yetiştiriyoruz."*

Bu diyalog uyarınca, etnik Arnavut olan bir hükümet temsilcisi, kız çocukları için farklı kariyerler oluşturmada, onları eğitim ve bakım mesleklerine itmede eğitim sisteminin rolünü daha da vurguladı: *"Öğretmenler, özellikle kadın öğretmenler, kızlara öğretmen olmalarını tavsiye edin, çünkü bu, biz kadınlar olarak aileye ve çocuklara bakmamızı sağlayacak en iyi meslektir."*

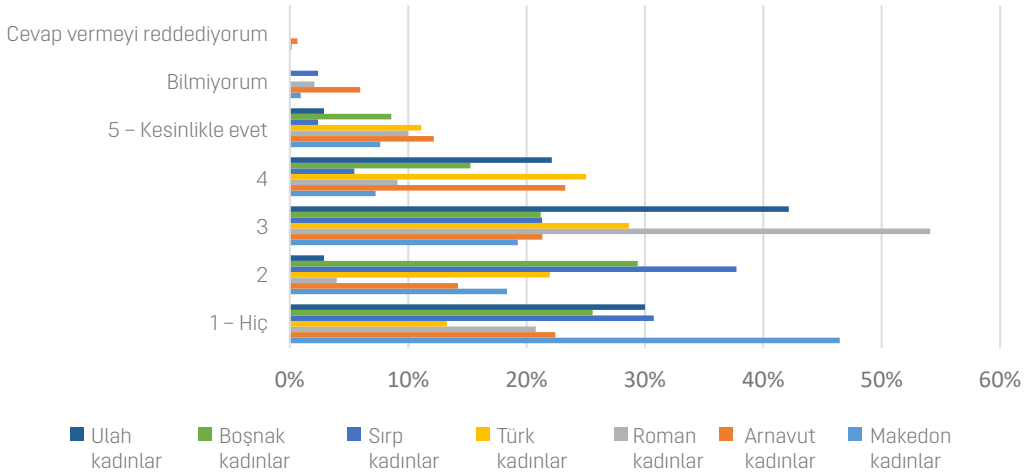
Tüm toplumlardan kadınların çoğunluğu, devletin/topluluğun siyasi yaşamında kadınların pasif ve sessiz kalması gerektiği fikrine katılmıyor.

Grafik 63. 1'den (hiç değil) 5'e (kesinlikle evet) kadar bir ölçekte, aşağıdaki ifadeye ne ölçüde katılıyorsunuz? Devletin/cemaatin siyasi hayatında kadının pasif ve sessiz olması gerekir (%)

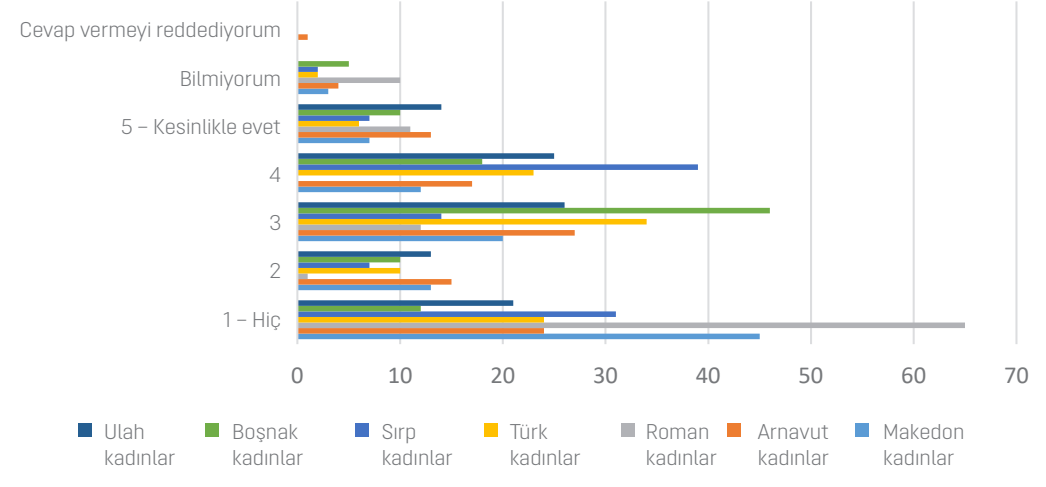
Kadınlar genel olarak devlet/toplumun siyasi yaşamında kadınların erkekleri takip etmesi gerektiği konusunda hemfikir olma dereceleri açısından topluluklar arasında bölünmüş durumdadır.

Grafik 64. 1'den (hiç değil) 5'e (kesinlikle evet) kadar bir ölçekte, aşağıdaki ifadeye ne ölçüde katılıyorsunuz?Devletin/cemaatin siyasi hayatında kadın erkeği takip etmelidir.

Kadınlar aynı zamanda yönetim ve siyasi liderliğin kendilerine göre olmadığını kadınlara öğretilmesine ne ölçüde katıldıkları konusunda da topluluklar arasında temel olarak bölünmüş durumdadır.

Grafik 65. 1'den (hiç değil) 5'e (kesinlikle evet) kadar bir ölçekte, aşağıdaki ifadeye ne ölçüde katılıyorsunuz? Kadınlara gücün ve siyasi liderliğin kendilerine göre olmadığı öğretiliyor (%)

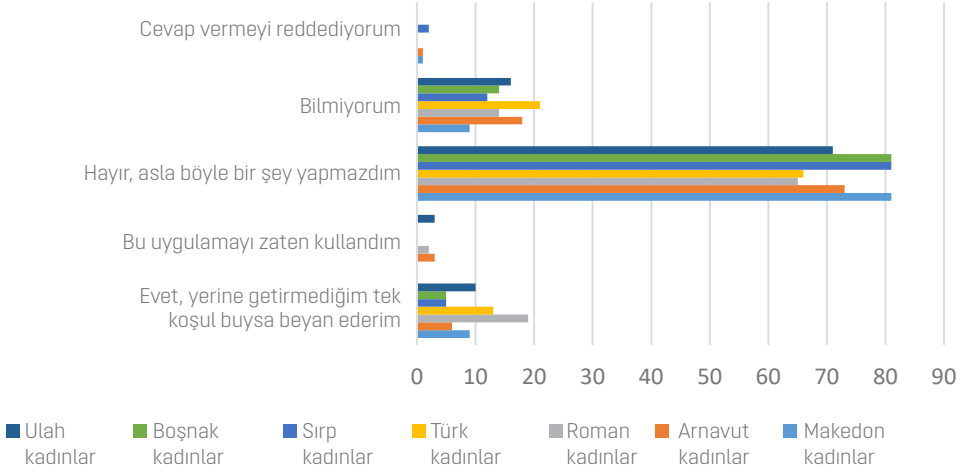
Kadınların üçte ikisinden fazlası, eğer bir devlet kurumunda istihdam edilmek için belirli bir topluluğun kotasını doldurmak tek şart olsaydı, kendilerini asla başka bir topluluğa ait ilan etmeyeceklerini belirtti. Sayılarla ifade edecek olursakö Makedon, Sırp ve Boşnak kadınların %81'i, Arnavut kadınların %73'ü, Ulah kadınların %71'i, Türk kadınlarının %66'sı ve Roman kadınların %65'i bunu belirtti(Grafik 66).

Kadınların belirli bir yüzdesi ayrıca kendi toplumlarında bu uygulamadan yararlanan birini tanıdıklarını belirtti. Bu oran en yüksek Boşnak kadınlarda(%39), en düşük ise 'Ulah kadınlarda (%13) ve Arnavut kadınlarda (%7) görülüyor. Diğer topluluklarda bu oran %20 civarındadır (Türk kadınları için %24, Sırp kadınları için %21, Roman kadınlar için %20 ve Makedon kadınlar için %17) (Grafik 67).

Öte yandan farklı toplumlardan kadınlar bu uygulamanın kendi toplumlarında sıklıkla kullanıldığına inanıyor. Yani Roman kadınların üçte ikisinden fazlası (%68) ve Makedon kadınların %64'ü kendi topluluklarından kişilerin iş bulmak için zaman zaman veya daha sık olarak farklı bir etnik kökene sahip olduklarını beyan ettiklerini belirtti. Aynı yanıt Boşnak (%51) ve Ulah (%56) topluluklarındaki kadınların yarısından fazlası ile Türk ve Sırp kadınların %42'si tarafından alındı. Diğer topluluklarla karşılaştırıldığında bu algı Arnavut kadınları arasında daha az yaygın; %32'si Arnavutların ara sıra veya daha sık olarak istihdam amacıyla farklı bir etnik köken beyan ettiğini düşünüyor (Grafik 68).

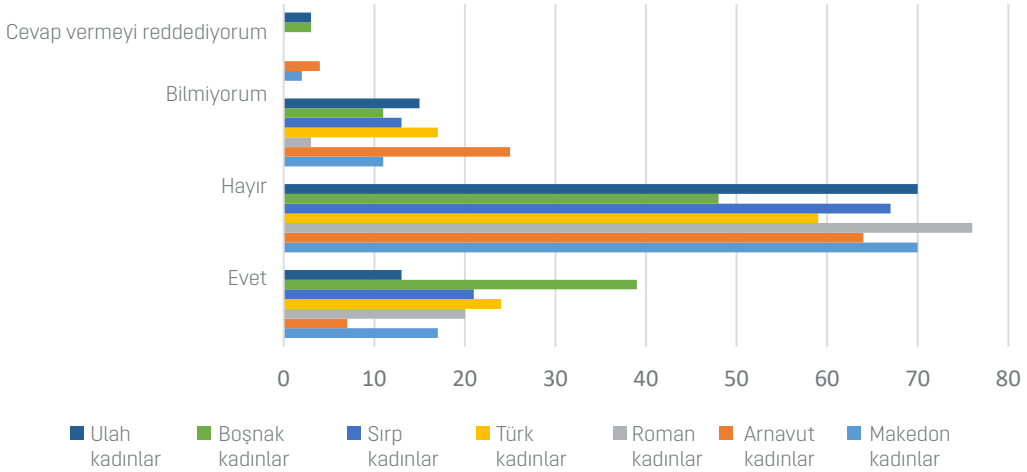
Kadınların üçte ikisinden fazlası iş bulmak için hiçbir zaman kendilerini başka bir topluluğa ait olarak beyan etmeyecek.

Grafik 66. Bir devlet kurumunda iş bulmanızın önündeki tek koşul belli bir etnik kökene ait kontenjanı doldurmak olsa, kendinizi başka bir topluluğa mensup olarak ilan eder miydiniz (%)

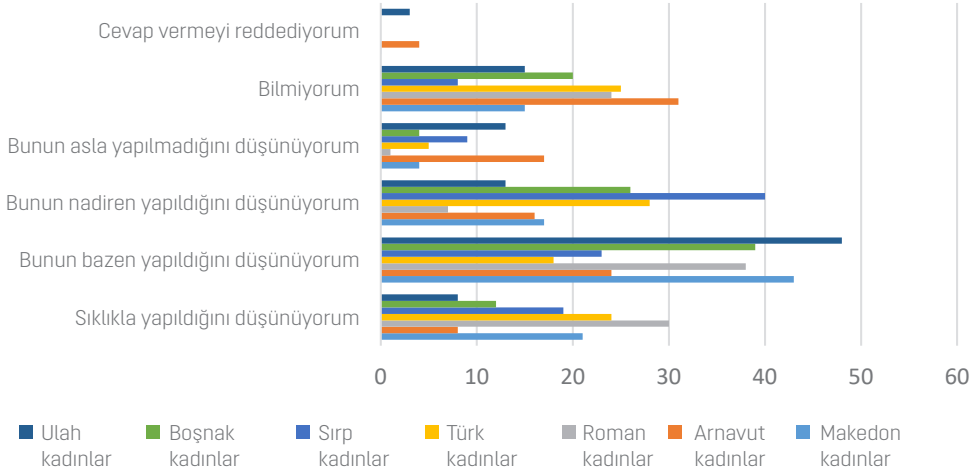
Her topluluktan belli sayıda kadın, kamu yönetiminde çalışmak için kendi toplumundan farklı etnik köken beyanında bulunan birini tanıyor.

Grafik 67. Toplumunuzdan kamu yönetiminde iş bulmak için kendisini başka bir etnik topluluğa mensup ilan eden birini tanıyor musunuz? (%)

İstihdam için farklı bir etnik köken beyan etme uygulamasının her toplumda bir ölçüde mevcut olduğu, tüm toplumlardaki kadınlar arasında yaygın bir algıdır.

Grafik 68. Bulduğunuz toplulukta istihdam amacıyla kendinizi başka bir topluluğa üye ilan etme uygulamasının sıklıkla kullanıldığını düşünüyor musunuz? (%)

VI. Sonuçlar

Bu çalışmanın amacı, Kuzey Makedonya'daki azınlık topluluklarına mensup kadınların siyasi katılımını incelemek, onların konumlarını ve algılarını vurgulamaktır. **Genel olarak azınlık topluluklarına mensup kadınların siyasi katılımına ilişkin kurumsal veri eksikliği bulunmaktadır. Devlet kurumları ve bakanlıklar, çoğunlukta olmayan topluluklardan kadınların konumunun değerlendirilmesine ilişkin ayrıştırılmış verilere nadiren sahiptir, bu da politika oluşturma sürecini karmaşık hale getirmektedir.**

Kadınların Kuzey Makedonya siyasetine artan katılımı, seçim düzenlemelerinde devam eden iyileştirmelerden ve kadın politikacıları ile aktivistleri temsil etmeye yönelik ısrarlı çabalardan kaynaklanmaktadır. 2003 yılında Milletvekilleri Kulübü'nün kurulması ve 2006 yılında 'Meclis'te Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun kurulması, toplumsal cinsiyet mevzuatının çözümüne yönelik kurumsal adımların bir yansımasıdır. 2002 yılında cinsiyet kotasının getirilmesi, hem ulusal hem de yerel seçim listelerindeki adayların %30'unun yeterince temsil edilmeyen cinsiyetten olmasını zorunlu kılıyordu. 2006'da yapılan müteakip değişiklikler, listedeki her üç adaydan birinin yeterince temsil edilmeyen cinsiyete ait olması gerektiğini belirterek, kadınların Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Meclisi'ne katılımını önemli ölçüde artırdı. 2014 Seçim Yasası, kadınların parlamentodaki sandalyesinden istifa etmesi durumunda aday listesindeki bir sonraki kadının onun yerine geçebilmesini sağlayarak, kadınların devletin siyasi yaşamındaki temsilini korumaya yönelik ek bir mekanizma getirdi. 2015 yılında Seçim Kanunu'nda yapılan değişiklikle cinsiyet kotası %40'a çıkarıldı. Bu gelişmelere rağmen, Roman kadınlar, kırsal kesimdeki kadınlar ve engelli kadınlar gibi belirli kadın grupları için karar alma yapılarına erişim sağlanmasında zorluklar bulunmaktadır.

Azınlık topluluklarına mensup kadınlar, etnik kökenleri ve cinsiyetleri nedeniyle çifte ayrımcılığa maruz kalıyor. Dolayısıyla çoğunluk toplumundaki kadınlarla karşılaştırıldığında toplumdaki en savunmasız konumlardan birinde yer alıyorlar. Çoğunlukla kamusal yaşamdan dışlanmayla karşı karşıya kalıyorlar ve nadiren politikaları etkileme gücüne sahip oluyorlar. **Bu dezavantajlı durum dünya çapında da görülmekte ve hem zengin ülkelere hem de gelişmekte olan bölgelere belli ölçüde yansımaktadır.**

Kuzey Makedonya, ülkede cinsiyet eşitliğinin desteklenmesiyle ilgili, genel olarak sağlam bir şekilde oluşturulmuş ve bu konuyla ilgili uluslararası direktifler ve sözleşmelerle uyumlu, geniş bir normatif ve kurumsal çerçeveye sahiptir. Bu önemli gelişme 2000'den sonra başladı ve şu faktörlerle tetiklendi: (i) siyasette kadınların sayısının artması - 2002'de aday listelerinde yeterince temsil edilmeyen cinsiyetler için

kota getirilmesinin ardından kadın milletvekilleri ve yerel yönetimlerdeki kadın meclis üyeleri. 2004 yılı kotaları; (ii) 2005 yılında Avrupa Birliği üyeliğine aday ülke statüsünün kazanılması, bu sayede Makedon mevzuatının AB mevzuatı (cinsiyete duyarlı) ile uyumlu hale getirilmesi; ve (iii) devletin cinsiyete duyarlı kurumsal ve normatif yapısının daha da inşa edilmesinin temelini oluşturan Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Kanunu'nun 2006 yılında kabul edilmesi. Ancak bu normatif çerçevenin uygulanması, hem uygulama hem de ihlali nedeniyle verilecek cezalar açısından zayıftır. Uluslararası kurumlar ve yerel sivil toplum kuruluşları, uygulama konusunun ülkede toplumsal cinsiyet eşitliğini ilerletmenin anahtarı olduğunu vurgulamıştır.

Siyasi katılım için eşit fırsatlara ilişkin yasal çerçeve tatmin edici olsa da, bu her zaman doğrudan pratik uygulamaya dönüşmemektedir. Bir dereceye kadar Arnavut kadınları dışında, çoğunluk olmayan topluluklardan kadınların siyasi katılımı önemli ölçüde düşük düzeydedir. Durum hem yürütme hem de yerel düzeylerde benzerdir çünkü genel olarak kadınlar yeterince temsil edilmemekte, çoğunluk olmayan topluluklardan kadınlar ise pratikte orada bulunmamaktadır. **Birincil araştırmalardan elde edilen veriler aynı zamanda kadınların siyasi ve sivil hayata katılımının düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Ancak kadınların gelecekte siyasete katılımı konusunda olumlu bir durum gözlenmektedir.**

Toplumsal cinsiyet konularının mevzuata ve kadınlarla erkekler için fırsat eşitliğini teşvik etmeye yönelik tedbir ve programlara entegre edilmesinde önemli ilerleme kaydedilmesine rağmen bunların uygulanması, toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumsal cinsiyet yanlılığı, toplumsal cinsiyet stereotipleri ve kısıtlayıcı düşünce, tutumlar, değerler, ve davranışları toplumsal cinsiyet stereotiplerini toplumsal cinsiyet eşitliği lehine değiştirme sürecini uzun vadeli ancak temel bir taahhütü haline getiriyor.

Birincil veriler ayrıca toplumsal cinsiyet rollerinin toplumun genelinde hâlâ yaygın olduğunu doğruluyor; ancak azınlık topluluklarından kadınların durumu daha kötü çünkü bu tür tutumlar daha yaygın. Genel olarak Kuzey Makedonya'daki topluluklara mensup kadınların siyasi katılımı, seçimlerde oy kullanmaya eşdeğerdir. Sonuç olarak, tüm topluluklardan kadınların %72'si veya daha fazlası doğrudan siyasete dahil olmuyor ve siyasete katılma konusunda kişisel bir istekleri yok. Yaygın cevap, siyasete girmeme kararlarının temel nedeninin tüm toplumların ilgisizliği olduğu yönünde. Siyasete dahil olan veya siyasete dahil olma arzusu taşıyan kadınlar bunu yapıyorlar (ya da yapacaklar) çünkü toplumdaki durumu etkilemeleri ve iyileştirmelerinin yanı sıra kendi topluluklarındaki durumu etkilemeleri ve iyileştirmeleri gerekiyor.

Son seçimde oy kullanma hakkının kullanılması açıkça Roman kadınlar arasında en düşük düzeydedir; katılımın %73 ile %95 arasında değiştiği diğer topluluklarla karşılaştırıldığında kadınların üçte ikisi seçimde oy verdiğini bildirmiştir. Oy vermede kişisel siyasi görüşler ve tutarlı siyasi değerler, tüm topluluklardan kadınların çoğunluğu için tek temeli oluşturuyor. Boşnak ve Makedon kadınlar (%25 ve %17) hariç tüm topluluklardan

kadınların siyasi partilere katılımı %10 civarındadır. Ancak kadınların siyasi partilere katılımı temelde sadece üyelikle sınırlıdır.

Tüm topluluklardaki kadınların yaklaşık yarısı veya daha fazlası, siyasi kararlar alınırken kendi çıkarlarının dikkate alınmasını istiyor. Ayrıca, tüm topluluklardan kadınlar arasında sivil faaliyetlere ve girişimlere katılma isteği mevcuttur. Siyasi bir kararın kendi çıkarlarına aykırı olması durumunda tepki vermeye hazır olma konusunda düşük ilgi gösteren veya hiç ilgi göstermeyen kadınların yüzdesi, Roman kadınlar arasında en yüksektir (%65).

Kadınlar, beceri ve bilgilerinin yüksek siyasi pozisyonlara ulaşma gerekliliklerini karşıladığına dair güvenden yoksundur. En büyük özgüven, tüm topluluklardan kadınların gerekli bilgi ve becerilere sahip olup olmadıklarına göre bölündüğü, yerel düzeyde önerilen belediye meclis üyeliği pozisyonunda görülüyor. Roman kadınlar bir istisna oluşturuyor; yalnızca %6'sı bu siyasi konumun koşullarını karşıladığına inanıyor. Ankette önerilen siyasi pozisyon yükseldikçe bu belirsizlik de artıyor.

Tüm toplulukların önemli bir yüzdesi Roman topluluğunun diğerlerine göre daha fazla ayrımcılığa uğradığını düşünüyor. Görüşülen kadın politikacıların tümü, çoğunlukla cinsiyetlerine bağlı olarak, ancak bazı durumlarda cinsiyet ve etnik kökenlerinin birleşiminden dolayı da ayrımcılığa maruz kaldıklarını doğruladı. Kadınların çoğunluğu kadınların siyasi ve kamusal hayatta yeterince temsil edilmediği konusunda hemfikirdir. Bu algı, azınlık topluluklarına mensup kadınların siyasi hayattaki temsiline de bir kez daha yanıyor. Tüm topluluklardan kadınlar, ülkenin siyasi yaşamında daha fazla kadının yer almasının toplum için daha iyi olacağı konusunda hemfikirdir. Kadınların her şeyden önce iyi bir eş, anne olmaları ve evlerine bakmaları gerektiği konusundaki tartışmalarda da toplumlar arasında yüksek düzeyde bir anlaşma gözleniyor. Kadın politikacılar, kadınların siyasette yeterince temsil edilmediği konusunda hemfikir ve bunun ana nedenlerinden biri olarak, bu alana dahil olma konusunda istek ve kararlılık eksikliğinin yanı sıra siyasette kadınların kaynaklara erişiminin zayıf olduğunu belirttiler.

Tüm topluluklardan kadınlar, çoğunluk olmayan topluluklardan kadınların siyaseti etkileme gücüne sahip olup olmadığı konusunda bölünmüş durumda; olumlu tepkilerin en yüksek yüzdesi Sırp kadınlar arasında (%40), en düşük ise Ulah kadınlar arasında (%26) kaydedildi. Görüşülen kadın politikacılar, yalnızca azınlık topluluklarından kadınların değil, genel olarak kadınların da siyaseti etkileme gücünün erkeklere kıyasla daha az olduğu konusunda hemfikirdir. Ayrıca, bunun, karar alma uygulamalarıyla doğrudan ilişkili olan, toplumumuzdaki kadın ve erkeklerin farklı yaşam tarzlarından ve geleneksel cinsiyet rollerinden önemli ölçüde etkilendiğini ileri sürüyorlar.

Tüm toplumlardan kadınlar, kadın siyasetçilerin ülkedeki siyasi yaşamı daha az yozlaşmış, daha az şiddet içeren hale getireceği ve sosyal korumayı güçlendireceği inancını paylaşıyor. Liderlik tarzını olumlu gördükleri bir siyasi liderin ismi sorulduğunda, tüm topluluklardan kadınların büyük çoğunluğu bir erkek siyasi lideri işaret etti. Üstelik

çoğunluk olmayan topluluklara mensup kadın politikacıların sesi kamuoyu tarafından nadiren duyuluyor. Bir milletvekili, kadın politikacıların kamuoyunda daha az görünür olduğunu doğruladı ve bu sorunu, kadınların tanıtım amacıyla sahip oldukları kaynakların azlığına bağladı. Kadınlar aynı zamanda azınlık topluluklarına mensup kadınların yakın gelecekte kendilerini yüksek siyasi pozisyonlarda bulma olasılıkları konusunda da şüpheli bir yaklaşıma sahip. Dolayısıyla kadınların yarısından fazlası (%54) kadınların bu işe girme ihtimalinin düşük olduğuna inanıyor.

Ankete katılanların üçte ikisinden fazlası, eğer belirli bir etnik kökene yönelik kotayı doldurmak bir devlet kurumunda çalışmak için gereken tek koşul olsaydı, kendilerini asla başka bir topluluğa ait olarak beyan etmeyeceklerini belirtti. Öte yandan farklı etnik gruplardan kadınlar da bu uygulamanın kendi toplumlarında sıklıkla kullanıldığına inanıyor.

VII. Öneriler

Farklı kesimlerden kadınların siyasi partiler aracılığıyla siyasette temsilinin artırılmasına acil ihtiyaç vardır. Siyasi partiler, farklı etnik topluluklardan kadın adayları seçilmiş pozisyonlar için aktif olarak işe almaya ve desteklemeye teşvik edilmeli ve özellikle hükümet ve belediyelerde eşit temsili sağlamak için partileri içinde cinsiyet kotaları uygulamaya konulmalıdır. Ayrıca siyasi partiler, azınlık topluluklarına mensup kadınların siyasi süreçlere ve karar alma süreçlerine katılımları için kaynak ve destek sağlamak da dahil olmak üzere, siyasi faaliyetlere aktif olarak katılmalarını sağlayacak hedefli programlar oluşturmalıdır.

Siyasi partiler siyasette kadın ve erkeklere eşit destek ve kaynak sağlamalıdır. Siyasetteki kadınlar, siyasi partilerindeki erkek meslektaşlarıyla birlikte girişimlere, eğitime, mentorluğa, finansal desteğe, ağ oluşturma fırsatlarına ve kampanya kaynaklarına eşit erişime sahip olmalıdır.

Eğitime yatırım yapılması ve kadınların siyaset ve genel olarak siyasi haklar konusundaki farkındalığının artırılması. Kadınların siyasete katılımının önemi konusunda farkındalık yaratacak, siyasi süreç, oy hakkı, yerel ve merkezi yönetime nasıl dahil olunacağı konusunda bilgi verecek eğitim kampanyalarına ihtiyaç vardır. Azınlık topluluklarına, özellikle de kadınlara ve kız çocuklarına özel önem verilmelidir.

Kadınların siyasete aktif katılımı için uygun ortamın yaratılması ve teşvik edilmesi. Siyasi örgütler, kadınların siyasete katılımına değer veren ve teşvik eden, siyasi alanda cinsiyetçilik ve ayrımcılıkla aktif olarak mücadele eden, daha kapsayıcı ve çeşitlilik içeren bir siyasi ortamı teşvik eden bir kültür yaratmalıdır.

Siyasette kadınlara yönelik davalara ağırlık verilerek cinsiyet ve etnik kökene dayalı şiddet, taciz, ayrımcılık ve nefret söylemini önleyen politikaların uygulama düzeyinin acilen güçlendirilmesine ihtiyaç vardır. Yetkili kurumların bu tür vakalara daha yoğun tepki vermesi ve potansiyel failerin caydırılması gerekiyor.

Siyasetteki kadınların ve özellikle çoğunlukta olmayan topluluklardan kadınların, çeşitliliği ve katılımı teşvik eden politikalar uygulayarak tüm karar alma organlarında eşit temsile sahip olmaları büyük önem taşıyor. Kadınların yerel ve merkezi yönetim de dahil olmak üzere karar alma organlarında söz sahibi olması ve nüfuz sahibi olması esastır.

Kadınların siyasete aktif katılımının önündeki kültürel ve sosyal engellerin giderilmesi önemlidir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ve stereotiplerin yanı sıra etnik stereotiplere de meydan okumak ve özellikle azınlık topluluklarından kadınlar arasında

kadınların siyasete katılımının önemini desteklemek gerekiyor. Kadınların daha sıcak bir ortamda siyasete katılımları artacaktır.

Siyasette yer alan veya siyasete dahil olma arzusu taşıyan kadınlara yönelik mentorluk ve liderlik gelişiminin tanıtılması. Azınlık topluluklarından kadınlara özel olarak tasarlanmış bu tür kalkınma programlarının oluşturulması, onlara siyasi kariyerlerini sürdürmek ve topluluklarında lider olmak için gereken becerileri, desteği ve ağırları sağlayacaktır.

Kadınların siyasi kurumlarda asgari düzeyde temsil edilmesini sağlamak amacıyla cinsiyet kotalarının iyileştirilmesi. Bu yasal düzenleme, kadınların, özellikle de azınlık olmayan topluluklara mensup kadınların, ulusal ve yerel düzeylerde devletin yasama ve yürütme organlarında eşit temsiline yönelik ihtiyaçları yansıtacak şekilde daha da geliştirilmelidir.

Devlet kurumlarının ve yetkili bakanlıkların, azınlık topluluklarından kadınların siyasi ve sosyal katılımına ilişkin güvenilir verilerin yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin genel verileri toplaması ve yayınlaması için acil bir ihtiyaç bulunmaktadır. Bu, daha iyi politika oluşturulmasına ve bu kadınların siyasi ve sosyal katılım düzeylerinin ve koşullarının iyileştirilmesine yönelik daha iyi bir yaklaşıma katkıda bulunacaktır.

Yasaların toplumsal cinsiyete duyarlı ön denetimi için sistematik bir yaklaşıma acil ihtiyaç vardır. Hükümet, taslak kanunların düzenleyici etki değerlendirmesini (RAI) yürütmektedir; ancak, RAI çerçevesinde cinsiyet etki değerlendirmesi (GIA) yapılmamaktadır ve Parlamento'nun önerilen kanunlar için RAI'yi uygulamaya yönelik bir metodolojisi bulunmamaktadır. Taslak aşamasında tüm yasalar konusunda toplumsal cinsiyet eşitliği uzmanlarına danışılmamaktadır. Her ne kadar Parlamento belirli kanun tasarıları üzerinde sıklıkla kamuya açık tartışmalar düzenlese de, bu uygulama kabul edilen kanunların küçük bir kısmına uygulanmaktadır. Ar-Ge ve Ar-Ge, karar vericilerin bunu dikkate almasını sağlayacak kadınların farklı geçmişleri ve farklı topluluklardan kadınların karşılaştığı özel koşullar doğrultusunda politikalar ve mevzuatlar geliştirmelidir. Ayrımcılıkla Mücadele Komisyonu, kadınlar tarafından sunulan ayrımcılık şikâyetlerini değerlendirirken, diğer kimliklerin yanı sıra cinsiyet ve etnik kökenin iç içe geçmesini de dikkate almalıdır.

Yasama sonrası gözetime (PSS) ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile topluluk haklarına ilişkin mevzuatın uygulanmasının izlenmesine acil ihtiyaç vardır. UEP'nin uygulanması, cinsiyet eşitliği ve topluluk haklarına ilişkin mevzuatın Parlamento'da kabul edilmesinden bu yana uygulamada nasıl işlediğine ışık tutacak ve hükümet politikalarının, mevzuatın ve kamu hizmetlerinin iyileştirilmesine yardımcı olacaktır. Parlamento'nun toplumsal cinsiyete duyarlı normların uygulanmasındaki ilerlemeyi izlemek için gözetim mekanizmasını aktif olarak devreye sokması büyük önem taşımaktadır (gözetim oturumları, parlamento soru önergeleri, soruşturma komisyonları vb.). Ayrıca toplumsal

cinsiyetle ilgili yasaların uygulanması ve bunların etkisi hakkında bilgi toplama pratiğinin oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Giriş engellerini ele alın: Kadınların siyasete katılımını engelleyen cinsiyet ayrımcılığı, çocuk bakımına erişim eksikliği ve sınırlı mali kaynaklar gibi belirli engelleri tanımlayın ve ele alın.

Yeni Cinsiyet Eşitliği Kanunu'nun kabulü kadının toplumdaki konumunu ve durumunu güçlendirerek, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik ederek tüm hakların gerçekleşmesi için eşit fırsatlar sağlayarak kamusal ve özel yaşamın her alanında tam cinsiyet eşitliğini amaçlayan bir sözleşmedir. Kanun, stereotipler ve önyargılarla mücadelede hayati önem taşıyan kesişimsel ve toplumsal cinsiyet dönüştürücü yaklaşımları kullanmakta ve yeni bir ulusal toplumsal cinsiyet mekanizmasını savunmaktadır.

Ülkede toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik normatif ve kurumsal çerçevenin uygulanmasına yönelik daha ciddi kaynak yatırımlarına ihtiyaç vardır. Normatif çerçevenin uygulanması ve uygulanmasından sorumlu kurumların etkinleştirilmesi için daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir. Bu alanda düzenli olarak harcama sonrası analizlerin yapılması, uygulamaya önemli ölçüde katkı sağlayabilir ve çerçeveyi geliştirebilir.

Çocuklara yönelik kurumlar ile yaşlı ve engellilere yönelik kurumlara daha fazla yatırım yapılması ve bu kurumlarda ilave profesyonel personelin istihdam edilmesi gerekmektedir. Kadınlara, aile üyelerine bakmak için mesleki gelişimlerini reddetme kararı arasında en uygun seçimi sunmak amacıyla böyle bir altyapının mevcudiyeti ve kalitesi, karar vermenin ve kadınların kendilerini siyasi kariyer de dahil olmak üzere profesyonel kariyerlerine etkili bir şekilde adanmalarının önündeki en büyük engeldir.

